

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Algemeen ambtsbericht Turkije

Augustus 2023

Colofon

Plaats	Den Haag
Opgesteld door	Afdeling Ambtsberichten (DAF/AB)

Inhoud

	Colofon	2
	Inleiding	7
1	Landeninformatie	9
1.1	Politieke context	9
1.1.1	Inleiding	9
1.1.2	Natuurgeweld	12
1.1.3	Verkiezingsuitslagen	12
1.1.4	Nasleep van studentenprotesten	14
1.2	Gewapend conflict tussen de Turkse staat en de PKK	15
1.2.1	Inleiding	15
1.2.2	Geweld op Turks grondgebied	15
2	UYAP	18
3	Mensenrechten (algemeen)	19
3.1	Inleiding	19
3.2	Veranderde wet- en regelgeving	19
3.2.1	Wet tegen het stalken	19
3.2.2	Nieuwe Anti-Desinformatiewet	20
3.2.3	Bevoegdheden van buurtwachten ingeperkt	21
3.3	Situatie van mensenrechtenorganisaties en -verdedigers	21
3.3.1	Inleiding	21
3.3.2	Mensenrechtenorganisaties	22
3.3.3	Mensenrechtenverdedigers en hun familieleden	22
3.4	Advocaten	24
3.5	Vrijheid van meningsuiting en (online) mediavrijheid	25
3.5.1	Persvrijheid onder druk	25
3.5.2	Uitwerking van de nieuwe Anti-Desinformatiewet	27
3.5.3	Beledigen van de president	28
3.5.4	Internetvrijheid verder onder druk	29
3.5.5	Strafvervolgning van critici in de praktijk	30
3.6	Uitreisverboden	34
3.7	Constitutioneel Hof (AYM)	35
3.8	Arrestaties, bewaring en detenties	37
3.8.1	Inleiding	37
3.8.2	Arrestaties en detenties	38
3.8.3	Gevangenisomstandigheden	39
3.9	Mishandeling, marteling en rechtsbescherming	41
4	Gülenisten	43
4.1	Inleiding	43
4.2	Vervolg van (vermeende) Gülenisten	43
4.3	Betrokkenheid bij de Gülenbeweging	44
4.4	Gülenisten in het buitenland	46
4.5	De maatschappelijke positie van (vermeende) Gülenisten	46
4.6	De positie van familieleden van (vermeende) Gülenisten	47
5	Koerden	49

5.1	Inleiding.....	49
5.2	Introductie tot de Turks-Koerdische gemeenschap.....	49
5.3	Vermeend anti-Koerdisch geweld vanuit de samenleving	50
5.4	Overheidsoptreden tegen uitingen van de Koerdische identiteit en cultuur.....	51
5.5	Democratische Partij van de Volkeren (HDP).....	52
5.5.1	De HDP in het kort.....	52
5.5.2	Rechtszaken	53
5.5.3	HDP-parlementsleden en -burgemeesters.....	54
5.5.4	De repressie van de HDP in de praktijk	55
5.5.5	Behandeling van familieleden van HDP-leden	56
5.5.6	Onverdraagzaamheid vanuit de samenleving jegens de HDP	57
5.6	Behandeling van (vermeende) PKK'ers en hun familieleden.....	57
6	Vrouwen.....	59
6.1	Inleiding.....	59
6.2	Wettelijk kader.....	60
6.3	Geweld tegen en rechtsbescherming voor vrouwen	61
6.4	Repressie van de vrouwenbeweging	64
6.5	Opvang voor vrouwen	65
6.6	Situatie voor vrouwen in het rampgebied	66
7	Alleenstaande minderjarigen	67
7.1	Wettelijk kader.....	67
7.2	Soorten verschillende kinderopvanghuizen	67
7.3	Pleegzorg	68
8	Seksuele minderheden (lhbtqi+).....	69
8.1	Inleiding.....	69
8.2	Lhbtqi+-evenementen en -uitingen in de openbare ruimte.....	71
8.3	Antipathie en agressie vanuit de samenleving	73
8.4	Situatie van transgender personen	74
9	Dienstplichtontduikers en deserteurs.....	77
9.1	Inleiding.....	77
9.2	Wettelijk kader.....	77
9.3	Situatie van dienstplichtontduikers en deserteurs in het algemeen	77
9.4	Koerdische dienstplichtigen	78
10	Irreguliere migranten, asielzoekers en -statushouders.....	79
10.1	Inleiding.....	79
10.2	Wettelijk kader.....	79
10.3	Syriërs in Turkije	81
10.3.1	Registratie van Syriërs	81
10.3.2	Rechten en bewegingsvrijheid van Syrische TP-houders	82
10.3.3	Anti-Syrische sentimenten	83
10.3.4	Geweld tegen Syriërs van de zijde van de Turkse autoriteiten	84
10.3.5	Uitgezette Syriërs	85
10.3.6	Terugkeerproject van de Turkse overheid	86
10.3.7	Situatie voor Syriërs in het rampgebied	86
10.4	Afghanen in Turkije.....	88
11	Terugkeer.....	91
12	Bijlagen	92

12.1	Afkortingen en anderstalige begrippen	92
12.2	Kranten en nieuwsplatforms	93
12.3	Boeken	95
12.4	Rapporten en overige publicaties	95

Inleiding

Dit ambtsbericht is opgesteld aan de hand van de vragen en aandachtspunten in de *Terms of Reference* (ToR) van het ministerie van Justitie en Veiligheid. De ToR voor dit ambtsbericht is vastgesteld op 28 april 2023. Deze ToR is tezamen met het ambtsbericht gepubliceerd op de website van de rijksoverheid.

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in Turkije beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielaanvragen van personen die afkomstig zijn uit dit land en voor de besluitvorming over terugkeer van afgewezen Turkse asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van het algemeen ambtsbericht Turkije van maart 2022. De verslagperiode beslaat de periode van maart 2022 tot augustus 2023. Op het moment van schrijven waren sommige politieke en maatschappelijke ontwikkelingen en dynamieken nog niet uitgekristalliseerd. Dit gold in het bijzonder voor de impact van de aardbevingen in februari 2023 en de presidents- en parlementsverkiezingen in mei 2023.

Dit ambtsbericht pretendeert niet volledig te zijn wat betreft afzonderlijke veiligheidsincidenten en mensenrechtenschendingen; de specifiek genoemde incidenten zijn aangehaald ter onderbouwing en illustratie van een meer algemeen beeld.

Dit ambtsbericht betreft een feitelijke, neutrale en objectieve weergave van de bevindingen gedurende de onderzochte periode. Het is geen beleidsstuk en geeft niet de visie van de Nederlandse regering of het beleid jegens een land of regio weer. Het ambtsbericht bevat geen conclusies ten aanzien van het vreemdelingenbeleid.

Dit ambtsbericht is opgesteld aan de hand van openbare en vertrouwelijke bronnen, waarbij gebruik is gemaakt van zorgvuldig geselecteerde, geanalyseerde en gecontroleerde informatie. Bij de opstelling is onder meer gebruik gemaakt van informatie van niet-gouvernementele organisaties (ngo's), vakliteratuur, berichtgeving in de media en relevante overheidsinstanties. De passages in dit ambtsbericht berusten op meerdere bronnen, tenzij anders vermeld of in het geval van algemeen onbetwiste feiten. De tekst is een synthese van de bronnen. Waar kwalificaties gegeven worden, zijn deze te herleiden tot de bronnen. De geraadpleegde openbare bronnen zijn opgenomen in hoofdstuk twaalf van dit ambtsbericht.

Een deel van de geraadpleegde openbare bronnen is geschreven in het Turks en het Arabisch. Deze teksten zijn naar het Nederlands vertaald door de vertaaldienst van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De vertalingen zijn in een separaat bestand gelijktijdig gepubliceerd met dit ambtsbericht. Aan deze vertalingen, die enkel ter informatie zijn vervaardigd, kunnen geen rechten worden ontleend.

Een deel van de gebruikte vertrouwelijke informatie is ingewonnen tijdens een onderzoeksmis­sie naar Ankara, Diyarbakır¹ en Istanboel in Turkije die plaatsvond in juni 2023. Daarnaast is gebruik gemaakt van informatie afkomstig van de diplomatieke vertegenwoordigingen van Nederland in Istanboel en Ankara en vertrouwelijke gesprekken en correspondentie buiten de dienstreis om. De op deze

¹ In het Koerdisch bekend als *Amed*.

basis ingewonnen informatie is voornamelijk gebruikt ter ondersteuning en aanvulling van passages die zijn gebaseerd op openbare informatie. De bronnen zijn in het voetnotenapparaat aangemerkt als 'vertrouwelijke bron' en voorzien van een datum.

Hoofdstuk één behandelt de politieke context en ontwikkelingen, in het bijzonder de aardbevingen in februari 2023 en de presidents- en parlementsverkiezingen in mei 2023, en beschrijft het verloop van het gewapend conflict tussen de Turkse staat en de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) op Turkse bodem. Hoofdstuk twee gaat in op UYAP, een juridisch informatiesysteem van de Turkse overheid. Het derde hoofdstuk beschrijft de algemene mensenrechtensituatie in Turkije en kijkt onder meer naar naleving en schendingen van de mensenrechten op onderwerpen als wet- en regelgeving, vrijheid van meningsuiting en (online) mediavrijheid, bewegingsvrijheid, rechtsgang en -bescherming, arrestaties, bewaring en detenties, mishandeling en marteling. Hoofdstuk vier beschrijft de positie van (vermeende) Gülenisten. Hoofdstuk vijf geeft aandacht aan de positie van Koerden en hun politieke vertegenwoordigers, in het bijzonder de Democratische Partij van de Volkeren (HDP) en haar zusterpartij de Groen Links Partij (YSP).² Hoofdstuk zes kijkt naar de positie van vrouwen. Het zevende hoofdstuk benoemt de situatie van alleenstaande minderjarigen. Hoofdstuk acht zet de situatie van seksuele minderheden (lhbtqi+) uiteen. Hoofdstuk negen behandelt de problematiek omtrent dienstplichtontduikers en deserteurs. Hoofdstuk tien beschrijft de positie van irreguliere migranten, asielzoekers en -statushouders in Turkije, in het bijzonder Syriërs en Afghanen. Hoofdstuk elf behandelt de eventuele risico's voor Turkse staatsburgers die (gedwongen) terugkeren naar Turkije. Tenslotte bevat het twaalfde hoofdstuk een lijst van afkortingen en anderstalige begrippen en een bibliografie.

In december 2021 besloot president Recep Tayyip Erdoğan per decreet dat Turkije op internationaal niveau *Türkiye* moest heten. Voorts diende Mevlüt Çavuşoğlu, destijds minister van Buitenlandse Zaken, op 1 juni 2022 bij de VN het verzoek in om Turkije voortaan in het Engels *Türkiye* te noemen en niet *Turkey*.³ Het verzoek tot naamswijziging werd per direct ingewilligd.⁴ In het Nederlands bleef de naam voor het land ongewijzigd. Vandaar dat in dit ambtsbericht de naam 'Turkije' in gebruik blijft. De Nederlandse overheid gebruikt in het Engels wel de benaming *Türkiye*.⁵

² Niet te verwarren met GroenLinks in Nederland.

³ De Engelstalige benaming *Turkey* riep namelijk associaties op met een kalkoen (Engels: *turkey*).

⁴ Al Jazeera, *UN agrees to change Turkey's official name to 'Türkiye'*, 2 juni 2022. The Guardian, *Turkey officially changes name at UN to Türkiye*, 2 juni 2022. Nederlandse Omroep Stichting (NOS), *Geen 'kalkoen' meer, maar Türkiye, VN past naam Turkije aan*, 3 juni 2022. VN, *Turkey's name changed to Türkiye*, 3 juni 2022.

⁵ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

1 Landeninformatie

1.1 Politieke context

1.1.1 Inleiding

Sinds 2002 is de conservatief-islamitische *Adalet ve Kalkınma Partisi* (Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling, AKP)⁶ aan de macht in Turkije. De AKP won de verkiezingen van 24 juni 2018 met de steun van de ultranationalistische *Milliyetçi Hareket Partisi* (Partij van de Nationalistische Beweging, MHP).⁷ Dankzij deze alliantie met de MHP genoot zij in het Turkse parlement⁸ een meerderheid.⁹

In 2003 trad Recep Tayyip Erdoğan, mede-oprichter en partijleider van de AKP, aan als premier van Turkije. Na drie termijnen als premier werd Erdoğan in 2014 ingezworen als president van Turkije.¹⁰ Op 9 juli 2018 volgde zijn inauguratie als president onder het nieuwe presidentiële systeem dat hem vergaande bevoegdheden toekende, waaronder het uitvaardigen van presidentiële decreten. Voorheen kende het land een parlementair stelsel, waarbij het presidentschap vooral een ceremoniële functie betrof.¹¹ Op 1 oktober 2021 riep president Erdoğan alle politieke partijen op om een concept op te stellen voor een nieuwe grondwet.¹² Op 14 april,¹³ 10 mei¹⁴ en 25 juli 2023 herhaalde president Erdoğan zijn oproep om een nieuwe grondwet op te stellen.¹⁵

Gedurende de verslagperiode stond de Turkse politiek grotendeels in het teken van de presidents- en parlementsverkiezingen die in mei 2023 plaatsvonden. In de aanloop naar deze verkiezingen hadden zich vijf allianties gevormd. Voor dit ambtsbericht is het relevant om de volgende drie allianties te bespreken: de *Cumhur İttifakı* ('Volksalliantie'),¹⁶ de *Millet İttifakı* ('Natie-alliantie')¹⁷ en de *Emek ve Özgürlük İttifakı* ('Alliantie van Arbeid en Vrijheid').¹⁸

President Erdoğan deed mee als presidentskandidaat namens de Volksalliantie. Deze alliantie bestaat uit de AKP, de MHP en twee andere partijen.¹⁹ Er bestond discussie of president Erdoğan zich opnieuw kandidaat mocht stellen. Sommige oppositiepartijen voerden aan dat volgens de Turkse grondwet een persoon maximaal tweemaal tot president mag worden verkozen. President Erdoğan was reeds twee keer verkozen, namelijk in 2014 en in 2018. Het regeringskamp daarentegen, beargumenteerde dat de eerste termijn van president Erdoğan binnen het parlementair stelsel viel en dat hij slechts eenmaal had gediend als president

⁶ In het Engels staat de AKP bekend als de *Justice and Development Party*.

⁷ In het Engels staat de MHP bekend als de *Nationalist Movement Party of Nationalist Action Party*.

⁸ De volledige benaming voor het Turkse parlement luidt *Türkiye Büyük Millet Meclisi* (Grote Nationale Assemblée van Turkije, TBMM). In het Engels staat het TBMM bekend als de *Grand National Assembly of Turkey* (GNAT).

⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 9.

¹⁰ British Broadcasting Corporation (BBC), *Turkey's Erdogan fighting to stay in power after 20 years*, 8 februari 2023.

¹¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 5 en 6.

¹² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 10.

¹³ Anadolu Agency (AA), *Turkish president calls for new constitution embracing all people*, gepubliceerd op 14 april 2023, bijgewerkt op 15 april 2023. Hürriyet Daily News (HDN), *Erdoğan calls for new constitution embracing all people*, 15 april 2023.

¹⁴ HDN, *Erdoğan vows new civilian, libertarian constitution*, 10 mei 2023.

¹⁵ HDN, *President Erdoğan vows new civilian charter to mark centennial*, 25 juli 2023.

¹⁶ In het Engels bekend als de *People's Alliance of Public Alliance*.

¹⁷ In het Engels bekend als de *Nation Alliance*.

¹⁸ In het Engels en Koerdisch bekend als *Labour and Freedom Alliance* (LFA) en *Hevkariya Ked û Azadiyê*. Bianet, *How Turkey's new electoral law will affect outcome of May 14 polls*, 10 april 2023.

¹⁹ De twee andere partijen zijn de *Büyük Birlik Partisi* (Grote Eenheidspartij, BBP) en de *Yeniden Refah Partisi* (Nieuwe Welvaartspartij, YRP). De BBP en de YRP staan in het Engels bekend als respectievelijk *Great Unity Party* en *New Welfare Party*. De BBP is van ultranationalistische en islamistische signatuur en de YRP is van islamistische snit.

binnen het presidentieel systeem. Derhalve kon hij nog aanspraak maken op een tweede termijn als president binnen het presidentieel systeem.²⁰

Op 30 maart 2023 keurde de *Yüksek Seçim Kurulu* (Hoge Kiesraad, YSK)²¹ de kandidatuur van president Erdoğan goed.²² Turgut Kazan, advocaat en voormalig voorzitter van de advocatenorde van Istanboel, diende bij de YSK een verzoekschrift in om de kandidatuur van president Erdoğan ongedaan te maken. De YSK verklaarde het verzoekschrift ongegrond, waarna Kazan de zaak aanhangig maakte bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)²³ in Straatsburg.²⁴ Op het moment van schrijven was dit verzoekschrift nog niet inhoudelijk in behandeling bij het EHRM.²⁵

Naast Kazan dienden duizenden anderen een verzoekschrift in bij de YSK om de kandidatuur van president Erdoğan ongedaan te maken. Eén van hen was een rechter genaamd Ahmet Çakmak. Vervolgens werd hij door de *Hâkimler ve Savcılar Kurulu* (Raad van Rechters en Aanklagers, HSK)²⁶ op 6 juli 2023 ontslagen. Çakmak ging tegen zijn gedwongen ontslag in beroep en voerde daarbij aan dat hij in de hoedanigheid van kiesgerechtigd burger het verzoekschrift had ingediend. Zolang het beroep in behandeling was, bleef hij geschorst.²⁷

De Natie-alliantie wordt ook wel de 'Tafel van Zes' genoemd,²⁸ omdat deze bestaat uit zes oppositiepartijen. De *Cumhuriyet Halk Partisi* (Republikeinse Volkspartij, CHP)²⁹ en de *İYİ Parti* (Goede Partij)³⁰ zijn binnen dit oppositieblok de twee grootste partijen.³¹ De CHP streeft naar een seculiere samenleving en wordt geleid door Kemal Kılıçdaroğlu. De Goede Partij splitste zich in 2017 af van de MHP en is van rechtse en nationalistische signatuur.³² Op 30 januari 2023 maakte de Natie-alliantie haar verkiezingsprogramma bekend. In dit programma genoot de terugkeer van een presidentieel systeem naar een 'versterkt parlementair stelsel' de hoogste prioriteit.³³ Op 6 maart 2023 schaarden de zes oppositiepartijen zich achter CHP-leider Kılıçdaroğlu als hun gezamenlijke presidentskandidaat.³⁴

²⁰ HDN, *Erdoğan will run for president for second time, not third: Parliament speaker*, 10 februari 2022. HDN, *Election watchdog Oks Erdoğan's candidacy, rejects appeals*, 30 maart 2023. Duvar English, *Supreme Election Council allows Erdoğan to run for presidency again*, 30 maart 2023.

²¹ De YSK staat in het Engels bekend als de *Supreme Election Council* (SEC).

²² HDN, *Election watchdog Oks Erdoğan's candidacy, rejects appeals*, 30 maart 2023. Duvar English, *Supreme Election Council allows Erdoğan to run for presidency again*, 30 maart 2023.

²³ Het EHRM staat in het Engels en Frans bekend als *European Court of Human Rights* (ECHR) en *Cour européenne des droits de l'homme* (CEDH).

²⁴ Bianet, *Reputable lawyer brings Erdoğan's candidacy to ECtHR*, 14 april 2023.

²⁵ Vertrouwelijke bron, 2 augustus 2023.

²⁶ De HSK staat in het Engels bekend als de *Board of Judges and Prosecutors*.

²⁷ Cumhuriyet, *Erdoğan'ın 3. kez adaylığına itiraz eden yargıç Ahmet Çakmak, ihraç edildi: 'HSK iktidarın emrinde' ('Rechter Ahmet Çakmak, die bezwaar maakte tegen de derde kandidatuur van Erdoğan, is ontslagen: 'HSK wordt beïnvloed door de regering')*, 13 juli 2023. Duvar English, *Top judicial body dismisses judge who objected to Erdoğan's third-time candidacy*, 13 juli 2023. Gerçek News, *Turkish judge removed with trivial reasons after daring to challenge Erdogan's candidacy*, 13 juli 2023.

²⁸ In het Engels bekend als de *Table of Six*.

²⁹ In het Engels bekend als de *Republican People's Party*.

³⁰ In het Engels bekend als de *Good Party*.

³¹ De overige vier partijen waren de *Demokrasi ve Atılım Partisi* (Partij van Democratie en Vooruitgang, DEVA), *Gelecek Partisi* (Toekomstpartij, GP), *Saadet Partisi* (Partij van de Gelukzaligheid, SP) en *Demokrat Parti* (Democratische Partij, DP). De DEVA, GP, SP en DP staan in het Engels bekend als respectievelijk de *Democracy and Progress Party*, *Future Party*, *Felicity Party* en *Democrat Party*. De DEVA en GP zijn afsplitsingen van de AKP. De DEVA is een middenpartij, terwijl de GP van conservatieve signatuur is. De SP is een islamistische partij en de DP hangt een conservatief-liberale ideologie aan.

³² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 9.

³³ Al Jazeera, *Turkey opposition vows to cut presidential powers if it wins vote*, 30 januari 2023. HDN, *Nation Alliance unveils comprehensive gov't program with 2,000 specific objectives*, 30 januari 2023. Bianet, *Türkiye's main opposition bloc unveils government program*, 31 januari 2023.

³⁴ Al Jazeera, *Turkey's opposition names Kılıçdaroğlu as presidential candidate*, 6 maart 2023. Bianet, *Türkiye's opposition reunites, names Kılıçdaroğlu as candidate*, 6 maart 2023. De Volkskrant, *Kan de 'Turkse Ghandi' het tijdperk Erdogan doorbreken?*, 7 maart 2023. Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC), *'Turkse Ghandi' moet Erdogan verslaan*, 8 maart 2023. BBC, *Turkey's soft-spoken Kemal Kılıçdaroğlu takes on powerful Erdogan*, 20 april 2023.

De Alliantie van Arbeid en Vrijheid wordt geleid door de *Halkların Demokratik Partisi* (Democratische Partij van de Volkeren, HDP).³⁵ Na de CHP is de HDP de grootste oppositiepartij in Turkije. De HDP wordt veelal omschreven als 'pro-Koerdisch' of 'Koerdisch gezind', omdat het kader en de aanhang van deze links-progressieve partij grotendeels bestaat uit Koerden (raadpleeg subparagraaf 5.5.1 voor meer informatie over de HDP).³⁶ De Alliantie van Arbeid en Vrijheid bestaat in totaal uit zes linkse partijen. Binnen deze alliantie zijn de HDP en de *Türkiye İşçi Partisi* (Turkse Arbeiderspartij, TİP)³⁷ de twee grootste partijen.³⁸ Op 22 maart 2023 maakte de Alliantie van Arbeid en Vrijheid duidelijk geen eigen presidentskandidaat naar voren te schuiven.³⁹ Op 27 april 2023 riep de Alliantie van Arbeid en Vrijheid haar achterban op om bij de presidentsverkiezingen te stemmen op Kılıçdaroğlu, de presidentskandidaat van de Natie-alliantie.⁴⁰

Tijdens de voorgaande verslagperiode nam het *Anayasa Mahkemesi* (Constitutioneel Hof, AYM), de hoogste rechtbank in Turkije,⁴¹ een aanklacht in behandeling om de HDP te verbieden. Volgens de hoofdaanklager zou de HDP de eenheid van de Turkse natie bedreigen en samenwerken met de *Partiya Karkerên Kurdistanê* (Koerdische Arbeiderspartij, PKK),⁴² welke door de EU is aangemerkt als een terroristische organisatie (raadpleeg paragraaf 1.2 voor meer informatie over de PKK).⁴³ Deze rechtszaak kwam bekend te staan als de (*HDP*) *closure case*.⁴⁴ In de verslagperiode vroeg de HDP het AYM tweemaal om te wachten met de behandeling van de closure case tot na de verkiezingen in mei 2023. Beide keren weigerde het AYM om uitstel te verlenen; de eerste keer op 26 januari 2023⁴⁵ en de tweede maal op 22 maart 2023.⁴⁶ Raadpleeg subparagraaf 5.5.2 voor meer informatie over de closure case.

Omdat de HDP het risico liep om vlak voor de verkiezingen te worden verboden, besloot zij om onder de vlag van de *Yeşil Sol Parti* (Groen Links Partij, YSP)⁴⁷ mee te doen aan de parlementsverkiezingen. Deze vergaande vorm van samenwerking met de YSP stelde HDP-stemmers ertoe in staat om alsnog hun stem te kunnen uitbrengen mocht de HDP worden verboden. Zowel de HDP als YSP bevinden zich aan de linkerkant van het politieke spectrum en zetten zich onder meer in voor het milieu en de rechten van vrouwen, seksuele minderheden (lhbtqi+) en Koerden.⁴⁸ Op het moment van schrijven werd een fusie tussen beide partijen aangekondigd, maar deze was nog niet verwezenlijkt.⁴⁹

³⁵ In het Engels en Koerdisch bekend als de *Democratic Peoples' Party* en *Partiya Demokratik a Gelan*.

³⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 9.

³⁷ In het Engels bekend als de *Workers' Party of Turkey*.

³⁸ Bianet, *Labor and Freedom Alliance of HDP holds its first meeting in İstanbul*, 16 januari 2023. Duvar English, *Freedom and Labor Alliance parties join forces for elections*, 17 maart 2023. Bianet, *How Turkey's new electoral law will affect outcome of May 14 polls*, 10 april 2023.

³⁹ Bianet, *Swing vote in hand, HDP's alliance will not put up candidate for Turkey's presidential election*, 22 maart 2023. HDN, *HDP-led alliance will not run in the presidential race*, 22 maart 2023. Financial Times (FT), *Pro-Kurdish party signals support for Turkey's main opposition candidate*, 22 maart 2023. Reuters, *In vote setback for Erdogan, Turkey's HDP will not field candidate*, 22 maart 2023.

⁴⁰ Al Jazeera, *Turkey's pro-Kurdish party backs Erdogan's rival for president*, 28 april 2023. Bianet, *Kurdish-left alliance declares support for Kılıçdaroğlu in presidential election*, 28 april 2023.

⁴¹ Het AYM staat in het Engels bekend als het *Constitutional Court* (CC).

⁴² In het Engels staat de PKK bekend als de *Kurdistan Workers' Party*.

⁴³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 13.

⁴⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 48.

⁴⁵ Al Jazeera, *Turkish court rejects delay in case over pro-Kurdish HDP closure*, 26 januari 2023. Al Monitor, *Turkey's pro-Kurdish party HDP faces threat of closure after top court ruling*, 26 januari 2023. Bianet, *Constitutional Court refuses to postpone HDP closure case until after elections*, 26 januari 2023. HDN, *Top court rejects HDP's demand to postpone closure case*, 26 januari 2023.

⁴⁶ Bianet, *Constitutional Court rejects HDP's request to plead after the elections*, 22 maart 2023.

⁴⁷ De YSP staat in het Engels en Koerdisch bekend als de *Green Left Party* (GLP) en *Partiya Çep a Kesk*.

⁴⁸ Trouw, *Yeşil Sol Party is 'plan B' voor Turkse Koerden*, 20 maart 2023. Bianet, *HDP to compete in elections under Green Left Party, co-leader confirms*, 23 maart 2023. FT, *Pro-Kurdish party switches to new banner to contest Turkish elections*, 23 maart 2023. Bianet, *Green Left Party releases final declaration: 'Our mission is to end the one-man regime'*, 27 maart 2023. HDP, *We launched our election campaign under the banner of the Green Left Party*, 3 april 2023.

⁴⁹ HDN, *HDP to merge with Green Left Party soon*, 2 augustus 2023.

1.1.2 *Natuurgeweld*

In de nacht van 5 op 6 februari 2023 werden Zuidoost-Turkije en Noordwest-Syrië getroffen door zware aardbevingen, gevolgd door kleinere bevingen en naschokken. Op 22 april 2023 maakte Süleyman Soylyu, destijds de Turkse minister van Binnenlandse Zaken, bekend dat het dodental in Turkije was gestegen naar 50.783, onder wie 7.302 buitenlanders.⁵⁰ De meeste omgekomen buitenlanders waren afkomstig uit Syrië.⁵¹

Nadat bleek dat duizenden gebouwen waren ingestort, kreeg president Erdoğan veel kritiek over zich heen; van de oppositie, maar ook van nabestaanden, overlevenden, advocaten, ingenieurs en architecten. Zij stelden dat hij zich gedurende zijn regeerperiode onvoldoende zou hebben voorbereid op aardbevingen van een dergelijke omvang. Zijn regering zou de bouwvoorschriften onvoldoende hebben gehandhaafd en de hulpverlening zou gebrekkig op gang zijn gekomen, aldus de critici.⁵² Daarnaast heerste er onduidelijkheid over waar het geld, dat de Turkse autoriteiten door de jaren heen hadden geïnd als aardbevingsbelasting,⁵³ aan was besteed.⁵⁴

Tot overmaat van ramp werden Şanlıurfa en Adiyaman, twee provincies die zich bevonden in het rampgebied, op 14 maart 2023 getroffen door overstromingen.⁵⁵ Op 20 maart 2023 was het dodental gestegen naar negentien.⁵⁶

De aardbevingen in februari 2023 hadden een impact op de mensenrechtensituatie in Turkije. Raadpleeg subparagraaf 3.5.5 voor informatie over de situatie van journalisten en burgers die zich kritisch uitlieten over de Turkse autoriteiten in relatie tot de aardbevingen. Raadpleeg paragraaf 3.9 over het politiegeweld tegen (vermeende) plundersaars in het rampgebied. Raadpleeg paragraaf 6.6 voor informatie over de impact van de aardbevingen op de situatie van vrouwen in het rampgebied. Raadpleeg subparagraaf 10.3.7 voor informatie over de impact van de aardbevingen op de situatie van Syrische vluchtelingen in het Turkse deel van het rampgebied.

1.1.3 *Verkiezingsuitslagen*

Zoals reeds vermeld, vonden er op 14 mei 2023 presidents- en parlementsverkiezingen plaats. Aan de presidentsverkiezingen namen vier kandidaten deel. Op 19 mei 2023 maakte de YSK de definitieve uitslag van de presidentsverkiezingen bekend. President Erdoğan had 49,52% van de stemmen behaald en Kılıçdaroğlu, presidentskandidaat van de Natie-alliantie, 44,88%. Omdat geen van de kandidaten meer dan vijftig procent van de stemmen had behaald, was

⁵⁰ Middle East Monitor (MEMO), *50,783 people confirmed dead in Türkiye earthquakes*, 23 april 2023.

⁵¹ Bianet, *Earthquake toll rises to 48,448 in Turkey*, 13 maart 2023.

⁵² Het Financieel Dagblad (FD), *Ook de machtsbasis van Erdogan vertoont na de aardbeving scheuren*, 11 februari 2023. NRC, *De aardbeving kan het politieke lot van Erdogan bezegelen*, 11 februari 2023. Nederlands Dagblad (ND), *Na de ramp in Turkije volgt de afrekening – ook met Erdogan*, 20 februari 2023. NOS, *Turkije maakt jacht op bouwbedrijven, maar critici zoeken verantwoordelijkheid hogerop*, 10 maart 2023. FD, *Aardbeving doet ook Erdogans positie schudden*, 10 april 2023.

⁵³ Deze taks was ingevoerd in de nasleep van de aardbeving in Izmit in 1999, waarbij meer dan 17.000 mensen omkwamen, en was gericht op het voorkomen van aardbevingsgerelateerde schade.

⁵⁴ FD, *Ook de machtsbasis van Erdogan vertoont na de aardbeving scheuren*, 11 februari 2023. NRC, *De aardbeving kan het politieke lot van Erdogan bezegelen*, 11 februari 2023. ND, *Na de ramp in Turkije volgt de afrekening – ook met Erdogan*, 20 februari 2023. NOS, *Turkije maakt jacht op bouwbedrijven, maar critici zoeken verantwoordelijkheid hogerop*, 10 maart 2023.

⁵⁵ Al Jazeera, *Floods in Turkey kill 13 people in earthquake-affected provinces*, 15 maart 2023. AA, *Death toll from floods in southeastern Türkiye rises to 14*, 15 maart 2023. NOS, *Zeker 10 doden door overstromingen in aardbevingsgebied Turkije*, 15 maart 2023. The Independent, *Floods hit earthquake disaster zone in Turkey, killing at least a dozen*, 15 maart 2023.

⁵⁶ Bianet, *Death toll from floods in quake-hit cities rises to 19*, 20 maart 2023.

er een tweede stemronde nodig op 28 mei 2023.⁵⁷ Bij de tweede stemronde kwam president Erdoğan als winnaar uit de bus. Op 1 juni 2023 maakte de YSK de definitieve uitslag van de tweede stemronde bekend. President Erdoğan had 52,18% van de stemmen behaald en Kılıçdaroğlu 47,82%.⁵⁸ Op 3 juni 2023 werd Erdoğan opnieuw beëdigd als president van Turkije.⁵⁹

Op 30 mei 2023 maakte de YSK de definitieve zetelverdeling bekend naar aanleiding van de parlementsverkiezingen die op 14 mei 2023 hadden plaatsgevonden. De door de AKP geleide Volksalliantie behield met 323 zetels de meerderheid van het 600 zetels tellende parlement. De Natie-alliantie bemachtigde 212 zetels en de Alliantie van Arbeid en Vrijheid 65 zetels.⁶⁰ Hieronder volgt een overzicht van het aantal zetels dat elke partij had behaald. Dit schema is gebaseerd op de door de YSK bekendgemaakte zetelverdeling.

Alliantie	Partij	Aantal zetels
Volksalliantie	Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling (AKP)	268
	Partij van de Nationalistische Beweging (MHP)	50
	Nieuwe Welvaartspartij (YRP)	5
	<i>Totaal</i>	323
Natie-alliantie	Republikeinse Volkspartij (CHP)	169 ⁶¹
	Goede Partij	43
	<i>Totaal</i>	212
Alliantie van Arbeid en Vrijheid	Groen Links Partij (YSP)	61
	Turkse Arbeiderspartij (TİP)	4
	<i>Totaal</i>	65

De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)⁶² stuurde een waarnemingsmissie naar Turkije om de verkiezingen in mei 2023 te monitoren. Op 15 mei 2023 presenteerde de OVSE haar eerste bevindingen. Volgens deze organisatie waren de verkiezingen gedurende de verkiezingsdag op 14 mei 2023 over het algemeen goed georganiseerd, soepel en vreedzaam verlopen.⁶³ Daarnaast stelde de OVSE vast dat in lijn met eerdere aanbevelingen de kiesdrempel was

⁵⁷ Daily Sabah, *Türkiye's top election authority announces official election results*, 19 mei 2023. The Independent, *Turkey's electoral board confirms 1st round election results, Erdogan meets 3rd party candidate*, 19 mei 2023. HDN, *Türkiye's electoral board confirms 1st round election results*, 20 mei 2023.

⁵⁸ Bianet, *Supreme Election Council releases final results of presidential runoff vote*, 1 juni 2023. Daily Sabah, *YSK certifies Türkiye's election results, Erdoğan's victory*, 1 juni 2023. HDN, *YSK concludes presidential polls, Erdoğan to take oath Saturday*, 1 juni 2023. The Independent, *Turkish election body confirms Erdogan's victory in runoff vote*, 1 juni 2023.

⁵⁹ Al Jazeera, *Turkey's Erdogan takes oath as president after historic win*, 3 juni 2023. HDN, *Erdoğan sworn is for third term as president*, 3 juni 2023. NOS, *Erdogan opnieuw beëdigd als president van Turkije*, 3 juni 2023.

⁶⁰ AA, *Türkiye's AK Party number 1 party in parliament with 268 seats: Supreme Election Council*, 30 mei 2023. HDN, *YSK announces final parliamentary Poll results*, 30 mei 2023.

⁶¹ De parlements kandidaten van de DEVA, GP, SP en DP hadden zich verkiesbaar gesteld via de lijst van de CHP. Bij de eedaflegging van het nieuwe parlement gingen in totaal 38 zetels van de CHP naar deze vier kleinere oppositiepartijen (15 naar de DEVA, 10 naar de GP, 10 naar de SP en 3 naar de DP). Daily Sabah, *DEVA, Future Party MPs to leave CHP ahead of swearing-in ceremony*, 1 juni 2023.

⁶² In het Engels en Frans staat de OVSE bekend als de *Organisation for Security and Co-operation in Europe* (OSCE) en *Organisation pour la sécurité et la coopération en Europe* (OSCE).

⁶³ OVSE, *International election observation mission, Republic of Türkiye – General elections, 14 mei 2023, Statement of preliminary findings and conclusions*, 15 mei 2023, blz. 1, 3, 20 en 21.

verlaagd. Voortaan had een partij of coalitie niet tien procent van de stemmen nodig om in het parlement te komen, maar zeven procent.⁶⁴

Hoewel de verkiezingen in technisch opzicht relatief efficiënt waren verlopen, observeerde de OVSE dat het speelveld tussen het regeringsblok en de oppositieallianties ongelijk was. Zo uitte zij zich bezorgd over de onafhankelijkheid van de YSK,⁶⁵ merkte zij op dat de publieke omroepen duidelijk op de hand waren van het regeringsblok⁶⁶ en dat de president en regeringspartij publieke middelen inzetten ten behoeve van hun verkiezingscampagne.⁶⁷ Voorts rapporteerde de OVSE dat vertegenwoordigers en aanhangers van de YSP in het bijzonder doelwit waren van overheidsrepressie en -intimidatie en dat zij niet vrijelijk konden deelnemen aan verkiezingscampagnes.⁶⁸ Over de positie van de HDP/YSP en haar leden en aanhangers kan meer worden gelezen in paragraaf 5.5.

Ten aanzien van het ongelijke medialandschap stelde *Reporters sans frontières* (Verslaggevers zonder Grenzen, RSF), een internationale ngo die zich inzet voor de persvrijheid, het volgende vast.⁶⁹ President Erdoğan had 85% van de Turkse media onder zijn controle en van 1 april tot 1 mei 2023 besteedde de Turkse staatsomroep TRT 32 uur van de zendtijd aan president Erdoğan en 32 minuten aan zijn tegenstander Kılıçdaroğlu. President Erdoğan kreeg dus zestig keer meer zendtijd dan zijn opponent.⁷⁰

1.1.4 *Nasleep van studentenprotesten*

Tijdens de voorgaande verslagperiode vonden er in Turkije studentenprotesten plaats. Toen president Erdoğan op 1 januari 2021 een partijgenoot benoemde tot rector van de Bosphorus Universiteit,⁷¹ braken er protestacties uit onder studenten en academici. Zij zagen deze benoeming als een stap om de academische vrijheid in Turkije in te perken.⁷² Op 3 februari 2023 veroordeelde een rechtbank in Istanboel veertien studenten in eerste aanleg tot een gevangenisstraf. De veroordeelden hadden deelgenomen aan een protestactie in 2021. Zij werden allen veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf; zes maanden voor 'deelname aan betogingen en demonstraties tegen de wet' en zes maanden voor 'verzet bij aanhouding'. Daarbovenop kreeg een student genaamd Ersin Berke Gök⁷³ een aanvullende gevangenisstraf van achttien maanden wegens 'beschadiging van publieke eigendommen'. Hij zou naar verluidt zijn gesprongen op de dienstauto van de rector.⁷⁴

Vanaf medio 2021 ontstond door heel Turkije een andere protestbeweging onder studenten. Zij betoogden dat er onvoldoende huisvesting beschikbaar was en dat de schaarse studentenhuizen en -slaapzalen veelal onbetaalbaar waren.⁷⁵ Deze protestbeweging verenigde zich onder de hashtag *#Barınamıyoruz* ('We kunnen

⁶⁴ OVSE, *International election observation mission*, 15 mei 2023, blz. 1, 6 en 7.

⁶⁵ OVSE, *International election observation mission*, 15 mei 2023, blz. 1, 8 en 9.

⁶⁶ OVSE, *International election observation mission*, 15 mei 2023, blz. 3 en 17.

⁶⁷ OVSE, *International election observation mission*, 15 mei 2023, blz. 14.

⁶⁸ OVSE, *International election observation mission*, 15 mei 2023, blz. 4 en 13.

⁶⁹ RSF staat in het Engels bekend als *Reporters Without Borders*.

⁷⁰ RSF, *Erdoğan has used his control of the media to rig Türkiye's elections*, 25 mei 2023.

⁷¹ In het Engels staat deze universiteit bekend als *Boğaziçi University of Bosphorus University*.

⁷² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 10 en 11.

⁷³ Gedurende de voorgaande verslagperiode verkeerde Gök van 6 oktober 2021 tot 7 januari 2022, dus 94 dagen, in voorarrest. Bianet, *Boğaziçi University protests, Arrested students Berke and Perit released*, 7 januari 2022. Media and Law Studies Association (MLSA), *Journalism and freedom of expression trails, Week of January 30*, 29 januari 2023.

⁷⁴ Gerçek News, *Fourteen university students sentenced to prison terms by Turkish court*, 3 februari 2023. Politikoyol, *Boğaziçi Rektörü Naci İnci'yi protesto eden 14 öğrenciyeye hapis cezası verildi ('14 studenten, die protesteerden tegen de rector van de Bosphorus Universiteit, Naci İnci, veroordeeld tot gevangenisstraf')*, 3 februari 2023.

⁷⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 11.

geen onderdak vinden').⁷⁶ Op het moment van schrijven werden 49 personen, onder wie 3 journalisten, strafrechtelijk vervolgd in verband met voornoemde beweging. De beklagden werden ervan beschuldigd dat zij de Wet op Vergadering en Betogingen (Wet Nr. 2911) zouden hebben overtreden.⁷⁷

1.2 Gewapend conflict tussen de Turkse staat en de PKK

1.2.1 Inleiding

De PKK voert sinds 1984 een gewapende strijd tegen de Turkse autoriteiten. Aanvankelijk streefde de PKK naar een onafhankelijke natiestaat voor de Koerden, maar met het verstrijken van de tijd heeft zij dit doel bijgesteld naar zelfbestuur voor de Koerden in de landen waar zij verblijven, een notie die bekendstaat als 'confederalisme'.⁷⁸ De PKK is door de EU aangemerkt als een terroristische organisatie.⁷⁹

Begin november 2016 berichtte de BBC dat sinds 1984 meer dan 40.000 mensen waren omgekomen in het conflict tussen de PKK en de Turkse staat.⁸⁰ Voor zover bekend, was er in de verslagperiode geen actueel getal aangaande het totale aantal doden dat in dit conflict was gevallen. De meeste dodelijke slachtoffers vielen onder Turkse regeringssoldaten, dorpswachten,⁸¹ PKK-strijders en burgers van Koerdische komaf.⁸²

Raadpleeg paragraaf 5.6 voor informatie over de behandeling van (vermeende) PKK'ers en hun familieleden door de Turkse autoriteiten.

1.2.2 Geweld op Turks grondgebied

Gedurende de voorgaande verslagperiode pleegde de PKK op beperkte schaal geweld op Turkse bodem.⁸³ Deze situatie bleef onveranderd gedurende de huidige verslagperiode. Het zwaartepunt van de strijd tussen de Turkse strijdkrachten en de PKK bevond zich in Noord-Irak. Tussen 1 maart 2022 en 3 juli 2023 kwamen 16 Turkse regeringssoldaten, 2 Turkse politieagenten, 4 dorpswachten, 2 burgers en 182 PKK-strijders om op Turks grondgebied, aldus een bron.⁸⁴

De volgende gewelddaden sprongen tijdens de huidige verslagperiode in het oog. Op 26 september 2022 vielen twee vrouwelijke PKK-strijders een politiegebouw aan in de Zuid-Turkse provincie Mersin. Daarbij kwam een politieagent om en raakte een andere agent gewond. De twee militanten bliezen zichzelf vervolgens op met een bom.⁸⁵ Op 15 december 2022 vond er in de zuidoostelijke provincie Diyarbakır een

⁷⁶ Duvar English, 'We cannot find shelter' movement in Turkey, 6 oktober 2021.

⁷⁷ MLSA, *Barınamıyoz Davası: 'Müstekiler savunma huzurunda dinlensin' talebi reddedildi* ('Huisvestigingszaak, Het verzoek 'Laat de klagers verhoren in de aanwezigheid van de verdediging' is afgewezen'), 22 maart 2023.

⁷⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 12. Cengiz Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey, New actors and modes of participation in a changing society*, uitgegeven in 2022, blz. 16, 17, 165 en 166. Gönül Tol, *Erdoğan's war, A strongman's struggle at home and in Syria*, uitgegeven in 2023, blz. 180 en 181.

⁷⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 12. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 13.

⁸⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 13.

⁸¹ Dorpswachten zijn Koerden die als paramilitairen meevechten aan de zijde van de Turkse strijdkrachten tegen de PKK. Zij worden betaald en bewapend door de Turkse staat. Dorpswachten staan in het Engels en Turks bekend als respectievelijk *village guards* en *korucular* (enkelvoud: *korucu*).

⁸² Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2022, blz. 16.

⁸³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 13.

⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 11 juli 2023.

⁸⁵ HDN, *Mersin attack organized by perpetrators in Syria: Turkish defense minister*, 28 september 2023. Rûdaw, *PKK claims responsibility for deadly attack on Turkish police building*, 29 september 2022. Voice of America (VOA), *Turkish minister says deadly gun attack was 'America-based'*, 1 oktober 2022.

autobomaanslag plaats, waarbij een politiebusje werd opgeblazen. Daarbij raakten acht politieagenten en één burger gewond. De Turkse autoriteiten pakten vijf verdachten op die betrokken zouden zijn geweest bij de aanslag.⁸⁶

Op 13 november 2022 vond in İstiklal Caddesi, een drukke winkelstraat in Istanboel, een bomaanslag plaats. Daarbij vielen zes doden en 81 gewonden. De bom was naar alle waarschijnlijkheid in een tas achtergelaten.⁸⁷ Het was de eerste aanslag in Istanboel sinds 1 januari 2017 toen een aan de Islamitische Staat in Irak en Syrië (ISIS) gelieerde aanslagpleger 39 mensen doodschoot in een nachtclub.⁸⁸

Meteen na de aanslag in november 2022 volgde een arrestatiegolf, waarbij tientallen verdachten werden opgepakt.⁸⁹ De Turkse autoriteiten hielden de PKK en de *Yekîneyên Parastina Gel* (Volksbeschermingseenheden, YPG)⁹⁰ verantwoordelijk.⁹¹ De YPG zijn een Syrisch-Koerdische milizie en actief in Noordoost-Syrië. De Turkse autoriteiten beschouwen de YPG als de Syrische tak van de PKK.⁹² Op 14 november 2022 deelde de Turkse politie mee dat de hoofdverdachte de aanslag had bekend. Volgens de politie ging het om een Syrische vrouw genaamd Ahlam Albashir.⁹³ De PKK ontkende op haar beurt de aanslag te hebben gepleegd.⁹⁴ Op het moment van schrijven was de rechtszaak tegen Albashir gaande.⁹⁵

Afgaande op berichtgeving van de Turkse autoriteiten nam het aantal PKK-strijders op Turkse bodem af. Begin januari 2022 berichtten de autoriteiten dat zich 156 PKK-strijders in Turkije bevonden.⁹⁶ Een jaar later zou dit aantal zijn gedaald naar onder de 120, aldus Soylu, destijds de minister van Binnenlandse Zaken.⁹⁷

Naar aanleiding van de aardbevingen in februari 2023 (zie subparagraaf 1.1.2) deelde de PKK mee dat zij tijdelijk haar gevechtshandelingen op Turkse bodem zou opschorten ten behoeve van de reddingswerkzaamheden. De PKK verbond daaraan de voorwaarde dat de Turkse strijdkrachten geen aanvallen zouden uitvoeren. De Turkse autoriteiten gingen niet in op voornoemde mededeling van de PKK.⁹⁸ In juni 2023 deelde de PKK mee dat aan haar eenzijdige 'wapenstilstand' een einde was gekomen.⁹⁹

⁸⁶ Al Jazeera, *Car bomb in Turkey's Diyarbakir injures police officers*, 16 december 2022. Bianet, *Eight police officers, one civilian injured in Diyarbakir roadside explosion*, 16 december 2022. HDN, *Car bomb in Diyarbakir injures police officers*, 16 december 2022.

⁸⁷ NRC, *Zes doden na bomaanslag in het centrum van Istanbul*, 13 november 2022. NOS, *Turkije: Syrische verdachte bekent aanslag in winkelstraat Istanbul*, 14 november 2022. Trouw, *Turkije zweert wraak voor bloedige aanslag in Istanbul*, 14 november 2022.

⁸⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 14. NRC, *Zes doden na bomaanslag in het centrum van Istanbul*, 13 november 2022.

⁸⁹ NOS, *Turkije: Syrische verdachte bekent aanslag in winkelstraat Istanbul*, 14 november 2022. Reuters, *Turkey blames deadly bomb on Kurdish militants, PKK denies involvement*, 14 november 2022. Trouw, *Turkije zweert wraak voor bloedige aanslag in Istanbul*, 14 november 2022.

⁹⁰ De YPG staan in het Engels bekend als *People's Protection Units*.

⁹¹ NOS, *Turkije: Syrische verdachte bekent aanslag in winkelstraat Istanbul*, 14 november 2022. Reuters, *Turkey blames deadly bomb on Kurdish militants, PKK denies involvement*, 14 november 2022. Trouw, *Turkije zweert wraak voor bloedige aanslag in Istanbul*, 14 november 2022.

⁹² William Gourlay, *The Kurds in Erdoğan's Turkey, Balancing identity, resistance and citizenship*, uitgegeven in 2020, blz. 157 en 158. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Syrië*, juni 2021, blz. 13 en 14.

⁹³ AA, *PKK terrorists in Syria ordered deadly bomb attack in Istanbul, admits perpetrator*, 14 november 2022. NOS, *Turkije: Syrische verdachte bekent aanslag in winkelstraat Istanbul*, 14 november 2022. Reuters, *Turkey blames deadly bomb on Kurdish militants, PKK denies involvement*, 14 november 2022.

⁹⁴ Reuters, *Turkey blames deadly bomb on Kurdish militants, PKK denies involvement*, 14 november 2022.

⁹⁵ HDN, *Bomb attack perpetrator recants previous statements*, 19 juli 2023.

⁹⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 14.

⁹⁷ AA, *Türkiye 'neutralized' 129 terrorists in 2022 in rural operations: Interior minister*, 4 januari 2023.

⁹⁸ Agence France-Press (AFP), *Kurdish militants suspend 'operations' after Turkey quake*, 10 februari 2023.

⁹⁹ Bianet, *PKK umbrella group announces end of 'ceasefire'*, 14 juni 2023.

Op 16 mei 2023 vond er een gewelddadige confrontatie plaats tussen de Turkse strijdkrachten en de PKK in de zuidoostelijke provincie Şırnak. Daarbij sneuvelden drie gendarmes¹⁰⁰ en raakte één dorpswacht zwaargewond. Aan PKK-zijde kwamen twee strijders om.¹⁰¹

Op 8 juni 2023 berichtte *Bianet*, een onafhankelijk nieuwsplatform dat uitvoerig ingaat op mensenrechtenkwesties, dat een Turkse regeringssoldaat was gesneuveld in een treffen met de PKK in Siirt, een andere provincie in het zuidoosten van het land.¹⁰²

¹⁰⁰ De gendarmerie (Turks: *Jandarma*) valt onder het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken en is belast met zowel civiele, juridische als militaire taken. NATO Stability Policing Centre of Excellence (NATO SP COE), *Republic of Turkey, Turkish Gendarmerie, Task & Mission*, ongedateerd, geraadpleegd op 25 augustus 2023.

¹⁰¹ Daily Sabah, *3 soldiers killed in operation against PKK terrorists in Türkiye*, 16 mei 2023. Rûdaw, *Three Turkish soldiers killed in Şırnak clashes blamed on PKK*, 16 mei 2023.

¹⁰² Bianet, *One soldier loses his life in armed combat in Siirt*, 8 juni 2023.

2 UYAP

UYAP is een juridisch informatiesysteem van de Turkse overheid en staat voor *Ulusal Yargı Ağı Projesi*. In het Engels wordt dit vertaald als *National Judiciary Informatics System*. Verschillende klantgroepen kunnen ieder via een eigen portaal toegang krijgen tot het UYAP-systeem. Zo hebben burgers een burgerportaal (*Vatandaş UYAP*)¹⁰³ en is er een advocatenportaal (*Avukat UYAP*)¹⁰⁴ voor advocaten.¹⁰⁵

Gedurende een strafrechtelijk onderzoek wordt er informatie opgeslagen in het UYAP-systeem. Deze informatie kan alleen worden ingezien indien de advocaat daartoe toestemming krijgt van de openbaar aanklager. De advocaat dient dan een notariële volmacht¹⁰⁶ te hebben van de verdachte en de stukken moeten niet zijn aangemerkt als vertrouwelijk.¹⁰⁷ Verdachten kunnen tijdens de onderzoeksfase geen stukken raadplegen in UYAP.¹⁰⁸

Een bron wijst erop dat tijdens de onderzoeksfase, wanneer de verdachte nog niet formeel is aangeklaagd, in de ene zaak alle stukken raadpleegbaar zijn, terwijl in de andere zaak niets zichtbaar is. Dit hangt namelijk af van de aard van de zaak en de discretie van de aanklager. De bron geeft hierbij twee hypothetische voorbeelden ter illustratie. Indien het onderzoek ziet op een hooggeplaatste Gülenist of Koerdische militant of politicus, bestaat de kans dat de advocaat geen stukken te zien krijgt gedurende de onderzoeksfase. Indien het onderzoek ziet op een onbekende gebruiker van sociale media, die bijvoorbeeld de tekst 'Ik houd van Öcalan; ik haat Erdoğan' heeft geplaatst, is het mogelijk dat de aanklager tijdens de onderzoeksfase toegang verleent tot alle stukken.¹⁰⁹

Wanneer de verdachte daadwerkelijk is aangeklaagd en er een rechtszaak in gang is gezet, zijn de stukken in UYAP raadpleegbaar voor zowel de advocaat¹¹⁰ als de gedaagde.¹¹¹

Het is mogelijk dat tegen iemand een strafrechtelijk onderzoek of een rechtszaak loopt en dat er in UYAP stukken zijn opgeslagen en dat de persoon op legale wijze Turkije kan in- en uitreizen. Een strafrechtelijke procedure en de mogelijkheid om het land te verlaten zijn namelijk twee verschillende aangelegenheden. Enkel wanneer tegen iemand een uitreisverbod is uitgevaardigd, kan deze het land niet legaal uitreizen.¹¹² Gedurende de onderzoeksfase kan een rechter op verzoek van de openbaar aanklager een uitreisverbod uitvaardigen. Tijdens de rechtszaak heeft een rechtbank de bevoegdheid om een uitreisverbod op te leggen.¹¹³

Raadpleeg paragraaf 3.6 voor meer informatie over uitreisverboden.

¹⁰³ In het Engels staat dit portaal bekend als *Citizen Portal*.

¹⁰⁴ In het Engels staat dit portaal bekend als *Attorney Portal*.

¹⁰⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 28 en 33. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 16 en 17.

¹⁰⁶ In het Engels aangeduid als *Power of Attorney (PoA)*.

¹⁰⁷ Vertrouwelijke bron, 27 april en 13 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

¹⁰⁸ Vertrouwelijke bron, 31 juli 2023. Vertrouwelijke bron, 1 augustus 2023.

¹⁰⁹ Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023.

¹¹⁰ Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

¹¹¹ Vertrouwelijke bron, 31 juli 2023. Vertrouwelijke bron, 1 augustus 2023. Vertrouwelijke bron, 16 augustus 2023.

¹¹² Vertrouwelijke bron, 27 april 2023. Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

¹¹³ Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 13 mei 2023.

3 Mensenrechten (algemeen)

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de algemene mensenrechtensituatie in Turkije. Deze bleef onder druk staan net als in de voorgaande twee verslagperiodes.¹¹⁴ Paragraaf 3.2 benoemt welke wetten in de huidige verslagperiode werden aangenomen of geamendeerd die verband hielden met de mensenrechtensituatie, zoals de nieuwe Anti-Desinformatiewet van oktober 2022. Paragraaf 3.3 gaat in de op de situatie van mensenrechtenorganisaties en -verdedigers. Paragraaf 3.4 duidt de situatie van advocaten die dissidenten verdedigden. Paragraaf 3.5 beschrijft de vrijheid van meningsuiting en (online) mediavrijheid en kijkt daarbij in het bijzonder naar de situatie van Koerdische media en journalisten, de uitwerking van de nieuwe Anti-Desinformatiewet en de strafvervolgning op grond van het beledigen van de president (artikel 299 van het Turkse Wetboek van Strafrecht).¹¹⁵ Paragraaf 3.6 gaat in op het verschijnen van uitreisverboden. Paragraaf 3.7 kijkt naar de samenstelling en het functioneren van het Constitutioneel Hof (AYM), de hoogste rechtbank in het land. Paragraaf 3.8 beschrijft de praktijk van arrestaties en de omstandigheden in detentiecentra en gevangenissen. Paragraaf 3.9 gaat in op het verschijnen van mishandeling en marteling en de mate waarin burgers rechtsbescherming genieten tegen dergelijke praktijken.

3.2 Veranderde wet- en regelgeving

In de huidige verslagperiode deed zich een aantal wijzigingen voor ten aanzien van de wet- en regelgeving dat verband hield met de mensenrechtensituatie in Turkije. Deze wijzigingen worden hieronder behandeld.

3.2.1 *Wet tegen het stalken*

In mei 2022 werd een nieuwe wet tegen stalken van kracht. Voor het eerst werd stalken gedefinieerd als een misdaad. Stalken staat omschreven als een vorm van ongewenst contact of ongewenste aandacht, waarbij er sprake is van een herhalend element. Op stalken staat een gevangenisstraf van zes maanden tot twee jaar. Indien er sprake is van verergerd stalken,¹¹⁶ bijvoorbeeld omdat het slachtoffer inmiddels van de stalker is gescheiden of niet meer met de stalker samenwoont, varieert de gevangenisstraf van een tot drie jaar.¹¹⁷ Deze nieuwe wet staat het niet toe dat stalkers strafvermindering krijgen indien zij goed gedrag vertonen in de rechtszaal. De wet was naar verluidt vooral bedoeld om vrouwen beter te beschermen tegen gender-gerelateerd geweld.¹¹⁸

Raadpleeg hoofdstuk 6 voor informatie over de situatie van vrouwen in Turkije. Paragraaf 6.2 en 6.3 gaan specifiek in op de rechtsmiddelen die vrouwen hebben om zich te beschermen tegen gender-gerelateerd geweld.

¹¹⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 18. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 18.

¹¹⁵ In het Engels aangeduid als *Turkish Penal Code (TPC)*.

¹¹⁶ In het Engels aangeduid als *aggravated stalking*.

¹¹⁷ BalkingInsight, *Turkey passes law to curb violence against women and medics*, 27 mei 2022. Biçak Law Firm, *Crime of stalking in Turkey*, 17 juni 2022.

¹¹⁸ BalkingInsight, *Turkey passes law to curb violence against women and medics*, 27 mei 2022.

3.2.2 Nieuwe Anti-Desinformatiewet

De voorgaande twee ambtsberichten meldden dat de wetgeving omtrent de sociale media was geamendeerd. Per 1 oktober 2020 moeten internationale sociale mediabedrijven met meer dan één miljoen dagelijkse gebruikers een juridische vertegenwoordiger in Turkije hebben. Deze vertegenwoordigers moeten vervolgens gehoor geven aan gerechtelijke bevelen om bepaalde content op een sociaal mediaplatform te verwijderen. Ook hebben particulieren de mogelijkheid om een verzoek in te dienen bij een vertegenwoordiger om een bericht te laten verwijderen dat hun (privacy)rechten schendt. Indien buitenlandse sociale mediabedrijven zich niet aan voornoemde regels houden, kan de Turkse overheid de bandbreedte verminderen (een praktijk die bekend staat als *throttling*), een geldboete opleggen of een advertentieblokkade instellen. De Turkse telecomautoriteit is belast met het implementeren en handhaven van voornoemde wetgeving. In het Turks en Engels staat deze overheidsinstantie bekend als de *Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu* (BTK) en *Information and Communication Technologies Authority*.¹¹⁹

In 2022 scherpste de Turkse overheid de wetgeving met betrekking tot de sociale media verder aan. In oktober van dat jaar voerde het Turkse parlement op initiatief van de AKP/MHP-alliantie een reeks wijzigingen door. Dit pakket aan maatregelen staat bekend als de 'Anti-Desinformatiewet'. Deze reeks amendementen maakt het strafbaar om publiekelijk desinformatie te verspreiden. Het gaat hierbij niet alleen om het zelf plaatsen van desinformatie, maar ook om het delen ervan. Op het publiekelijk verspreiden van desinformatie staat een gevangenisstraf van maximaal drie jaar. In de wettekst wordt de definitie van desinformatie niet gespecificeerd. Voorts zijn sociale mediaplatformen verplicht om op instructie van de BTK content te verwijderen of te blokkeren en gegevens te verstrekken van sociale mediagebruikers. De politieke oppositie en het maatschappelijk middenveld uitten hun kritiek en bezorgdheid over de Anti-Desinformatiewet. Zij spraken van een 'censuurwet' en vreesden dat daarmee de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid in Turkije nog verder onder druk zouden komen te staan.¹²⁰

Ook de Venetië-commissie, een adviesorgaan van de Raad van Europa (RvE),¹²¹ uitte zich kritisch en bezorgd over de Anti-Desinformatiewet. Enerzijds erkende deze commissie de noodzaak om op te treden tegen de verspreiding van desinformatie. Anderzijds waarschuwde zij ervoor dat de bestrijding van desinformatie niet diende om te slaan in censuur.¹²² De Venetië-commissie had een aantal bezwaren ten aanzien van de Anti-Desinformatiewet. Zo vond zij enkele cruciale begrippen, zoals 'desinformatie' en 'publiekelijk verspreiden', onduidelijk geformuleerd.¹²³ Daarnaast constateerde de commissie dat het verspreiden van desinformatie reeds was ondervangen in andere Turkse wetten.¹²⁴ Voorts attendeerde de Venetië-commissie de Turkse autoriteiten erop dat er alternatieve middelen waren om op te treden tegen desinformatie.¹²⁵ De commissie merkte verder op dat het publieke debat in

¹¹⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 21. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 24.

¹²⁰ Human Rights Watch (HRW), *Turkey, Dangerous, dystopian new legal amendments, New censorship threat with elections looming*, 14 oktober 2022. NOS, *Nieuwe wet in Turkije: tot drie jaar cel voor verspreiden 'desinformatie'*, 14 oktober 2022. Vertrouwelijke bron, 4 november 2022. NOS, *Zorgen om desinformatiewet Turkije: 'Wat kunnen we nog zeggen?'*, 3 december 2022.

¹²¹ De RvE staat in het Engels en Frans bekend als *Council of Europe* (CoE) en *Conseil de l'Europe*.

¹²² RvE, *Türkiye, Urgent joint opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe on the draft amendments to the Penal Code regarding the provision on "false or misleading information"*, 7 oktober 2022, blz. 10, 11, 15 en 22.

¹²³ RvE, *Türkiye*, 7 oktober 2022, blz. 12-14 en 22.

¹²⁴ RvE, *Türkiye*, 7 oktober 2022, blz. 16 en 22.

¹²⁵ RvE, *Türkiye*, 7 oktober 2022, blz. 17, 18 en 22.

Turkije reeds onder druk stond. Zij vreesde dat deze nieuwe wet een afschrikkingseffect teweeg zou brengen en zou aanzetten tot zelfcensuur.¹²⁶

Subparagraaf 3.5.2 kijkt naar de uitwerking die bovenstaande wet tot dusver heeft gehad op de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid.

3.2.3 *Bevoegdheden van buurtwachten ingeperkt*

In juni 2020 nam het Turkse parlement een nieuwe wet aan op buurtwachten, in het Engels en Turks aangeduid als *neighbourhood guards* en *bekçi*. De buurtwachten vormen een hulppolitie die valt onder het ministerie van Binnenlandse Zaken. De wet gaf hen verruimde bevoegdheden, waaronder het dragen en gebruiken van vuurwapens en het uitvoeren van identiteitscontroles. De oppositie en mensenrechtenorganisaties uitten zich bezorgd, omdat zij vreesden dat buurtwachten niet voldoende waren opgeleid om volwaardige politietaken te kunnen uitvoeren. Daarnaast waren veel nieuw gerekruteerde buurtwachten afkomstig uit de jongeren vleugel van de AKP en waren critici bang dat de buurtwachten zouden uitgroeien tot een regeringsgezinde militie.¹²⁷

In de huidige verslagperiode oordeelde het AYM, de hoogste rechtbank in Turkije, dat buurtwachten niet langer maatregelen mochten nemen om demonstraties te voorkomen die de openbare orde zouden kunnen verstoren. Het AYM oordeelde dat deze bevoegdheid een inbreuk vormde op het recht tot vergadering en betoging. Het AYM besloot verder dat buurtwachten wel bevoegd bleven om vuurwapens te dragen en te gebruiken en identiteitscontroles uit te voeren. Het AYM deed deze uitspraak naar aanleiding van een verzoekschrift van de Republikeinse Volkspartij (CHP), 's lands grootste oppositiepartij. Het oordeel werd op 1 juni 2023 gepubliceerd in de Staatscourant¹²⁸ van de Turkse overheid.¹²⁹ Het Turkse parlement kreeg van het AYM negen maanden de tijd om voornoemde uitspraak om te zetten in wetgeving. Op het moment van schrijven was dit nog niet gedaan, aldus een bron.¹³⁰

3.3 **Situatie van mensenrechtenorganisaties en -verdedigers**

3.3.1 *Inleiding*

Deze paragraaf gaat nader in op de situatie van mensenrechtenorganisaties en -verdedigers. Eerst wordt er gekeken naar de maatschappelijke speelruimte van mensenrechtenorganisaties. De rest van de paragraaf beschrijft hoe mensenrechtenverdedigers en hun familieleden werden behandeld door de Turkse autoriteiten.

¹²⁶ RvE, *Türkiye*, 7 oktober 2022, blz. 18-20 en 22.

¹²⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 19 en 20. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 19.

¹²⁸ De Staatscourant van de Turkse overheid staat in het Engels en Turks bekend als *Official Gazette* en *Resmî Gazete*.

¹²⁹ Bianet, *Neighborhood guards can carry weapons, perform ID checks, rules top court*, 1 juni 2023. HDN, *Top court puts restrictions on night watchmen's authority*, 3 juni 2023.

¹³⁰ Vertrouwelijke bron, 1 augustus 2023.

3.3.2 *Mensenrechtenorganisaties*

In december 2020 nam het Turkse parlement de Wet ter Voorkoming van het Financieren van Massavernietigingswapens, kortweg Wet Nr. 7262, aan.¹³¹ Volgens de Turkse regering moest deze wet voorkomen dat ngo's konden worden gebruikt om terrorisme te financieren en geld wit te wassen. Daarbij gaven de Turkse autoriteiten aan te willen voldoen aan anti-terrorismeafspraken die binnen VN-verband waren gemaakt. Mensenrechtenorganisaties uitten kritiek op de wet, omdat deze vergaande bevoegdheden geeft aan de Turkse autoriteiten.¹³² Zo is de overheid bevoegd om bestuursleden van ngo's te vervangen door bewindvoerders, activiteiten van ngo's op te schorten en tegoeden van ngo's te bevriezen.¹³³

Amnesty International, vanaf nu kortweg aangeduid als 'Amnesty', stelde tijdens de voorgaande verslagperiode vast dat Wet Nr. 7262 had geleid tot een angstcultuur onder ngo's. Vanwege de angst voor doorwrochte financiële inspecties, hoge geldboetes en lange gevangenisstraffen vonden ngo's het moeilijk om de huidige bestuursleden te behouden en nieuwe te werven. Door dezelfde angst waren Turkse ngo's minder geneigd om samen te werken met internationale partnerorganisaties en om internationale gelden te werven. Ook vervingen zij op voorhand bestuursleden tegen wie strafrechtelijke procedures liepen uit angst dat de autoriteiten anders zouden overgaan tot het benoemen van bewindvoerders.¹³⁴

Afgaande op de informatie van bronnen hield bovengenoemde wet ngo's onder druk tijdens de huidige verslagperiode. Een bron gaf aan dat inspecties in het kader van Wet Nr. 7262 met name een zware wissel trokken op de tijd en capaciteit van kleine ngo's. Medewerking aan dergelijke inspecties was dusdanig tijdrovend en arbeidsintensief, dat kleine ngo's amper toekwamen aan hun eigenlijke activiteiten en werkzaamheden.¹³⁵ Een andere bron benadrukte dat de wet nog altijd veel schrik aanjoeg, omdat een ngo op ieder moment kon worden onderworpen aan een inspectie.¹³⁶

3.3.3 *Mensenrechtenverdedigers en hun familieleden*

Tijdens de twee voorgaande verslagperiodes trokken mensenrechtenverdedigers de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten.¹³⁷ Deze situatie bleef hetzelfde gedurende de huidige verslagperiode.¹³⁸ De volgende voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Sinds 2017 verkeerde Osman Kavala, een activist, filantroop en zakenman, in voorarrest. Hij werd ervan verdacht de antiregeringsprotesten in 2013¹³⁹ te hebben aangesticht en gefinancierd en betrokken te zijn geweest bij de mislukte staatsgreep in 2016. In december 2019 oordeelde het Europees Hof voor de

¹³¹ In het Engels staat deze wet bekend als de *Law on Preventing the Spread and Financing of Weapons of Mass Destruction*.

¹³² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 23. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 20 en 21.

¹³³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 21.

¹³⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 21.

¹³⁵ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

¹³⁶ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

¹³⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 31 en 32. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 22.

¹³⁸ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

¹³⁹ In 2013 ontstond er een lokale protestactie van milieuactivisten tegen bouwplannen in het Gezipark, één van de weinige stukken groen in het centrum van Istanboel. Deze actie leidde tot een golf van antiregeringsprotesten door heel het land, waaraan talloze mensen met verschillende overtuigingen, achtergronden en beweegredenen deelnamen. Het Turkse veiligheidsapparaat sloeg de protesten hard neer, waarbij minstens elf mensen omkwamen en duizenden gewonden vielen. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 11. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 11.

Rechten van de Mens (EHRM) dat de detentie van Kavala onwettig was en dat hij onmiddellijk moest worden vrijgelaten. Een Turkse rechtbank oordeelde echter dat Kavala in detentie moest blijven.¹⁴⁰

Op 25 april 2022 veroordeelde een Turkse rechtbank hem tot levenslang zonder de mogelijkheid voor een voorwaardelijke vrijlating.¹⁴¹ Kavala sprak van een 'gerechtelijke moord'.¹⁴² Internationale mensenrechtenorganisaties veroordeelden het vonnis en riepen op tot de vrijlating van Kavala.¹⁴³ Zijn advocaten tekenden beroep aan, maar eind december 2022 werd dit ongegrond verklaard,¹⁴⁴ waarna de zaak bij het Hof van Cassatie¹⁴⁵ kwam te liggen.¹⁴⁶

Een andere zaak die sinds geruime tijd speelde, betrof die van mensenrechtenverdediger Taner Kılıç. Deze erevoorzitter van de Turkse tak van Amnesty werd in 2017 opgepakt op verdenking van lidmaatschap van de Gülenbeweging. Hij zou de zogeheten ByLock-app hebben gedownload en gebruikt.¹⁴⁷ Deze berichtenapplicatie wordt door de Turkse autoriteiten in verband gebracht met de Gülenbeweging (raadpleeg paragraaf 4.3 voor meer informatie over hoe het criterium aangaande ByLock werd gebruikt bij de strafrechtelijke vervolging van Gülenisten). Daarnaast was zijn zus getrouwd met de plaatsvervangend redacteur van de Gülenistische krant *Zaman* ('Tijd'),¹⁴⁸ hadden zijn kinderen onderwijs genoten aan Gülen-scholen en had hij bankrekeningen gehad bij Bank Asya, een aan de Gülenbeweging gelieerde bank.¹⁴⁹ Op 3 juli 2020 werd Kılıç veroordeeld tot een gevangenisstraf van zes jaar en drie maanden.¹⁵⁰

In mei 2022 oordeelde het EHRM dat het voorarrest van Kılıç onwettig was en direct verband hield met diens mensenrechtenactivisme. Voorts oordeelde dit hof dat de rechten van Kılıç, waaronder het recht op vrijheid van meningsuiting, waren geschonden.¹⁵¹ In november 2022 oordeelde het Hof van Cassatie dat de rechtszaak moest worden overgedaan, omdat het onderzoek niet deugdelijk was uitgevoerd.¹⁵² Zo bleek uit forensische analyses van de telefoon van Kılıç dat er geen spoor te vinden was van de ByLock-applicatie.¹⁵³ Op 6 juni 2023 werd hij alsnog vrijgesproken.¹⁵⁴ Amnesty toonde zich verheugd over de vrijspraak, maar benadrukte ook hoe politiek gemotiveerd het proces tegen Kılıç was geweest.¹⁵⁵

¹⁴⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 31. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 12.

¹⁴¹ Al Jazeera, *Turkish court sentences activist Osman Kavala to life in prison*, 25 april 2022. Amnesty International, *Turkey, Conviction of Osman Kavala a 'devastating blow' for human rights*, 25 april 2022. NOS, *Turkse zakenman Kavala veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf*, 25 april 2022. BBC, *Osman Kavala, Turkish activist sentenced to life in prison*, 26 april 2022. HRW, *Turkey, Life sentence for rights defender Osman Kavala*, 26 april 2022.

¹⁴² Al Jazeera, *Turkish court sentences activist Osman Kavala to life in prison*, 25 april 2022. NOS, *Turkse zakenman Kavala veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf*, 25 april 2022. BBC, *Osman Kavala, Turkish activist sentenced to life in prison*, 26 april 2022.

¹⁴³ Amnesty International, *Turkey, Conviction of Osman Kavala a 'devastating blow' for human rights*, 25 april 2022. HRW, *Turkey, Life sentence for rights defender Osman Kavala*, 26 april 2022.

¹⁴⁴ Bianet, *Appeals court upholds sentences in Gezi Park case*, 29 december 2022. HDN, *US 'deeply troubled' as Kavala's life sentence upheld*, 29 december 2022. Trouw, *Ook in hoger beroep levenslang voor Osman Kavala*, 29 december 2022.

¹⁴⁵ In het Engels staat dit hof bekend als het *Court of Cassation* of het *Court of Appeals*. In de Turkse volksmond wordt dit hof *Yargıtay* genoemd.

¹⁴⁶ Bianet, *Appeals court upholds sentences in Gezi Park case*, 29 december 2022.

¹⁴⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 32. Balkan Insight, *European Court: Turkey broke law by arresting Amnesty campaigner*, 31 mei 2022.

¹⁴⁸ De zus en zwager van Kılıç heten Ömür en Mehmet Kaniş. Amnesty, *Briefing, The Taner Kılıç prosecution*, 13 september 2017, blz. 17.

¹⁴⁹ Balkan Insight, *European Court: Turkey broke law by arresting Amnesty campaigner*, 31 mei 2022.

¹⁵⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 32.

¹⁵¹ EHRM, *Unlawful and arbitrary pre-trial detention of the Chair of the Turkish branch of Amnesty International, Several violations*, 31 mei 2022.

¹⁵² Front Line Defenders, *Turkey, Four human rights defenders acquitted six years after their arrest*, ongedateerd, geraadpleegd op 17 juli 2023.

¹⁵³ Amnesty International, *Goed nieuws: Taner Kılıç, İdil Eser en anderen vrijgesproken*, 7 juni 2023.

¹⁵⁴ Gerçek News, *Turkey, Four rights defenders acquitted after six years of trial and retrial*, 6 juni 2023. Amnesty International, *Goed nieuws: Taner Kılıç, İdil Eser en anderen vrijgesproken*, 7 juni 2023. Front Line Defenders,

Öztürk Türkdoğan, co-voorzitter van de *İnsan Hakları Derneği* (Mensenrechtenvereniging, İHD),¹⁵⁶ ondervond tijdens de voorgaande verslagperiode eveneens problemen met de Turkse autoriteiten vanwege zijn mensenrechtenactivisme. Hij werd strafrechtelijk vervolgd voor het lid zijn van een terroristische organisatie, het beledigen van een ambtenaar in functie en het beledigen van de Turkse natie, de Republiek Turkije en haar staatsinstituties en -organen.¹⁵⁷

De aanklacht omtrent het lidmaatschap van een terroristische organisatie zag onder meer toe op zijn kritische opmerkingen over de detentieomstandigheden van Abdullah Öcalan, de gevangengezette leider van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK). Op 19 april 2022 werd Türkdoğan hiervan vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs. De aanklacht omtrent het beledigen van een ambtenaar in functie zag op een woordenstrijd met Soylu, destijds minister van Binnenlandse Zaken. Soylu had de İHD beschuldigd van sympathie voor de PKK en deze vereniging een 'vervloekte organisatie' genoemd. Hierop had de İHD gereageerd middels een persverklaring op haar website. De aanklacht aangaande het beledigen van de Turkse natie (artikel 301 van het Wetboek van Strafrecht) hield verband met een oproep van de İHD om de moordpartijen op Armenen in 1915-1917 te erkennen als een genocide.¹⁵⁸ Ook van deze twee aanklachten werd Türkdoğan vrijgesproken. Ten aanzien van de oproep omtrent de kwestie van de Armeense genocide oordeelden de rechters op 8 juni 2023 dat deze viel onder het recht op vrijheid van meningsuiting. Voor wat betreft de vrijspraak inzake het lidmaatschap van de PKK en het beledigen van voormalig minister Soylu tekende het Openbaar Ministerie beroep aan.¹⁵⁹

Blijkens informatie van bronnen werden familieleden van mensenrechtenverdedigers ook benadeeld door het optreden van de Turkse autoriteiten. Een bron gaf aan dat echtgenoten van mensenrechtenverdedigers geen baan konden krijgen bij de Turkse overheid. Deze bron observeerde dat familieleden van mensenrechtenverdedigers veelal ook werk vonden in het maatschappelijk middenveld.¹⁶⁰ Dezerzijds was onbekend op welke schaal voornoemde praktijk voorkwam. Een andere bron benadrukte dat familieleden van mensenrechtenverdedigers voortdurend in angst leefden. Zij maakten zich zorgen om het lot van hun familielid dat als mensenrechtenverdediger actief was en trokken zelf ook de negatieve aandacht van justitie en het veiligheidsapparaat. Deze aandacht kon bijvoorbeeld de vorm aannemen van een strafrechtelijk onderzoek.¹⁶¹

3.4 Advocaten

De voorgaande twee ambtsberichten meldden dat advocaten het risico liepen om door de overheid te worden geassocieerd met de gestelde misdrijven van hun cliënten, terwijl daarvoor geen concreet bewijs bestond. Dit principe van schuld door associatie¹⁶² was met name van toepassing op advocaten die onder andere

Turkey, Four human rights defenders acquitted six years after their arrest, ongedateerd, geraadpleegd op 17 juli 2023.

¹⁵⁵ Amnesty International, *Goed nieuws: Taner Kılıç, İdil Eser en anderen vrijgesproken*, 7 juni 2023.

¹⁵⁶ De İHD staat in het Engels bekend als de *Human Rights Association*.

¹⁵⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 22.

¹⁵⁸ Bianet, *Human Rights Association Co-Chair Öztürk Türkdoğan acquitted*, 19 april 2022. Fédération internationale des ligues des droits de l'Homme (FIDH), *Turkey, Acquittal of Mr. Öztürk Türkdoğan*, 21 april 2022.

¹⁵⁹ Vertrouwelijke bron, 8 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

¹⁶⁰ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

¹⁶¹ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2023.

¹⁶² In het Engels aangeduid als *guilt by association*.

(vermeende) leden van de Gülenbeweging, ISIS en de PKK verdedigden.¹⁶³ Deze dynamiek bleef van kracht gedurende deze verslagperiode.¹⁶⁴

Zo was een bron op de hoogte van een advocaat die een PKK-verdachte verdedigde. Deze advocaat werd opgepakt en tijdens het verhoor werden er vragen gesteld als 'Waarom had je een afspraak met deze persoon [de PKK-verdachte]?' en 'Waarom verdedig je deze persoon?'¹⁶⁵

Een andere bron gaf aan dat 121 advocaten van de advocatenorde van Diyarbakir strafrechtelijk werden onderzocht dan wel vervolgd. In de meeste gevallen werden de advocaten aangeklaagd wegens lidmaatschap van een terroristische organisatie. De advocatenorde in kwestie telde in totaal 2.200 leden. Op het moment van schrijven liep dus tegen 5,5% van het totale ledental van de advocatenorde van Diyarbakir een strafrechtelijke procedure.¹⁶⁶

Weer een andere bron was op de hoogte van een advocaat die was opgepakt, omdat deze iemand vertegenwoordigde van de *Ezilenlerin Sosyalist Partisi* (Socialistische Partij van de Onderdrukten, ESP),¹⁶⁷ een marxistisch-leninistische partij die met name steun geniet onder alevieten¹⁶⁸ en marxistische Turken en zich solidair toont met de Koerdische zaak.¹⁶⁹

3.5 Vrijheid van meningsuiting en (online) mediavrijheid

3.5.1 Persvrijheid onder druk

De voorgaande twee ambtsberichten maakten duidelijk dat de vrijheid van meningsuiting en mediavrijheid onderhevig waren aan restricties.¹⁷⁰ Tijdens de huidige verslagperiode bleef de situatie omtrent de persvrijheid zorgelijk. Op de persvrijheidsindex van Verslaggevers zonder Grenzen (RSF) zakte Turkije tussen 2022 en 2023 van de 149^e naar de 165^e plaats. Deze ranglijst telt in totaal 180 landen.¹⁷¹ Het *Centre for Media Pluralism and Media Freedom* onderzocht in welke Europese landen mediapluralisme en mediavrijheid het meest bedreigd werden. In vergelijking met 31 andere landen stond in Turkije in 2022 het mediapluralisme het meest onder druk.¹⁷²

De beschikbare cijfers over gevangengezette journalisten in Turkije verschilden van elkaar, maar maakten duidelijk dat de persvrijheid in Turkije onder druk stond. Volgens de *Media and Law Studies Association* (MLSA), een Turkse non-profitorganisatie die zich inzet voor persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting,¹⁷³ zaten er van september 2021 tot juli 2022 59 journalisten en mediamedewerkers in

¹⁶³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 29. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 29.

¹⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

¹⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

¹⁶⁶ Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

¹⁶⁷ De ESP staat in het Engels bekend als de *Socialist Party of the Oppressed*.

¹⁶⁸ Het alevitisme komt deels voort uit de sjiiitische islam en deels uit pre-islamitische geloofsvoorstellingen. De meningen zijn verdeeld of het alevitisme tot een richting binnen de islam kan worden gerekend. Trouw, *Alevieten blijven geen eigen Turks ministerie*, 28 januari 2023. Al Monitor, *Will Turkish opposition leader's Alevi faith be hindrance at polls?*, 23 mei 2022.

¹⁶⁹ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

¹⁷⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 23 en 24. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 23.

¹⁷¹ RSF, *Türkiye, Country fact-file*, ongedateerd, geraadpleegd op 10 juli 2023.

¹⁷² RVE, *War in Europe and the fight for the right to report, Annual report, 2023*, maart 2023, blz. 67.

¹⁷³ De MLSA houdt onder andere bij hoeveel journalisten er in Turkije strafrechtelijk worden vervolgd en geeft juridische bijstand aan journalisten. In het Turks staat de MLSA bekend als de *Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği*.

de gevangenis.¹⁷⁴ Het *Committee to Protect Journalists (CPJ)*, een Amerikaanse ngo die zich inzet voor persvrijheid en de rechten van journalisten, meldde dat er in 2022 veertig journalisten in Turkije gevangenzaten. Daarmee had Turkije na Iran, China en Myanmar het meest aantal journalisten gevangengezet.¹⁷⁵ De RvE stelde vast dat op 31 december 2022 51 journalisten in Turkije in gevangenschap verkeerden.¹⁷⁶ De *Türkiye Gazeteciler Sendikası (Unie van Turkse Journalisten, TGS)*,¹⁷⁷ een vakbond die opkomt voor de rechten en belangen van journalisten en mediamedewerkers, meldde op 12 juli 2023 dat er in Turkije twintig journalisten gevangenzaten.¹⁷⁸

De Koerdische media trokken in het bijzonder de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten. Koerdische journalisten werden voortdurend onderworpen aan strafrechtelijke onderzoeken en detenties.¹⁷⁹ De volgende voorbeelden dienen enkel ter illustratie van de problemen die Koerdische media en journalisten ondervonden in de huidige verslagperiode en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Op 8 juni 2022 pakte de Turkse politie in Diyarbakır, een stad in het zuidoosten die overwegend door Koerden wordt bewoond, 22 personen op, onder wie 20 Koerdische journalisten. Op 16 juni 2022 werden zestien van hen in voorlopige hechtenis opgenomen. De overige zes arrestanten werden voorwaardelijk vrijgelaten. De journalisten werden verdacht van het maken van terroristische propaganda dan wel het hebben van banden met de PKK.¹⁸⁰ Op 11 juli 2023 ging de strafzaak van start, waarbij in totaal achttien journalisten terechtstonden. Vijftien van hen verkeerden op dat moment in voorlopige hechtenis.¹⁸¹ De volgende dag werden zij vrijgelaten in afwachting van de uitspraak.¹⁸²

Naar aanleiding van bovenstaande zaak twitterde Firat Can Arslan, een journalist bij *Mezopotamya Agency (MA)*,¹⁸³ dat één van de behandelende rechters was getrouwd met de aanklager die de aanklacht had verzorgd. Op 25 juli 2023 werd Arslan opgepakt wegens het tot doelwit maken van beambten, hetgeen is vastgelegd in artikel 6 (1) van de antiterreurwet.¹⁸⁴ Daarnaast pakte de politie vier andere journalisten op vanwege het retweeten van het Twitter-bericht van Arslan.¹⁸⁵ Op het moment van schrijven waren deze vier journalisten weer vrijgelaten. Zij hadden daarbij een uitreisverbod opgelegd gekregen. Arslan bleef daarentegen in voorarrest.¹⁸⁶ Veel Turkse en internationale mensenrechten- en persorganisaties

¹⁷⁴ MLSA, *299 years, 2 months and 24 days, The cost of freedom of expression in Turkey, 1 September 2021 – 20 July 2022, Trial monitoring report*, 5 december 2022, blz. 3.

¹⁷⁵ CPJ, *Number of jailed journalists spikes to new global record*, 14 december 2022.

¹⁷⁶ RvE, *War in Europe and the fight for the right to report*, maart 2023, blz. 48 en 49.

¹⁷⁷ In het Engels staat de TGS bekend als de *Journalists' Union of Turkey*.

¹⁷⁸ TGS, *20 journalists jailed in Turkey*, 12 juli 2023.

¹⁷⁹ Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom, ECPMF*), 23 juni 2023. Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 30 juni 2023.

¹⁸⁰ Rudâw, *Turkey remands 16 Kurdish journalists for alleged PKK ties*, 16 juni 2022. Bianet, *Sixteen journalists imprisoned in Diyarbakır waiting for indictment for five months*, 15 november 2022.

¹⁸¹ Bianet, *'There is a single newspaper in Kurdish at the moment and it is standing trial'*, 11 juli 2023.

¹⁸² Bianet, *Court releases fifteen journalists in Diyarbakır*, 12 juli 2023. Duvar English, *Turkish court releases 15 Kurdish journalists at first hearing after one year in jail*, 12 juli 2023.

¹⁸³ In het Turks staat MA bekend als *Mezopotamya Ajansı*. Onder identiteitsbewuste Koerden in Turkije is het gebruikelijk om het oorspronkelijke woongebied van de Koerden aan te duiden als 'Mesopotamië'. Deze benaming stamt uit de Oudheid en gebruikers ervan willen daarmee laten zien dat de Koerden sinds de Oudheid woonachtig zijn in dit deel van Turkije. De term figureert in namen van Koerdische televisie- en radiostations, culturele centra en kunstorganisaties, zo ook in het geval van MA. Gourlay, *The Kurds in Erdoğan's Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 128-131.

¹⁸⁴ In het Engels omschreven als *marking an official as a target*.

¹⁸⁵ Al Monitor, *Turkey arrests journalist over social media post, sparking outcry from civic groups*, 25 juli 2023.

Bianet, *Five journalists, including bianet editor, detained over 'retweets', lawyer reveals*, 25 juli 2023. Duvar English, *Turkish police detain five journalists over 'targeting public officials'*, 25 juli 2023.

¹⁸⁶ Duvar English, *Turkish police detain five journalists over 'targeting public officials'*, 25 juli 2023. Bianet, *Bianet editor Evrim Kepenek released after 'retweet' detention*, 26 juli 2023.

veroordeelden het optreden tegen de vijf journalisten, waaronder de Turkse takken van Amnesty en RSF, *Human Rights Watch* (HRW), de MLSA en de TGS.¹⁸⁷

In oktober 2022 plaatsten de Turkse autoriteiten nog eens negen Koerdische journalisten in voorlopige hechtenis. Zij werden verdacht van lidmaatschap van de PKK. De journalisten waren werkzaam voor MA en *JinNews*, twee mediaplatformen die veel aandacht schenken aan de situatie van Koerden in Turkije.¹⁸⁸ Op 16 juni 2023 werden zij voorwaardelijk vrijgelaten. Op het moment van schrijven was hun rechtszaak nog gaande. Aan hun strafrechtelijke vervolging lagen verklaringen van een anonieme getuige ten grondslag.¹⁸⁹

Op 25 april 2023 vond er een massa-arrestatie plaats, waarbij 126 PKK-verdachten door heel het land werden opgepakt. In subparagraaf 5.5.4 kan meer worden gelezen over deze gebeurtenis. Onder de arrestanten bevonden zich tien Koerdische journalisten die onder meer werkzaam waren voor MA, *JinNews* en *Xwebûn*, 's lands enige Koerdischtalige krant.¹⁹⁰ Eind juli 2023 werd één van hen, Mehmet Şah Oruç, aangeklaagd wegens lidmaatschap van een terroristische organisatie en het verspreiden van terroristische propaganda. Hem hing een gevangenisstraf van 22 jaar en zes maanden boven het hoofd. De aanklager had onder meer de nieuwsartikelen en sociale mediaberichten van Oruç als bewijsmateriaal bij de aanklacht betrokken.¹⁹¹ Voor zover bekend, waren de andere negen journalisten (nog) niet aangeklaagd, aldus een bron.¹⁹²

Op 17 juli 2023 berichtte het onafhankelijke nieuwsplatform *Bianet* dat de Turkse autoriteiten voor de vierde maal de toegang hadden geblokkeerd tot het webadres van *Yeni Yaşam* ('Nieuw Leven'), een krant die zich hoofdzakelijk richt op de rechten van Koerden. Hierop veranderde de krant het internetadres om alsnog online bereikbaar te blijven voor haar lezers.¹⁹³ Raadpleeg subparagraaf 3.5.4 voor meer informatie over de praktijk van het blokkeren van websites.

3.5.2 *Uitwerking van de nieuwe Anti-Desinformatiewet*

Zoals reeds aangegeven in subparagraaf 3.2.2, nam het Turkse parlement in oktober 2022 de Anti-Desinformatiewet aan. Volgens een bron was het op het moment van schrijven nog te vroeg om te beoordelen welke uitwerking deze nieuwe wet had op de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid. Wel werd deze wet veelvuldig toegepast tijdens de nasleep van de aardbevingen in februari 2023, waarop wordt teruggekomen in subparagraaf 3.5.5.¹⁹⁴ Een andere bron gaf aan dat de Anti-Desinformatiewet een zogeheten afschrikkingseffect kende. Deze bron was op de hoogte van journalisten en burgers die eerst juridisch advies inwonen alvorens zij overgingen tot het publiceren of posten van berichten.¹⁹⁵

¹⁸⁷ Al Monitor, *Turkey arrests journalist over social media post, sparking outcry from civic groups*, 25 juli 2023. *Bianet, Journalism groups condemn detention of five journalists in house raids*, 25 juli 2023. *Bianet, Detention of journalists over report on judicial members draws international condemnation*, 26 juli 2023.

¹⁸⁸ Rudâw, *Turkey jails nine Kurdish journalists for terror charges*, 29 oktober 2022. *Bianet, Anonymous witness in Kurdish journalists' case admits 'working for state'*, 5 juli 2023.

¹⁸⁹ *Bianet, Anonymous witness in Kurdish journalists' case admits 'working for state'*, 5 juli 2023.

¹⁹⁰ *Bianet, Ten journalists among detainees after massive crackdown across Turkey*, 25 april 2023. HRW, *Turkey, Pre-election crackdown on Kurds, Free, end harassment of journalists, party officials, lawyers*, 25 april 2023.

¹⁹¹ *Bianet, Kurdish journalist Mehmet Şah Oruç faces 22 years in prison on 'terrorism' charges*, 27 juli 2023. *Gerçek News, Prominent Kurdish journalist faces 22 years in prison with news stories cited as "evidence"*, 27 juli 2023.

¹⁹² Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 24 augustus 2023.

¹⁹³ *Bianet, Access to Kurdish rights-focused Yeni Yaşam newspaper's website blocked for fourth time*, 17 juli 2023.

¹⁹⁴ Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 30 juni 2023.

¹⁹⁵ Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 23 juni 2023.

Sinan Aygül was de eerste journalist die op grond van de Anti-Desinformatiewet werd opgepakt, strafrechtelijk vervolgd en veroordeeld. In december 2022 plaatste hij enkele berichten op Twitter over vermeend seksueel misbruik van een veertienjarig meisje door veiligheidsbeambten. Enkele uren later verwijderde hij deze tweets en bood hij zijn excuses aan voor het posten van ongecontroleerd nieuws. Desalniettemin werd hij opgepakt en op 14 december 2022 voor acht dagen in voorlopige hechtenis opgenomen. Op 28 februari 2023 veroordeelde een rechtbank hem tot een gevangenisstraf van tien maanden wegens het publiekelijk verspreiden van desinformatie. Aygül had zichzelf tijdens de strafzaak uit protest niet verdedigd.¹⁹⁶ Tegen het einde van de verslagperiode liep de zaak in hoger beroep.¹⁹⁷ Voor zover bekend, was Aygül tot dusver de enige die veroordeeld was wegens het verspreiden van desinformatie, aldus een bron.¹⁹⁸

3.5.3 *Beledigen van de president*

Tijdens de voorgaande verslagperiode kwam het veelvuldig voor dat mensen op grond van artikel 299 van het Wetboek van Strafrecht werden onderzocht, vervolgd en veroordeeld wegens het beledigen van de president. Volgens het Turkse ministerie van Justitie vonden in 2020 31.297 strafrechtelijke onderzoeken plaats aangaande het beledigen van de president. In 7.790 gevallen leidde dit tot een strafzaak en in 3.325 keer tot een veroordeling.¹⁹⁹

In 2021 nam het aantal strafrechtelijke onderzoeken, strafzaken en strafrechtelijke veroordelingen inzake artikel 299 (beledigen van de president) verder toe. In dat jaar vonden er 33.973 nieuwe onderzoeken plaats. In 9.168 gevallen leidde dit tot een strafzaak en in 4.112 keer tot een veroordeling. Voor 2022 kon er geen soortgelijk overzicht worden gegeven.²⁰⁰

In september 2022 publiceerde *Cumhuriyet* ('Republiek'), een oppositiegezinde en seculiere krant die wordt geassocieerd met de CHP, dat er van 2014 tot september 2022 in totaal 194.142 strafrechtelijke onderzoeken hadden plaatsgevonden inzake het beledigen van de president. In 44.675 gevallen was er een rechtszaak aangespannen en in 16.993 keer een veroordeling uitgesproken. In 4.864 gevallen behelsde de strafrechtelijke veroordeling een gevangenisstraf. De krant benoemde niet wat voor gevangenisstraffen dit waren.²⁰¹ In de overige gevallen was aan de veroordeelde een geldboete of taakstraf opgelegd. In geval van het laatste moest betrokkene bijvoorbeeld boeken over het leven van de president bestuderen en samenvatten.²⁰² Volgens *Cumhuriyet* was het aantal onderzoeken en rechtszaken inzake het beledigen van de president met de invoering van het presidentieel systeem in 2018 sterk toegenomen.²⁰³

¹⁹⁶ Bianet, *Journalist Sinan Aygül becomes first person to be arrested under 'disinformation law'*, 15 december 2022. Bianet, *Sinan Aygül becomes first journalist indicted under 'disinformation law'*, 1 februari 2023. Bianet, *Türkiye sentences a journalist under 'disinformation law' for first time*, 1 maart 2023.

¹⁹⁷ International Federation of Journalists (IFJ), *Turkey, International groups condemn attack against journalist Sinan Aygül*, 20 juni 2023.

¹⁹⁸ Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 24 augustus 2023.

¹⁹⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 24.

²⁰⁰ Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 30 juni en 10 juli 2023.

²⁰¹ *Cumhuriyet*, *Son 8 yılda cumhurbaşkanına hakaret soruşturma sayısı 200 bine dayandı: 305 çocuk davalık ('In de afgelopen 8 jaar is het aantal onderzoeken naar het beledigen van de president opgelopen tot 200.000: 350 kinderen werden vervolgd')*, 15 september 2022.

²⁰² Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 23 juni 2023. Correspondentie met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 31 juli 2023.

²⁰³ *Cumhuriyet*, *Son 8 yılda cumhurbaşkanına hakaret soruşturma sayısı 200 bine dayandı: 305 çocuk davalık*, 15 september 2022.

Tussen september 2021 en juli 2022 monitorde de MLSA, een Turkse vereniging die zich inzet voor de persvrijheid en vrijheid van meningsuiting, 29 verschillende strafzaken waarin 34 personen terecht stonden voor het beledigen van de president. Deze groep bestond uit achttien journalisten, vijf activisten, vier politici, vier kunstenaars en drie auteurs. In de meeste gevallen waren de sociale mediaberichten van de gedaagden aangevoerd als bewijs.²⁰⁴

Tijdens de voorgaande verslagperiode sprong de volgende zaak aangaande het beledigen van de president in het oog. Op 22 januari 2022 werd de bekende journaliste Sedef Kabaş in voorarrest geplaatst, omdat zij naar president Erdoğan had verwezen met het volgende spreekwoord: 'Als een os naar het paleis komt, wordt hij geen koning, maar wordt het paleis een stal'.²⁰⁵ Een rechtbank veroordeelde Kabaş op 11 maart 2022 tot een gevangenisstraf van twee jaar en vier maanden wegens het beledigen van de president. Kabaş ging hiertegen in beroep en mocht de uitspraak in vrijheid afwachten.²⁰⁶ Op het moment van schrijven was het beroep nog in behandeling.²⁰⁷

3.5.4 *Internetvrijheid verder onder druk*

Tijdens de voorgaande twee verslagperiodes stond de internetvrijheid onder druk.²⁰⁸ Zo waren in oktober 2021 circa 500.000 websites geblokkeerd door de Turkse autoriteiten.²⁰⁹ De repressie van de internetvrijheid zette zich voort tijdens de huidige verslagperiode. Zo was het aantal geblokkeerde websites eind 2022 gestegen naar 712.558.²¹⁰

Ook het aantal overheidsinstanties dat bevoegd was om websites te blokkeren nam toe. Lag dit aantal in de voorgaande verslagperiode op meer dan vijftien,²¹¹ in de huidige verslagperiode steeg dit aantal naar ruim 25.²¹² De BTK bleef de overheidsinstantie die de meeste websites had geblokkeerd.²¹³

De volgende twee blokkades sprongen tijdens de huidige verslagperiode in het oog. De *Radyo ve Televizyon Üst Kurulu* (Hoge Raad voor Radio en Televisie, RTÜK)²¹⁴ is een overheidscommissie die bepaalt wat geschikt is voor uitzending in Turkije. Op 30 juni 2023 liet RTÜK de Turkstalige nieuwspagina van *Voice of America* (VOA) en het gehele internetdomein van *Deutsche Welle* (DW) in Turkije blokkeren.²¹⁵ Beide nieuwsplatformen hadden namelijk geweigerd om een zendvergunning aan te

²⁰⁴ MLSA, *299 years, 2 months and 24 days*, 5 december 2022, blz. 11 en 21.

²⁰⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 24.

²⁰⁶ Bianet, *Journalist Sedef Kabaş released after receiving prison sentence for 'insulting president'*, 11 maart 2022. Duvar English, *Turkish court releases journalist Sedef Kabaş from jail*, 11 maart 2022. HDN, *Journalist Sedef Kabaş released after trial*, 11 maart 2022. VOA, *Turkish journalist to appeal 2-year jail term*, 11 maart 2022.

²⁰⁷ Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 12 juli 2023.

²⁰⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 24. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 25.

²⁰⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 25.

²¹⁰ Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 30 juni 2023.

²¹¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 26.

²¹² Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 30 juni 2023.

²¹³ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 7 juli 2023.

²¹⁴ RTÜK staat in het Engels bekend als de *Radio and Television Supreme Council*.

²¹⁵ Reuters, *Turkey blocks access to Deutsche Welle, Voice of America for not getting licenses – official*, 30 juni 2022. Associated Press (AP), *Turkey blocks access to Deutsche Welle and Voice of America*, 1 juli 2022. Bianet, *Turkey blocks access to Voice of America, Deutsche Welle websites*, 1 juli 2022. Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 30 juni 2023.

vragen bij de Turkse overheid, omdat ze bang waren dat anders hun onafhankelijkheid in het geding zou komen.²¹⁶

3.5.5 *Strafvervolgning van critici in de praktijk*

De voorgaande twee ambtsberichten meldden dat kritische en dissonante berichten op sociale media over de volgende onderwerpen in het bijzonder de negatieve aandacht trokken van de Turkse autoriteiten: president Erdoğan en zijn familie, het coronabeleid van de Turkse overheid, operaties van de Turkse strijdkrachten, de politieke en culturele rechten van de Koerdische minderheid, het conflict tussen de Turkse staat en de PKK, Gülen en zijn beweging, de islam en lhbtq+. Dergelijke berichten werden geblokkeerd of verwijderd en degenen die dergelijke berichten plaatsten of deelden, werden strafrechtelijk vervolgd.²¹⁷ Deze situatie bleef min of meer hetzelfde gedurende de huidige verslagperiode.²¹⁸

Eén bron gaf aan dat de intensiteit van de vervolging van Gülenisten op sociale media was afgenomen, omdat veel Gülenistische accounts inmiddels waren geblokkeerd. Daarnaast was de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten op sociale media voor de lhbtq+-gemeenschap toegenomen, aldus dezelfde bron. Deze bron onderbouwde de afgenomen aandacht voor Gülenisten en toegenomen aandacht voor de lhbtq+-gemeenschap op sociale media niet nader met cijfers.²¹⁹

Desgevraagd gaf een bron aan dat het coronabeleid van de Turkse overheid niet langer een issue was op sociale media, omdat de pandemie inmiddels zo goed als voorbij was.²²⁰ Een andere bron gaf daarentegen aan dat de Turkse overheid in de huidige verslagperiode nog steeds coronamaatregelen als voorwendsel aangreep om onwettige samenkomsten te verbieden, zoals demonstraties, strandfeesten of concerten. Derhalve bleef het coronabeleid van de Turkse autoriteiten op sociale media een gevoelig onderwerp, aldus de bron.²²¹ In juni 2023 hief de Turkse overheid de laatste coronamaatregel op, namelijk het verbod op muziek na middernacht.²²²

Kritische berichten van journalisten en burgers over het Turkse overheidsoptreden inzake de aardbevingen in februari 2023 werden eveneens doelwit van de negatieve aandacht.²²³ Zo werd Mir Ali Koçer, een Koerdische freelancejournalist uit Diyarbakır, opgepakt. Hij versloeg op Twitter de verhalen van reddingswerkers en overlevenden van het natuurgeweld. Daarmee zou hij volgens de Turkse autoriteiten de nieuwe Anti-Desinformatiewet hebben overtreden (raadpleeg subparagraaf 3.2.2 en 3.5.2 voor meer informatie over deze wet). Koçer hing een gevangenisstraf

²¹⁶ Reuters, *Turkey blocks access to Deutsche Welle, Voice of America for not getting licenses – official*, 30 juni 2022. Associated Press (AP), *Turkey blocks access to Deutsche Welle and Voice of America*, 1 juli 2022. Bianet, *Turkey blocks access to Voice of America, Deutsche Welle websites*, 1 juli 2022.

²¹⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 26. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 26.

²¹⁸ Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 23 juni 2023. Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, IFÖD), 30 juni 2023.

²¹⁹ Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 23 juni 2023.

²²⁰ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, IFÖD), 7 juli 2023.

²²¹ Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 23 juni 2023.

²²² Bianet, *Turkey finally lifts midnight music ban, which had been in place since pandemic*, 23 juni 2023.

²²³ De Standaard, *Turkije werkt met censuur de reddingsoperaties tegen*, 11 februari 2023. BBC, *Turkish journalists detained over earthquake reports*, 25 februari 2023. The Independent, *Turkish journalists under fire for reporting on the aftermath of devastating earthquakes*, 25 februari 2023. NRC, *Kritiek op hulpverlening is link*, 9 maart 2023. Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 23 juni 2023. Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, IFÖD), 30 juni 2023.

boven het hoofd van maximaal drie jaar.²²⁴ Op het moment van schrijven was onduidelijk of er nog strafrechtelijke procedures tegen hem zouden worden ondernomen.²²⁵

Dat kritische berichten op sociale media over de hulpverlening van de Turkse autoriteiten in het rampgebied de negatieve aandacht trokken, blijkt ook uit het volgende. Volgens een bron waren er op 20 maart 2023 reeds 746 sociale media-accounts onderwerp van een strafrechtelijk onderzoek. Daarnaast waren op dezelfde datum reeds 185 personen opgepakt en 46 mensen in voorlopige hechtenis opgenomen. Voornoemde onderzoeken, arrestaties en opnames in voorlopige hechtenis hielden verband met sociale mediaberichten over het overheidsoptreden in het rampgebied die door de autoriteiten als 'provocerend' werden beschouwd.²²⁶

Het hing van het onderwerp en de bekendheid en populariteit van iemand af op welk moment de Turkse autoriteiten overgingen tot een strafrechtelijk onderzoek, arrestatie en/of strafvervolging. Indien een bekend persoon een kritisch bericht plaatste op sociale media of een prominent overheidsfiguur riep op tot strafvervolging van een sociale mediagebruiker, handelden de Turkse autoriteiten doorgaans snel. In het geval van onbekende personen kwamen de Turkse autoriteiten ook in actie, maar daar kon soms maanden of jaren overheen gaan.²²⁷ Het was dezerzijds onbekend hoe vaak de autoriteiten na langere tijd in actie kwamen.

Hieronder volgen twee voorbeelden van bekende personen, waarbij de autoriteiten snel overgingen tot strafvervolging nadat hun uitlatingen in omloop waren geraakt. Deze voorbeelden kunnen niet als uitputtend worden beschouwd.

In april 2022 maakte popster Gülşen Bayraktar Çolakoğlu tijdens een concert een grapje over islamitische scholen in Turkije. Toen de regeringsgezinde krant *Sabah* in augustus 2022 een video van het grapje online zette en er ophef over ontstond, werd Gülşen gelijk opgepakt en verbleef ze enkele dagen in detentie. Op 3 mei 2023 veroordeelde een rechtbank haar tot een celstraf van tien maanden wegens het zaaien van haat en vijandigheid. De straf was voorwaardelijk, hetgeen inhield dat Gülşen daadwerkelijk naar de gevangenis moest gaan indien zij binnen vijf jaar opnieuw dezelfde overtreding zou begaan. Critici spraken van een politiek gemotiveerde rechtszaak, omdat president Erdoğan veel had geïnvesteerd in islamitisch onderwijs.²²⁸

Şebnem Korur Fincancı was een andere bekendheid die in de huidige verslagperiode problemen ondervond met de Turkse autoriteiten vanwege een uitspraak. Fincancı is het hoofd van de *Türk Tabipleri Birliği* (Turkse Medische Vereniging, TTB).²²⁹ In het verleden verrichtte zij als forensisch arts onderzoek naar martelzaken. Tijdens een

²²⁴ BBC, *Turkish journalists detained over earthquake reports*, 25 februari 2023. The Independent, *Turkish journalists under fire for reporting on the aftermath of devastating earthquakes*, 25 februari 2023. JAMnews, *How Erdogan suppresses free speech and intimidates critics using 'Disinformation' Law*, 25 april 2023.

²²⁵ Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, IFÖD), 13 juli 2023.

²²⁶ Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, IFÖD), 30 juni 2023.

²²⁷ Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 23 juni 2023. Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, IFÖD), 30 juni 2023.

²²⁸ De Volkskrant, *Een grap over islamitisch onderwijs komt de Turkse powervrouw Gülşen duur te staan*, 27 augustus 2022. Al Monitor, *Turkey hands pop star Gulsen jail sentence over religious schools joke*, 3 mei 2023. Duvar English, *Turkish court sentences pop star Gülşen to 10 months in prison over joke about Islamic Imam Hatip schools*, 3 mei 2023. Nu.nl, *Turkse artieste Gülşen krijgt voorwaardelijke celstraf voor 'beledigende' uitspraken*, 3 mei 2023. The Independent, *Turkish singer sentenced over joke on religious schools*, 3 mei 2023.

²²⁹ De TTB is een beroepsvereniging voor artsen. In het Engels staat deze artsenvereniging bekend als de *Turkish Medical Association* (TMA).

interview op 19 oktober 2022 riep Financı op tot een onafhankelijk onderzoek naar de aantijgingen over het vermeende gebruik van chemische wapens door het Turkse leger in de strijd tegen de PKK in Noord-Irak. De Turkse strijdkrachten ontkenden stellig in het bezit te zijn van dergelijke wapens. Op 26 oktober 2022 werd zij gedetineerd op verdenking van het verspreiden van terroristische propaganda. Op 11 januari 2023 veroordeelde een rechtbank haar tot een gevangenisstraf van twee jaar, acht maanden en vijftien dagen. Financı ging hiertegen in beroep en mocht de uitspraak in vrijheid afwachten. Internationale mensenrechtenorganisaties deden deze zaak af als een poging om critici van de Turkse overheid monddood te maken.²³⁰ Op het moment van schrijven was het beroep van Financı in behandeling.²³¹

Het was niet de eerste keer dat Financı in conflict kwam met de Turkse autoriteiten. Begin 2016 ondertekende zij een petitie die opriep tot een vreedzame oplossing voor het gewapend conflict tussen de Turkse staat en de PKK. Hierop werd zij in juni 2016 gearresteerd wegens het verspreiden van terroristische propaganda. In juli 2019 werd Financı vrijgesproken. Toen de TTB kritiek uitoefende op het coronabeleid van de Turkse overheid, omschreef president Erdoğan haar als 'een terrorist'.²³²

De veroordeling van Ekrem İmamoğlu, de burgemeester van Istanboel, is ook vermeldenswaardig. Op 14 december 2022 veroordeelde een rechtbank hem tot een gevangenisstraf van twee jaar, zeven maanden en vijftien dagen wegens het beledigen van leden van de Hoge Kiesraad (YSK).²³³ In maart 2019 won İmamoğlu, de burgemeesterskandidaat van de CHP, de gemeenteraadsverkiezingen in Istanboel. De AKP stelde dat er tijdens de stemgang ongeregeldheden hadden plaatsgevonden en tekende beroep aan. Hierop verklaarde de YSK de verkiezingsuitslag ongeldig en in juni 2019 volgde een herverkiezing. Ditmaal won İmamoğlu met een grotere marge.²³⁴ Toen de YSK de uitslag van maart 2019 ongeldig verklaarde, deed İmamoğlu dit besluit af als 'idioterie'. Daarmee zou hij volgens de rechtbank de YSK hebben beledigd. İmamoğlu ging in beroep en zo lang dit beroep in behandeling was, kon hij in functie blijven.²³⁵ De RvE omschreef de veroordeling van İmamoğlu als een 'directe aanval op de lokale democratie'.²³⁶ Op het moment van schrijven was het beroep nog in behandeling.²³⁷

Onbekende personen konden ook problemen ondervinden naar aanleiding van hun uitlatingen op sociale media, in het bijzonder wanneer deze uitspraken binnen korte tijd populair werden.²³⁸ Deze dynamiek was reeds aanwezig tijdens de voorgaande

²³⁰ HRW, *Turkey, Free rights defender, Forensic expert faces trial over terrorism propaganda charge*, 22 december 2022. Al Jazeera, *Turkish Medical Association chief convicted on 'terror' charge*, 11 januari 2023. BBC, *Turkey doctors' chief sentenced over call for chemical weapons inquiry*, 11 januari 2023. FT, *Turkish court convicts medical expert on terror charges*, 11 januari 2023. The Independent, *Turkish Medical Association chief convicted of terror charge*, 11 januari 2023.

²³¹ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

²³² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 22 en 23.

²³³ Al Jazeera, *Istanbul mayor sentenced to prison for insulting public officials*, 14 december 2022. HDN, *Court sentences Istanbul mayor to prison for insulting state officials*, 14 december 2022. The Guardian, *Istanbul mayor Ekrem Imamoglu sentenced to jail over 'fools' insult*, 14 december 2022. NOS, *Duizenden Turken demonstreren in Istanbul na veroordeling Erdogan-rivaal*, 15 december 2022. Trouw, *Veroordeelde burgemeester van Istanbul als een held toegejuicht*, 15 december 2022.

²³⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 8.

²³⁵ Al Jazeera, *Istanbul mayor sentenced to prison for insulting public officials*, 14 december 2022. HDN, *Court sentences Istanbul mayor to prison for insulting state officials*, 14 december 2022. The Guardian, *Istanbul mayor Ekrem Imamoglu sentenced to jail over 'fools' insult*, 14 december 2022. NOS, *Duizenden Turken demonstreren in Istanbul na veroordeling Erdogan-rivaal*, 15 december 2022. Trouw, *Veroordeelde burgemeester van Istanbul als een held toegejuicht*, 15 december 2022.

²³⁶ RvE, *Istanbul Mayor Ekrem İmamoğlu sentence a direct attack on local democracy, says Congress President*, 16 december 2022.

²³⁷ Vertrouwelijke bron, 23 augustus 2023.

²³⁸ Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 23 juni 2023.

verslagperiode.²³⁹ Zo werd Mahir Akkoyun, een grafisch ontwerper in de West-Turkse stad Izmir, op 7 april 2023 opgepakt wegens het beledigen van de president en het verstoren van de verkiezingsgang. Hij had stickers ontworpen met een opschrift dat verwees naar de hoge inflatie: 'Is dit product te duur voor jou? Met dank aan Erdoğan...'. Zijn ontwerp ging in korte tijd viraal op Twitter, hetgeen leidde tot zijn arrestatie. Na het verhoor werd Akkoyun weer vrijgelaten.²⁴⁰ Op het moment van schrijven was hij vrijgesproken.²⁴¹

Volgens een bron ging de negatieve aandacht vooral uit naar personen en groepen die afweken van de door de AKP-regering gestelde norm. Dit spectrum omvatte onder andere atheïsten, lhbtq+, Koerden, journalisten, academici, vrouwenrechtenactivisten en de politieke oppositie, in het bijzonder de Democratische Partij van de Volkeren (HDP), aldus de bron.²⁴² Een andere bron observeerde dat met name Koerdische en linkse nieuwswebsites het doelwit waren van negatieve aandacht alsmede de sociale media-accounts van journalisten, (mensenrechten-)activisten en opposanten van de Turkse regering.²⁴³

Bronnen waren het erover eens dat de Turkse autoriteiten sociale media-accounts monitorden, zowel binnen als buiten Turkije, maar het bleef onduidelijk hoe dit precies in zijn werk ging.²⁴⁴ Een bron betwijfelde of de Turkse autoriteiten in staat waren om *content data*, oftewel de inhoud van sms'jes en e-mail- en WhatsApp-berichten, te onderscheppen. Dezelfde bron wees er op dat de Turkse autoriteiten sowieso over de mogelijkheid beschikten om *traffic data* te achterhalen. Deze gegevens behelzen bijvoorbeeld het begin-en eindtijdstip en de duur van een mobiel telefoongesprek. Zo was de bron op de hoogte van verscheidene rechtszaken, waarbij de BTK op instructie van de rechtbank traffic data had opgevraagd bij de desbetreffende internetprovider. Volgens de Turkse Wet op Gegevensbescherming²⁴⁵ mogen dergelijke gegevens 24 uur worden bewaard. Echter, in sommige gevallen overlegde de BTK overzichten van traffic data die teruggingen tot de periode van voor de mislukte staatsgreep in juli 2016, aldus de bron.²⁴⁶

Ondanks dat de sociale mediavrijheid aan restricties onderhevig was, bleven de sociale media een levendig podium voor kritische en dissonante opinies en geluiden. Kritische sociale mediagebruikers maakten daarbij zelf de persoonlijke afweging tot hoever ze durfden te gaan.²⁴⁷ Een bron vermeldde verder dat er voor de Turkse autoriteiten wel een concrete aanleiding moest bestaan om de historie van iemand op sociale media te onderzoeken. Indien iemand een verkeersovertreding had begaan of verdacht werd van belastingfraude, lag het voor de autoriteiten niet voor de hand om diens historie op sociale media te onderzoeken, aldus de bron. Echter, wanneer iemand in de ogen van de Turkse autoriteiten een politieke misdaad had

²³⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 27.

²⁴⁰ Bianet, *Graphic designer detained over anti-Erdoğan sticker campaign*, 7 april 2023. Duvar English, *Turkish police temporarily detain designer of viral stickers criticizing Erdoğan for inflation*, 7 april 2023. Gercek News, *Graphic artist detained for Erdoğan criticism: "I received support from all segments of society"*, 10 april 2023.

²⁴¹ Duvar English, *Turkish court acquits designer of viral stickers criticizing Erdoğan for inflation*, 24 juli 2023.

Correspondentie met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 24 juli 2023.

²⁴² Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 23 juni 2023.

²⁴³ Slate, *Elon Musk is playing a risky game with the Turkish government*, 18 mei 2023.

²⁴⁴ Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 23 juni 2023. Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 30 juni 2023.

²⁴⁵ In het Engels staat deze wet bekend als de *Data Protection Law*.

²⁴⁶ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 7 juli 2023.

²⁴⁷ Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 23 juni 2023. Correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 30 juni 2023.

gepleegd, bijvoorbeeld het beledigen van de president, lag het wel in de rede om diens sociale mediahistorie te onderzoeken.²⁴⁸

Er was weinig informatie beschikbaar over hoe familieleden van kritische sociale mediagebruikers werden behandeld door de Turkse autoriteiten. Een bron was op de hoogte van gevallen, waarbij ouders van minderjarigen door de Turkse autoriteiten onder druk waren gezet. Zij kregen daarbij te horen dat zij hun kinderen in toom moesten houden; anders zou er bijvoorbeeld een belastingboete volgen.²⁴⁹

3.6 Uitreisverboden

Bronnen waren het erover eens dat bij strafrechtelijke procedures met een politieke dimensie vrijwel altijd een uitreisverbod werd opgelegd.²⁵⁰ In dit verband kan worden gedacht aan bijvoorbeeld politieke opposanten, Koerdische activisten en lhbtq+- en vrouwenrechtenactivisten.²⁵¹

Tussen september 2021 en juli 2022 monitorde de MLSA, een Turkse vereniging die zich inzet voor de persvrijheid en vrijheid van meningsuiting, de rechtszaken van 1.398 personen²⁵² die vanwege het uiten van hun mening strafrechtelijk werden gevolgd. Bij 315 gedaagden werd er een reisverbod opgelegd. Deze groep bestond onder andere uit 104 studenten, 81 activisten en 69 journalisten. In de meeste gevallen hield de aanklacht verband met terrorisme (veelal het maken van terroristische propaganda of het lid zijn van een terroristische organisatie).²⁵³

De volgende gebeurtenis is eveneens illustratief voor de praktijk van het opleggen van uitreisverboden in politieke zaken. Op 25 april 2023 vond door heel het land een massa-arrestatie plaats, waarbij onder andere oppositiepolitici, advocaten en journalisten werden opgepakt (raadpleeg subparagraaf 5.5.4 voor meer informatie over deze gebeurtenis). De *Özgürlük için Hukukçular Derneği* (Vereniging van Advocaten voor Vrijheid, ÖHD)²⁵⁴ meldde dat 25 van haar leden zich onder de arrestanten bevonden.²⁵⁵ Volgens een bron kregen alle 25 advocaten een uitreisverbod opgelegd (raadpleeg paragraaf 3.4 voor meer informatie over de situatie van advocaten die dissidenten vertegenwoordigden).²⁵⁶

Een andere bron gaf aan dat bij politieke zaken geen toetsing plaatsvond of er werkelijk sprake was van een vluchtgevaar. Er werd dan steevast een uitreisverbod aan de betrokkene opgelegd, aldus de bron.²⁵⁷

²⁴⁸ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 7 juli 2023.

²⁴⁹ Interview met Gürkan Özturan (*Media Freedom Rapid Response Coordinator* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 23 juni 2023.

²⁵⁰ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

²⁵¹ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

²⁵² Deze groep bestond uit 391 activisten, 318 journalisten, 292 studenten, 135 overige personen, 124 politici, 39 advocaten, 25 werklozen, 23 schrijvers, 21 mensenrechtenverdedigers, 16 kunstenaars, 6 mediamedewerkers, 6 academici en 2 artsen. MLSA, *299 years, 2 months and 24 days*, 5 december 2022, blz. 6.

²⁵³ MLSA, *299 years, 2 months and 24 days*, 5 december 2022, blz. 2 en 57.

²⁵⁴ De ÖHD staat bekend als een pro-Koerdische en socialistische advocatenvereniging. In het Engels en Koerdisch staat de ÖHD bekend als de *Freedom for Lawyers Association* en *Komeleya Hiqûqnasên Ji Bo Azadiyê*.

²⁵⁵ Lawyers for Lawyers (L4L), *Concerns over detention of lawyers, journalists, politicians, and artists in Türkiye*, 25 mei 2023.

²⁵⁶ Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

²⁵⁷ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

3.7 Constitutioneel Hof (AYM)

Zoals reeds vermeld, is het AYM de hoogste rechtbank in Turkije. Dit hof telt vijftien leden. Van hen zijn er drie benoemd door het Turkse parlement en twaalf door de president van Turkije.²⁵⁸ Een ambtstermijn van een AYM-lid duurt twaalf jaar.²⁵⁹

Een bron uitte zich bezorgd over de onafhankelijkheid van het AYM.²⁶⁰ Dit liet onverlet dat het AYM in een aantal keren oordeelde in het voordeel van burgers die geschillen hadden met de Turkse autoriteiten. Hieronder volgen twee voorbeelden ter illustratie. Deze kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Op 7 december 2022 oordeelde het AYM in het voordeel van een burger genaamd Nazan Bozkurt. Gedurende de noodtoestand (juli 2016 – juli 2018) was zij één van de tienduizenden ambtenaren die haar baan verloor. Op 11 november 2019 nam zij in Ankara deel aan een demonstratie tegen de gedwongen ontslagen van ambtenaren. Zij werd daarbij gestompt door een politieagent en liep als gevolg een orbitafractuur op.²⁶¹ Nadat de openbare aanklagers hadden geweigerd om haar aangifte in behandeling te nemen, diende ze een verzoekschrift in bij het AYM. Dit hof oordeelde in december 2022 dat de politie buitensporig geweld had toegepast en dat het incident diende te worden onderzocht.²⁶²

Op 23 maart 2023 oordeelde het AYM in het voordeel van een burger genaamd Narin Kurt. In 2014 verloor zij haar man Uğur Kurt als gevolg van politiegeweld. Haar man wilde een begrafenisceremonie bijwonen in Okmeydanı, maar op dat moment sloeg de politie in deze buurt van Istanboel een antiregeringsprotest neer met geweld. Uğur Kurt werd daarbij dodelijk getroffen door een politiekogel. De verantwoordelijke politieagent kreeg een boete opgelegd van 12.100 Turkse lira, welke moest worden voldaan binnen tien termijnen.²⁶³ De weduwe ging hiermee niet akkoord en diende een verzoekschrift in bij het AYM. Dit hof oordeelde in maart 2023 dat de opgelegde geldstraf agenten er niet van zou weerhouden om buitensporig geweld toe te passen. Derhalve besloot het AYM dat de rechtszaak moest worden overgedaan en dat Narin Kurt een schadevergoeding moest krijgen van 90.000²⁶⁴ Turkse lira.²⁶⁵

De volgende twee uitspraken van het AYM sprongen ook in het oog tijdens de huidige verslagperiode. Het Hof besloot dat de HDP recht had op financiële overheidssteun ondanks dat er een rechtszaak liep met als doel om deze oppositiepartij te verbieden (raadpleeg subparagraaf 5.5.2 voor meer informatie over deze uitspraak). Daarnaast perkte het Hof de bevoegdheden in van de buurtwachten (raadpleeg subparagraaf 3.2.3 voor meer informatie over deze uitspraak). Raadpleeg paragraaf 4.3 voor uitspraken van het AYM aangaande Gülenzaken.

²⁵⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 28. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023. Constitutioneel Hof (AYM), *Constitutional Court of Turkey, Introductory booklet*, ongedateerd, geraadpleegd op 17 juli 2023, blz. 12 en 13.

²⁵⁹ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023. Constitutioneel Hof (AYM), *Constitutional Court of Turkey*, ongedateerd, geraadpleegd op 17 juli 2023, blz. 12.

²⁶⁰ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

²⁶¹ Een orbitafractuur is een breuk van een van de botten van de oogkas.

²⁶² Bianet, *Constitutional Court says punching protester not lawful*, 24 januari 2023.

²⁶³ Op 17 juli 2023 had 12.100 Turkse lira volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, dezelfde waarde als 510,82 euro.

²⁶⁴ Op 17 juli 2023 had 90.000 Turkse lira volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, dezelfde waarde als 3.799,49 euro.

²⁶⁵ Bianet, *Police officer to be retried in the case of protest bystander shot dead during Gezi Park protests*, 23 maart 2023.

Het ambtsbericht van maart 2021 beschreef een zaak, waarbij een lagere rechtbank de uitspraak van het AYM naast zich neerlegde.²⁶⁶ Ook in de huidige verslagperiode weigerde een lagere rechtbank om naar aanleiding van een uitspraak van het AYM een veroordeling te herzien. Zo berichtte *Bianet* eind december 2022 over een journalist genaamd Haçı Boğatekin. In 2011 schreef hij in een column over een politicus die enkele keren van partij was veranderd: 'Bent u een overloper of bent u een koe?' De politicus, Mehmet Metiner geheten, klaagde de journalist aan en deze werd in 2013 veroordeeld tot een schadevergoeding van 3,500 Turkse lira²⁶⁷ wegens het beledigen van een politicus. Hierop diende Boğatekin een verzoekschrift in bij het AYM. Dit hof oordeelde in 2017 dat Metiner een publiek figuur was en dat de veroordeling van Boğatekin andere critici zou ontmoedigen om kritiek te leveren op politici. Derhalve moest de rechtszaak worden overgedaan en moest Boğatekin een schadevergoeding krijgen van 3,600 Turkse lira.²⁶⁸ Echter, de lagere rechtbank weigerde gehoor te geven aan de uitspraak van het AYM, waarna de advocaat van Boğatekin zich noodgedwongen opnieuw wendde tot het Hof.²⁶⁹ Op het moment van schrijven was de stand van zaken onbekend.²⁷⁰

Een andere uitspraak van het AYM die niet het gewenste effect sorteerde, zag op Maside Ocak. Zij was lid van de Zaterdagmoeders.²⁷¹ Deze actiegroep kwam elke zaterdag bijeen op het Galatasaray-plein in Istanboel om op vreedzame wijze aandacht te vragen voor hun familieleden die in de jaren tachtig en negentig waren verdwenen.²⁷² Nadat zij op 25 augustus 2018 door de politie was afgevoerd, diende zij een individueel verzoekschrift in bij het AYM. In februari 2023 oordeelde dit hof dat het recht van Ocak op vrijheid van vergadering en betoging was geschonden.²⁷³

Ondanks deze uitspraak ging de politie door met het oppakken, boeien, afvoeren en vrijlaten van de Zaterdagmoeders, zonder dat er verdere strafrechtelijke procedures volgden.²⁷⁴ Op 25 juli 2023 veroordeelden drie maatschappelijke organisaties het herhaaldelijk oppakken van de Zaterdagmoeders. De Mensenrechtenvereniging (İHD), de Turkse Artsenvereniging (TTB) en de *Türkiye İnsan Hakları Vakfı* (Mensenrechtenstichting van Turkije, TİHV)²⁷⁵ beschuldigden in een gezamenlijke verklaring de Turkse autoriteiten van mishandeling en schending van de vrijheid van vergadering en betoging.²⁷⁶

In mei 2023 publiceerde de *İfade Özgürlüğü Derneği* (Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD)²⁷⁷ een rapport, waaruit duidelijk werd dat lagere rechtbanken zich veelal niet lieten leiden door uitspraken van het AYM en het Hof van Cassatie voor wat betreft verzoeken inzake artikel 9 van Wet Nr. 5651. Op grond van dit wetsartikel kunnen individuen, rechtspersonen en publieke instanties bij een rechtbank een verzoek indienen om de toegang tot een online nieuwsartikel of andersoortige content te laten blokkeren of het artikel of content in zijn geheel te

²⁶⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 30.

²⁶⁷ Op 17 juli 2023 had 3.500 Turkse lira volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, dezelfde waarde als 147,76 euro.

²⁶⁸ Op 17 juli 2023 had 3.600 Turkse lira volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, dezelfde waarde als 151,98 euro.

²⁶⁹ *Bianet, Journalist goes to top court once again after local court refuses to recognize its ruling*, 12 december 2022.

²⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 3 augustus 2023.

²⁷¹ De Zaterdagmoeders staan in het Engels en Turks bekend als *Saturday Mothers* en *Cumartesi Anneleri*.

²⁷² Amnesty International, *Turkije, Arrestaties tijdens 900ste wake van Zaterdagmoeders*, 25 juni 2022. *Bianet, Preventing Saturday Mothers/People gathering not lawful, rules top court*, 23 februari 2023.

²⁷³ *Bianet, Preventing Saturday Mothers/People gathering not lawful, rules top court*, 23 februari 2023.

²⁷⁴ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

²⁷⁵ In het Engels en Koerdisch staat de TİHV bekend als *Human Rights Foundation of Turkey* (HRFT) en *Weqfa Mafên Mirovan a Tirkîyê*.

²⁷⁶ *Bianet, Three organizations condemn detention conditions Saturday People are made subject to*, 25 juli 2023.

²⁷⁷ In het Engels staat de İFÖD bekend als de *Freedom of Expression Association*.

laten verwijderen.²⁷⁸ Een dergelijk verzoek doet een beroep op het recht om te worden vergeten.²⁷⁹ In het verleden hadden het AYM en het Hof van Cassatie bindende uitspraken gedaan die duidelijk maakten in welke gevallen een dergelijk verzoek kon worden ingewilligd. Daarbij diende een delicaat evenwicht te worden bewaard tussen enerzijds de persoonlijke belangen van de verzoeker en anderzijds het collectief belang om informatie te kunnen ontsluiten.²⁸⁰

İFÖD onderzocht 548 gerechtelijke uitspraken uit de periode 2020-2021 inzake verzoeken op grond van artikel 9 van Wet Nr. 5651. De rechterlijke macht was verzocht om in totaal 10.441 nieuwsartikelen en andersoortige content te laten blokkeren of verwijderen. De rechters besloten om in totaal 9.913 nieuwsartikelen en andersoortige content (94,94%) te laten blokkeren of verwijderen.²⁸¹ Uit dezelfde studie bleek dat bij 351 uitspraken (64,05%) geen enkele verwijzing was gemaakt naar de eerder gedane uitspraken van het AYM en het Hof van Cassatie. Met andere woorden, de lagere rechtbanken oordeelden veelal naar eigen goeddunken, waarbij niet inzichtelijk werd gemaakt waarom het individueel belang van de verzoeker zwaarder woog dan het collectief belang om toegang te genieten tot informatie.²⁸² Veel geblokkeerde en verwijderde content hield verband met rechtbanknieuws, onderzoeken en rechtszaken aangaande de Gülenbeweging, seksueel overschrijdend gedrag, corruptie en fraude in de publieke sector en gender-gerelateerd geweld.²⁸³ İFÖD kwam tot de conclusie dat deze praktijk een bedreiging vormde voor de persvrijheid en vrijheid van meningsuiting.²⁸⁴

3.8 Arrestaties, bewaring en detenties

3.8.1 Inleiding

Deze paragraaf gaat nader in op de praktijk van arrestaties en de detentieomstandigheden van arrestanten (zie subparagraaf 3.8.2). Voorts worden de omstandigheden in gevangenissen behandeld, waarbij in het bijzonder wordt gekeken naar de overbevolking van gevangenissen, de mate van toegang tot medische zorg en vervroegde vrijlating op basis van medische gronden (zie subparagraaf 3.8.3). Deze paragraaf richt zich louter op arrestanten en gevangenen die vanwege hun politieke overtuiging en/of activisme zijn opgepakt dan wel gevangengezet.

In de Turkse context verwijst een 'detentiecentrum' naar een locatie waar een arrestant voor korte tijd wordt vastgehouden, zoals een politiebureau. Een 'gevangenis' daarentegen, is een locatie waar een veroordeelde zijn of haar gevangenisstraf uitzit of waar iemand voor langere tijd in voorarrest wordt gehouden.²⁸⁵

²⁷⁸ İFÖD, *The right not to be forgotten on the internet, Freedom of expression assessment of the application of the Turkish right to be forgotten measures under Law No. 5651*, mei 2023, blz. 16.

²⁷⁹ Het recht om vergeten te worden staat ook bekend als het vergeetrecht of recht op vergetelheid (Engels: *right to be forgotten*). Dit recht stelt verzoekers in staat om bepaalde verouderde of onjuiste privacygevoelige informatie te laten verwijderen.

²⁸⁰ İFÖD, *The right not to be forgotten on the internet*, mei 2023, blz. 19-39.

²⁸¹ İFÖD, *The right not to be forgotten on the internet*, mei 2023, blz. 13, 53, 88 en 90.

²⁸² İFÖD, *The right not to be forgotten on the internet*, mei 2023, blz. 92 en 93.

²⁸³ İFÖD, *The right not to be forgotten on the internet*, mei 2023, blz. 53, 56, 59, 95 en 100.

²⁸⁴ İFÖD, *The right not to be forgotten on the internet*, mei 2023, blz. 103.

²⁸⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 30. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

Er waren verschillende groepen die in het bijzonder het risico liepen om te worden opgepakt, in voorarrest te worden geplaatst dan wel te worden gevangengezet. In dit verband kan worden gedacht aan onder andere mensenrechtenverdedigers (zie subparagraaf 3.3.3), advocaten van dissidenten (zie paragraaf 3.4), kritische journalisten (zie subparagraaf 3.5.1), (vermeende) Gülenisten (zie hoofdstuk 4), Koerdische dissidenten (zie paragraaf 5.4 en 5.5), vrouwenrechtenactivisten (zie paragraaf 6.4) en lhbtq+-rechtenactivisten (zie paragraaf 8.2).²⁸⁶

Het was onbekend hoeveel mensen er vanwege hun politiek overtuiging en/of activisme in voorarrest of gevangenschap verkeerden. De cijfers van het Turkse ministerie van Justitie maakten dit namelijk niet inzichtelijk.²⁸⁷

Op 25 augustus 2017, toen de noodtoestand nog gold, vaardigde president Erdoğan een decreet uit. Op basis hiervan kan een verdachte van een crimineel misdrijf maximaal vijf jaar in voorarrest worden gehouden. Een verdachte van een misdaad tegen de staatsveiligheid en de grondwettelijke orde of een vergrijp dat verband houdt met spionage, het lekken van staatsgeheimen of terrorisme kan maximaal zeven jaar in voorarrest worden gehouden.²⁸⁸

3.8.2 Arrestaties en detenties

Voorgaande twee ambtsberichten meldden dat procedurele waarborgen omtrent het in hechtenis nemen van arrestanten niet altijd werden gerespecteerd. Zo werden arrestanten mishandeld en bleven politieagenten of gendarmes aanwezig tijdens medische controles in detentiecentra. Verder vond er tijdens dergelijke controles geen werkelijk onderzoek plaats.²⁸⁹ Deze situatie bleef hetzelfde in de huidige verslagperiode.²⁹⁰

Zo wees een bron erop dat verwondingen die arrestanten hadden opgelopen door toedoen van politiegeweld in medische rapportages werden toegeschreven aan valpartijen. Dezelfde bron was op de hoogte van studenten die in 2023 deelnamen aan een Pride-evenement op de Technische Universiteit van het Midden-Oosten²⁹¹ in Ankara. De politie dreef de studenten uiteen en sloeg hen, maar daarover was niets terug te vinden in de medische verslaglegging.²⁹² Een andere bron was op de hoogte van een groep van ongeveer vijftien Koerdische bouwvakkers die in de aanloop naar de verkiezingen van mei 2023 deelnam aan een verkiezingsbijeenkomst van de Groen Links Partij (YSP) in Kadıköy, een gemeente binnen de metropool Istanboel. Zij werden opgepakt en geslagen in een politiebureau, maar daarover werd niets vastgelegd tijdens de medische controles. Uiteindelijk durfde één lid van de groep aangifte te doen tegen de politie; de rest liet dit achterwege uit angst voor eventuele nadelige gevolgen (zie paragraaf 3.9 voor meer informatie over de mogelijkheden tot rechtsbescherming).²⁹³

Er waren 'vaste' dagen, waarop de Turkse politie demonstranten oppakte en tijdelijk vastzette. In dit geval kan worden gedacht aan Internationale Vrouwendag op 8 maart (zie paragraaf 6.4), het Koerdisch nieuwjaar dat rond 21 maart valt (zie

²⁸⁶ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

²⁸⁷ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

²⁸⁸ Vertrouwelijke bron, 16 juni en 1 augustus 2023.

²⁸⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 34. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 30 en 31.

²⁹⁰ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

²⁹¹ Deze universiteit staat in het Engels en Turks bekend als *Middle East Technical University* (METU) en *Orta Doğu Teknik Üniversitesi* (ODTÜ).

²⁹² Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

²⁹³ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

paragraaf 5.4), de Dag van de Arbeid op 1 mei,²⁹⁴ de Pride-maand in juni (zie paragraaf 8.2) en de Internationale Dag voor de Uitbanning van Geweld tegen Vrouwen²⁹⁵ op 25 november (zie paragraaf 6.4).²⁹⁶

Opgepakte vrouwen- en lhbtq+-rechtendemonstranten werden veelal na een kortstondige detentie vrijgelaten zonder dat er verdere strafrechtelijke procedures volgden.²⁹⁷ Indien een arrestant betrokken was geweest bij de organisatie van het protest, of werkzaam was bij een lhbtq+-rechtenorganisatie, bestond echter het risico dat er een strafrechtelijke procedure volgde op de arrestatie, aldus een bron.²⁹⁸

3.8.3 *Gevangenisomstandigheden*

De voorgaande twee ambtsberichten meldden dat de gevangenen in Turkije overbevolkt waren.²⁹⁹ In de verslagperiode nam de overbevolking in Turkse gevangenen toe. In januari 2023 had het gevangeniswezen volgens het Turkse ministerie van Justitie een capaciteit van 286.797 gevangenen, terwijl er 341.497 gevangenen waren. Er was dus een 'surplus' van 54.700 gevangenen.³⁰⁰ In juli 2020 bedroeg het 'surplus' 12.845 gevangenen³⁰¹ en in oktober 2021 bestond het 'surplus' uit 43.701 gevangenen.³⁰²

Gedurende de coronacrisis brachten de gevangenisautoriteiten het aantal toegestane bezoeken van familieleden en advocaten voor gevangenen terug. De autoriteiten gaven aan dit te doen in het kader van de bestrijding van het coronavirus.³⁰³ In de verslagperiode was deze maatregel afgeschaft.³⁰⁴ Wel merkte een bron op dat de gevangenisautoriteiten selectief bleven in het verwelkomen van bezoekers. Zo was deze bron op de hoogte van een politieke gevangene die een mensenrechtenactivist wenste te ontvangen. De autoriteiten wezen het verzoek af, omdat deze bezoeker als *istenmeyen* ('ongewenst') werd beschouwd.³⁰⁵

De voorgaande twee ambtsberichten rapporteerden dat de toegang tot medische zorg voor gevangenen beperkt was. Zo bleven de handen van gevangenen geboid tijdens medische controles, vonden dergelijke controles plaats in de aanwezigheid van politieagenten of gendarmes en liep het vervoer van zieke gevangenen tussen gevangenen en ziekenhuizen vertraging op. Ook weigerden sommige artsen hun diensten aan (vermeende) Gülenisten en PKK'ers.³⁰⁶ Voornoemde situatie bleef hetzelfde tijdens de huidige verslagperiode.³⁰⁷ Het was dezerzijds onbekend hoe vaak artsen hun diensten weigerden aan (vermeende) Gülenisten en PKK'ers.

²⁹⁴ Op 1 mei 2023 probeerden verscheidene vakbonden, jeugdorganisaties en politieke partijen te demonstreren op het Taksimplein in Istanboel, maar zij werden daarvan weerhouden door de politie. Laatstgenoemde pakte een niet nader gespecificeerd aantal demonstranten op. Het jaar ervoor waren er minstens 164 mensen in Istanboel opgepakt bij de viering van de Dag van de Arbeid. Bianet, *Labor Day rallies in Istanbul lead to detentions*, 1 mei 2023.

²⁹⁵ In het Engels staat deze dag bekend als de *International Day for the Elimination of Violence Against Women*.

²⁹⁶ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

²⁹⁷ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

²⁹⁸ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

²⁹⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 34. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 31.

³⁰⁰ Bianet, *Drug offenses account for one-third of Turkey's prison population*, 17 april 2023.

³⁰¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 34.

³⁰² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 31.

³⁰³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 32.

³⁰⁴ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³⁰⁵ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³⁰⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 34 en 35. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 31 en 32.

³⁰⁷ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

Zo kwam het voor dat zieke politieke gevangenen werden onderworpen aan een *stripsearch*³⁰⁸ of geboeid werden aan een gendarme alvorens zij naar het ziekenhuis werden gebracht. Wanneer zij dit weigerden, ging het ziekenhuisbezoek niet door en bleven hun gezondheidsklachten aldus onbehandeld.³⁰⁹ Een bron was op de hoogte van een Koerdische vrouw die gevangen zat vanwege haar streven naar politieke en culturele rechten voor de Koerden. Zij kreeg van haar behandelend arts te horen: 'Ik haat het om naar jou om te kijken; ik haat jouw denkbeelden'.³¹⁰

Volgens een bron telde Turkije in de huidige verslagperiode ongeveer 1.600 gevangenen die terminaal ziek waren. In dit geval kan onder meer worden gedacht aan kanker, hartziekten en dementie.³¹¹ De voorgaande twee ambtsberichten gaven eenzelfde aantal ernstig zieke gevangenen op.³¹² De *Adli Tıp Kurumu* (Raad voor Forensische Geneeskunde, ATK)³¹³ is bevoegd om een rapportage op te stellen die het mogelijk maakt voor gevangenen om op basis van medische gronden vervroegd te worden vrijgelaten. In het recente verleden bestonden er zorgen over de onafhankelijkheid van de ATK.³¹⁴ Deze zorgen bleven bestaan gedurende de huidige verslagperiode.³¹⁵ Volgens een bron waren ATK-medewerkers uit angst om hun baan te verliezen niet geneigd om bij zieke politieke gevangenen een vroegtijdige vrijlating te adviseren.³¹⁶

Tijdens de voorgaande verslagperiode kwam het volgende oordeel van de ATK ter discussie te staan. Sinds 2016 verbleef de Koerdische politica Aysel Tuğluk in de gevangenis. Ondanks dat zij leed aan de ziekte van Alzheimer, oordeelde de ATK dat zij haar gevangenisstraf kon uitzitten. Dit leidde tijdens de voorgaande verslagperiode tot protest onder de HDP, mensen- en vrouwenrechtenorganisaties en advocaten.³¹⁷ Op 26 oktober 2022 oordeelde de ATK dat Tuğluk vanwege haar dementie niet langer in de gevangenis kon blijven. Een dag later liet een rechtbank haar vrij.³¹⁸ In mei 2023 besloten de Turkse autoriteiten om haar gevangenisstraf voor een jaar op te schorten.³¹⁹

Mehmet Emin Özkan was een andere ernstig zieke gevangene die in de huidige verslagperiode werd vrijgelaten. Hij was veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf, omdat hij schuldig was bevonden aan de dood van een Turkse brigadegeneraal in 1993 in Lice, een district in de zuidoostelijke provincie Diyarbakır. Özkan leed aan verscheidene chronische ziekten en een medisch rapport uit 2015 maakte reeds duidelijk dat 87% van zijn lichamelijke functies was uitgevallen. Op 17 juli 2023 werd hij vrijgelaten op grond van een rapportage van de ATK.³²⁰

³⁰⁸ Deze term verwijst naar een praktijk waarbij het gevangenispersoneel de gevangene uitkleedt om te zien of deze geen ongeoorloofde dingen, zoals drugs, bij zich heeft. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 19.

³⁰⁹ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³¹⁰ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

³¹¹ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

³¹² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 35. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 32.

³¹³ De ATK staat in het Engels bekend als de *Council of Forensic Medicine*.

³¹⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 35.

³¹⁵ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³¹⁶ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³¹⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 51 en 52.

³¹⁸ Bianet, *Aysel Tuğluk released after Forensic Medicine Institute report*, 27 oktober 2022. Duvar English, *Kurdish politician suffering from severe illness finally released from prison*, 27 oktober 2022.

³¹⁹ Bianet, *Kurdish politician Aysel Tuğluk's sentence suspended for one year for health reasons*, 26 mei 2023.

³²⁰ Bianet, *Seriously ill prisoner released from prison after 27 years*, 17 juli 2023.

Twee bronnen gaven aan dat in sommige gevallen de voorwaardelijke vrijlating van politieke gevangenen werd uitgesteld indien zij geen boeken hadden geleend bij de gevangenisbibliotheek of niet hadden deelgenomen aan cursussen over de islam die waren verzorgd door een gevangenisimam.³²¹ Dezerzijds was onbekend op welke schaal voornoemde praktijk voorkwam.

3.9 Mishandeling, marteling en rechtsbescherming

Voorgaande twee ambtsberichten beschreven dat mishandeling en marteling voorkwamen in detentiecentra, gevangnissen en buiten op straat, met name tijdens demonstraties en bijeenkomsten.³²² Voorgaande bleef onveranderd gedurende de huidige verslagperiode.³²³ Zo was een bron op de hoogte van een mensenrechtenorganisatie die in 2022 1.079 meldingen van marteling in detentie had ontvangen. Veel van deze meldingen betroffen arrestanten die waren opgepakt op Internationale Vrouwendag (8 maart) en tijdens de Pride-maand (juni).³²⁴

Na de aardbevingen in februari 2023 werd in het rampgebied in Zuidoost-Turkije de noodtoestand uitgeroepen. Uit het rampgebied kwamen meldingen van incidenten, waarbij burgers waren mishandeld of gemarteld door politieagenten, gendarmes, soldaten of buurtwachten. De internationale mensenrechtenorganisaties Amnesty en HRW documenteerden dertien gevallen van mishandeling of marteling, waarbij 34 burgers het slachtoffer waren geworden van overheids geweld. In de meeste gevallen waren de burgers aangezien voor plundersaars. In vier gevallen waren Syrische vluchtelingen het slachtoffer en had het incident een xenofobe dimensie, waarbij de slachtoffers expliciet werden aangesproken op hun Syrische nationaliteit. In zes van de dertien gevallen werd er aangifte gedaan tegen het gewelddadig optreden van de autoriteiten. In de overige zeven gevallen zagen de slachtoffers en hun familieleden er van af, omdat ze geen vertrouwen hadden in het functioneren van de rechtstaat, bang waren voor eventuele nadelige gevolgen of overweldigd waren door het verlies van naasten en bezittingen.³²⁵

Op 15 juni 2023 publiceerde het links-liberale nieuwsplatform *Gercek News* over misstanden in een gevangenis in de oostelijke provincie Iğdir. In het artikel kwam een advocaat genaamd Ridvan Sahin aan het woord. Deze had van een cliënt gehoord dat gevangenisbewaarders de surveillancecamera's op hun kraag uitzetten voordat ze gevangenen sloegen. Ook stelde Sahin zelf te zijn aangevallen door gevangenisbewaarders nadat hij en enkele vakgenoten kritiek hadden uitgeoefend op het gewelddadige optreden van gevangenisbewaarders. Naar aanleiding van dit incident deden Sahin en zijn collega's aangifte. Verder gaf dezelfde advocaat aan dat schriftelijke klachten van gevangenen niet serieus werden genomen door het gevangenisbestuur.³²⁶

De voorgaande twee ambtsberichten meldden dat er voor slachtoffers van mishandeling en foltering formeel mogelijkheden bestonden om hun beklag te doen, maar dat deze mogelijkheden niet optimaal functioneerden. Zo bestonden er zorgen over de onafhankelijkheid van overheidsinstanties als het *Türkiye İnsan Hakları ve*

³²¹ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³²² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 35 en 36. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 33 en 34.

³²³ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³²⁴ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³²⁵ Amnesty International, *Türkiye, Police and gendarmerie commit abuses in earthquake zone*, 5 april 2023.

³²⁶ *Gercek News, Prison guards accused of turning off cameras and torturing inmates in Turkey's Iğdir province*, 15 juni 2023.

Eşitlik Kurumu (Turkse Instituut voor Mensenrechten en Gelijkheid, TİHEK)³²⁷ en de Ombudsman.³²⁸

Deze situatie bleef voortbestaan in de huidige verslagperiode.³²⁹ Zo meldden bronnen dat het TİHEK niet op efficiënte en onafhankelijke wijze omging met meldingen van mishandeling en marteling.³³⁰ Eén bron vulde daarbij aan dat dit instituut geen lhbtq+-gerelateerde zaken in behandeling nam en zich richtte op minder politiek gevoelige zaken, zoals conflicten tussen huiseigenaren en huurders of de toegang van iemand tot de gezondheidszorg. Dezelfde bron merkte op dat het TİHEK weliswaar werkbezoeken bracht aan gevangenis, maar zich richtte op het gebrek aan hygiëne en niet op misstanden als mishandeling en marteling.³³¹

Een bron gaf aan dat agenten op politiebureaus veelal niet geneigd waren om een aangifte tegen overheidsgeweld op te nemen en dat het slachtoffer meer kans maakte door rechtstreeks bij het Openbaar Ministerie aangifte te doen, in het bijzonder wanneer er sprake was van concreet bewijs in de vorm van een medisch rapport of video-opname. Dezelfde bron meldde dat burgers het risico liepen om te worden aangeklaagd wegens laster indien zij melding maakten van overheidsgeweld.³³² Dezerzijds is onbekend op welke schaal deze praktijk voorkwam.

Een andere bron deelde mee dat gevangenen geen misstanden durfden te melden bij de gevangenisautoriteiten, omdat zij bang waren dat anders hun gevangenisstraf zou worden verlengd.³³³ Deze dynamiek was reeds aanwezig tijdens de voorgaande verslagperiode.³³⁴

³²⁷ Het TİHEK staat in het Engels bekend als het *Human Rights and Equality Institution of Turkey*.

³²⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 36. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 34.

³²⁹ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³³⁰ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³³¹ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

³³² Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³³³ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³³⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 34 en 35.

4 Gülenisten

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat in op de positie van (vermeende) Gülenisten. Zij zijn de aanhangers van Fethullah Gülen, een islamitische prediker die in Pennsylvania (VS) verblijft. Gülenisten verwijzen naar hun eigen beweging met de term *Hizmet Hareketi* ('dienstbaarheidsbeweging'). De Turkse autoriteiten verwijzen naar de Gülenbeweging met de term *Fethullahçı Terör Örgütü* (Fethullah-terreurorganisatie, FETÖ). De Turkse overheid houdt de Gülenbeweging verantwoordelijk voor de mislukte poging tot een staatsgreep van 15 juli 2016, waarbij minstens 241 doden vielen. Naar aanleiding van de mislukte staatsgreep heerste er van 21 juli 2016 tot 19 juli 2018 de noodtoestand in Turkije.³³⁵

Het was lastig om verifieerbare informatie te vinden over de situatie van (vermeende) Gülenisten in Turkije, omdat hun beweging in dit land was verboden. Hoewel de maatschappelijke bewegingen van Koerden, vrouwen en lhbtq+ ook te maken hadden met overheidsrepressie, bestond er voor deze groepen nog een zekere mate van ruimte om hun grieven, wensen en behoeftes kenbaar te maken. In Turkije kwamen mensen echter niet openlijk uit voor hun affiliatie met de Gülenbeweging. Derhalve bleef informatie over de situatie van (vermeende) Gülenisten schaars, verbrokkeld en anekdotisch van aard.³³⁶

Zo was bijvoorbeeld onbekend hoeveel Gülenisten er op het moment van schrijven in Turkije waren.³³⁷ Toen de Gülenbeweging nog legaal was, was het precieze aantal Gülenisten al moeilijk vast te stellen, omdat toetredende leden geen lidmaatschapskaart kregen.³³⁸ Omdat Gülenisten in Turkije waren gedwongen tot een ondergronds bestaan, was er geen zicht op de huidige omvang van hun beweging in dit land.³³⁹

Paragraaf 4.2 behandelt de vervolging van (vermeende) Gülenisten en probeert een beeld te geven van de intensiteit waarmee (vermeende) Gülenisten werden vervolgd. Paragraaf 4.3 bekijkt hoe de Turkse autoriteiten iemands betrokkenheid bij de Gülenbeweging vaststelden en welke criteria daarbij werden betrokken. Paragraaf 4.4 beschrijft de pogingen van de Turkse autoriteiten om Gülenverdachten in het buitenland naar Turkije te krijgen. Paragraaf 4.5 beschrijft de maatschappelijke positie van (vermeende) Gülenisten en paragraaf 4.6 gaat in op de eventuele problemen die familieleden van (vermeende) Gülenisten ondervonden.

4.2 Vervolging van (vermeende) Gülenisten

Gedurende de voorgaande twee verslagperiodes vonden er met regelmaat arrestaties op grotere of kleine schaal plaats van (vermeende) Gülenisten.³⁴⁰ Deze situatie bleef hetzelfde in de huidige verslagperiode. Op (bijna) dagelijkse basis

³³⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 38. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 37.

³³⁶ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³³⁷ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

³³⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 40.

³³⁹ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

³⁴⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 38 en 39. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 37.

verschenen er mediaberichten over arrestaties van (vermeende) Gülenisten.³⁴¹ Begin 2022 verklaarde Soylu, destijds minister van Binnenlandse Zaken, dat er in 2021 22.458 Gülenverdachten waren opgepakt.³⁴²

Net als in de voorgaande verslagperiode³⁴³ verschenen er weinig vervolgerberichten over het lot van de gearresteerde personen. Derhalve bleef het onduidelijk hoeveel arrestanten er in voorarrest bleven of voorwaardelijk waren vrijgelaten en in hoeveel gevallen er een rechtszaak was geïnitieerd.³⁴⁴ De Turkse autoriteiten gaven sporadisch een update over het aantal Gülenisten dat in voorarrest en gevangenschap verkeerde.³⁴⁵ Zo verklaarde Soylu in november 2021 dat er 22.340 Gülenisten in voorarrest verbleven dan wel een gevangenisstraf uitzaten.³⁴⁶ Volgens Soylu was dit aantal in juli 2022 gedaald naar 19.252.³⁴⁷

Desgevraagd gaven bronnen aan dat de vervolging van (vermeende) Gülenisten in de huidige verslagperiode in intensiteit was afgenomen in vergelijking met de periode vlak na de mislukte staatsgreep in juli 2016.³⁴⁸ In dit verband constateerde een bron dat er niet langer duizenden rechters en aanklagers gedwongen werden ontslagen, zoals in de periode vlak na de mislukte staatsgreep, omdat de meeste Gülenistische rechters en aanklagers inmiddels waren ontslagen.³⁴⁹ De bronnen konden de gestelde afname in intensiteit niet nader onderbouwen met concrete gegevens. Dit komt omdat er weinig verifieerbare informatie beschikbaar was omtrent de huidige situatie van Gülenisten, hetgeen reeds is benoemd in paragraaf 4.1.

Bronnen voerden de gestelde afname in intensiteit terug op verschillende redenen. Twee bronnen gaven aan dat de meerderheid van (vermeende) Gülenisten inmiddels strafrechtelijk was vervolgd dan wel uitgeweken naar het buitenland.³⁵⁰ Een andere bron gaf aan dat de Turkse regering haar negatieve aandacht had verlegd van de Gülenbeweging naar de Koerdische beweging en de lhbtq+-gemeenschap.³⁵¹

4.3 Betrokkenheid bij de Gülenbeweging

In het verleden was de Gülenbeweging in alle hoeken van de Turkse samenleving vertegenwoordigd. Zo omvatte zij verschillende instituties, zoals scholen, studentenhuizen, ziekenhuizen en culturele en charitatieve instellingen. Niet alleen overtuigde Gülenisten, maar ook niet-Gülenisten voelden zich daartoe aangetrokken, omdat deze instituties in kwalitatief opzicht hoog stonden aangeschreven. In het verleden waren aldus miljoenen mensen in Turkije op de een of andere wijze verbonden met de Gülenbeweging.³⁵² Gelet op de voormalige omvang van deze beweging was het niet altijd duidelijk hoe de Turkse autoriteiten beslisten welke Gülenisten dienden te worden aangepakt.³⁵³

³⁴¹ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 7 juli 2023.

³⁴² International Crisis Group (ICG), *An enduring challenge, ISIS-linked foreigners in Türkiye*, 28 februari 2023, blz. 18.

³⁴³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 38.

³⁴⁴ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³⁴⁵ Vertrouwelijke bron, 7 juli 2023.

³⁴⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 38.

³⁴⁷ TRT Haber, *Bakan Soylu: FETÖ'den 332 bin 884 kişi gözaltına alındı ('Minister Soylu: Er zijn 332.884 mensen in hechtenis genomen vanwege hun relatie met FETÖ')*, 5 juli 2022.

³⁴⁸ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³⁴⁹ Vertrouwelijke bron, 7 juli 2023.

³⁴⁹ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 23 augustus 2023.

³⁵⁰ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 7 juli 2023.

³⁵¹ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³⁵² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 40 en 41.

³⁵³ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

De volgende omstandigheid bemoeilijkte ook het beantwoorden van de vraag welke Gülenisten het meeste risico liepen. Net als in de voorgaande twee verslagperiodes³⁵⁴ konden niet-Gülenisten, zoals oppositiepolitici, mensenrechtenverdedigers en linkse vakbondsleden, worden beschuldigd van het hebben van banden met de Gülenbeweging. In dit verband wees een bron erop dat mensen die oppositiegezinde statements maakten of de Turkse autoriteiten beschuldigden van fraude ook konden worden gebrandmerkt als Gülenist.³⁵⁵

De voorgaande twee ambtsberichten vermeldden dat er verschillende criteria waren die konden leiden tot de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten, zoals het hebben gehad van een bankrekening bij Bank Asya en het hebben gedownload van de ByLock-app. Met deze applicatie zouden Gülenisten volgens de Turkse autoriteiten versleutelde berichten naar elkaar hebben verstuurd.³⁵⁶ Volgens een bron bleven deze criteria in gebruik tijdens de huidige verslagperiode.³⁵⁷

Dezelfde bron wees erop dat in de jurisprudentie het gebruik van voornoemde criteria was aangescherpt. Zo oordeelde het Constitutioneel Hof (AYM) op 13 februari 2020 dat het hebben gehad van een bankrekening bij Bank Asya alleen kon worden beschouwd als een activiteit ten behoeve van de Gülenbeweging indien hieraan een instructie ten grondslag lag van de beweging zelf. Uit een uitspraak van het Hof van Cassatie in januari 2022 volgde dat alledaagse transacties op een Bank Asya-rekening niet konden worden beschouwd als activiteiten ten behoeve van de Gülenbeweging. Het is dezerzijds onbekend of mensen op basis van deze uitspraak waren vrijgesproken. Voorts springt een uitspraak van het AYM van 30 maart 2023 in het oog aangaande een vrouw die haar baan bij een overheidsbedrijf verloor, omdat zij twee Bank Asya-rekeningen had. Daarop stond in totaal een bedrag van achthonderd Turkse lira.³⁵⁸ De uitspraak luidde dat de vrouw ten onrechte was ontslagen.³⁵⁹

Het Hof van Cassatie maakte in 2021 duidelijk hoe het criterium omtrent ByLock diende te worden gebruikt. Dit criterium kan alleen aan de verdachte worden tegengeworpen indien het is bewezen dat deze daadwerkelijk de applicatie heeft gebruikt en niet iemand anders. Dit dient te blijken uit een politie- of deskundigenrapport. Volgens een bron hadden lagere rechtbanken veelal niet aan deze toetsing voldaan en waren naderhand veel vonnissen, waarin mensen schuldig waren bevonden aan betrokkenheid bij de Gülenbeweging, nietig verklaard door het Hof van Cassatie of het AYM. Zo oordeelde het AYM op 12 april 2023 dat een lagere rechtbank inzake een Gülenverdachte niet had getoetst of deze daadwerkelijk de ByLock-app had gebruikt en niet iemand anders. Hierop werd de uitspraak van de lagere rechtbank, waarin betrokkene schuldig was bevonden aan betrokkenheid bij de Gülenbeweging, door het AYM nietig verklaard.³⁶⁰

Ondanks deze ontwikkelingen in de rechtsgang konden mensen relatief gemakkelijk worden verdacht van betrokkenheid bij de Gülenbeweging. Zo was een bron op de hoogte van het geval aangaande een horeca-eigenaar. Deze had zonder dit te weten Gülenistische gasten ontvangen. Na dit bezoek werd de eigenaar opgeroepen om op het politiekantoor een verklaring af te leggen en volgden er twee verhoren. Toen

³⁵⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 38. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 37.

³⁵⁵ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

³⁵⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 41. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 39.

³⁵⁷ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³⁵⁸ Op 21 juli 2023 had 800 Turkse lira volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, dezelfde waarde als 33,79 euro.

³⁵⁹ Vertrouwelijke bron, 16 juni en 23 augustus 2023.

³⁶⁰ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

betrokkene kon aantonen dat de Gülenisten een rekening hadden betaald, werd deze verder met rust gelaten door de autoriteiten. Betrokkene veronderstelt dat op grond van de betaalde rekening de conclusie was getrokken dat er geen persoonlijke band bestond tussen verdachte en de Gülenisten.³⁶¹ Een andere bron was op de hoogte van huisvrouwen die waren opgepakt, omdat zij familieleden hielpen van gevangengezette Gülenisten. Deze huisvrouwen werden vervolgens verdacht van betrokkenheid bij en het steunen van de Gülenbeweging, aldus de bron.³⁶²

4.4 Gülenisten in het buitenland

Zoals reeds vermeld, beschouwen de Turkse autoriteiten de Gülenbeweging als een terroristische organisatie. Voorgaande twee ambtsberichten maakten duidelijk dat de strijd van de Turkse autoriteiten tegen deze beweging niet beperkt bleef tot het territorium van Turkije zelf. Daarbij gebeurde het dat de *Millî İstihbarat Teşkilatı* (nationale veiligheidsdienst, MİT), al dan niet in samenwerking met buitenlandse veiligheidsdiensten, Gülenverdachten vanuit het buitenland overbracht naar Turkije.³⁶³ Zo werd in de voorgaande verslagperiode Orhan İnandı, de directeur van een scholennetwerk, door de MİT van Kirgizië naar Turkije gebracht. Het scholennetwerk dat hij leidde was aan de Gülenbeweging gelieerd. İnandı had zowel de Turkse als Kirgizische nationaliteit.³⁶⁴ In juni 2023 werd hij veroordeeld tot een gevangenisstraf van 21 jaar wegens het mede-oprichten van een gewapende, terroristische groep.³⁶⁵

Ook in de huidige verslagperiode zette de Turkse autoriteiten zich in om Gülenisten in het buitenland naar Turkije te krijgen. Zo werd op 14 april 2023 duidelijk dat de MİT een senior lid van de Gülenbeweging genaamd Mehmet Cintosun had overgebracht van Irak naar Turkije. Hij werd beschuldigd van het financieren van de Gülenbeweging.³⁶⁶

Op 15 juli 2023, bij de zevende herdenking van de mislukte staatsgreep van 15 juli 2016, deed de Turkse overheid een dringend beroep op de internationale gemeenschap om gezamenlijk op te treden tegen de Gülenbeweging en hekelde zij de omstandigheid dat Gülenisten in onder meer de VS en Duitsland niet waren uitgeleverd aan de Turkse autoriteiten.³⁶⁷

4.5 De maatschappelijke positie van (vermeende) Gülenisten

Voorgaande twee ambtsberichten meldden dat (vermeende) Gülenisten in een moeilijke maatschappelijke positie verkeerden en dat niet-Gülenistische burgers zich van hen distantieerden.³⁶⁸ Volgens een bron bleef deze situatie hetzelfde in de huidige verslagperiode. Indien iemand was opgepakt en veroordeeld wegens banden

³⁶¹ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

³⁶² Vertrouwelijke bron, 7 juli 2023.

³⁶³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 43 en 44. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 42 en 43.

³⁶⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 43.

³⁶⁵ Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Abducted Turkish-Kyrgyz educator handed lengthy prison term in Turkey on terrorism charge*, 16 juni 2023.

³⁶⁶ Daily Sabah, *Intelligence brings fugitive FETÖ member to Türkiye from abroad*, 14 april 2023. Trend News Agency, *Detention details of head of FETÖ terrorist organization cell in Azerbaijan disclosed (Exclusive)*, 14 april 2023.

³⁶⁷ TRT World, *Seven years on, FETÖ terrorists continue to find refuge in US, Germany*, 15 juli 2023.

³⁶⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 44 en 45. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 43 en 44.

met de Gülenbeweging, kreeg deze een stigma en verbrak diens sociale omgeving de banden.³⁶⁹

Gedurende de tweejarige noodtoestand (juli 2016 – juli 2018) werden ambtenaren per decreet ontslagen vanwege vermoedelijke banden met terroristische organisaties of activiteiten tegen de staatsveiligheid. De Turkse overheid richtte vervolgens een commissie op die klachten over deze gedwongen ontslagen in behandeling nam. Deze commissie stond bekend als 'OHAL', hetgeen een samentrekking is van *Olağanüstü Hal* ('noodtoestand').³⁷⁰ De gedwongen ontslagen zagen niet alleen op Gülenverdachten, maar ook op ambtenaren die verdacht werden van banden met andere organisaties die door de Turkse autoriteiten werden beschouwd als terroristisch, zoals de Koerdische Arbeiderspartij (PKK).³⁷¹

Op 30 augustus 2018 berichtte *Associated Press* (AP) dat sinds de mislukte staatsgreep van juli 2016 meer 130.000 ambtenaren gedwongen ontslag hadden gekregen.³⁷² Tot 12 januari 2023 had de OHAL-commissie in totaal 127.292 verzoeken ontvangen om een gedwongen ontslag te herzien. Hiervan werden 17.960 verzoeken (14,11%) ingewilligd en 109.322 verzoeken (85,89%) afgewezen. Op 22 januari 2023 hield de OHAL-commissie op te bestaan, omdat de missie naar eigen zeggen was volbracht.³⁷³

Op de vraag in hoeverre een gedwongen ontslag van een ambtenaar, die verdacht wordt van banden met een terreurorganisatie, leidt tot een strafrechtelijk onderzoek en eventueel een veroordeling, gaf een bron het volgende antwoord. Een strafrechtelijk onderzoek kon leiden tot een gedwongen ontslag; niet andersom. Zo kwam het voor dat ambtenaren gedwongen werden ontslagen op grond van bewijs dat was aangevoerd door het staatsveiligheidsapparaat of het Openbaar Ministerie, ook al was er nog geen gerechtelijke uitspraak gedaan.³⁷⁴

4.6 De positie van familieleden van (vermeende) Gülenisten

Voorgaande twee ambtsberichten meldden dat met name familieleden van hooggeplaatste Gülenisten het risico liepen om de negatieve aandacht te trekken van de Turkse autoriteiten.³⁷⁵ Zo bracht de MİT in mei 2021 Selahaddin Gülen, een neef van de leider van de Gülenbeweging, van Kenia naar Turkije.³⁷⁶ Op 21 maart 2022 werd deze veroordeeld tot een gevangenisstraf van drie jaar en vier maanden wegens het behoren tot een terroristische organisatie.³⁷⁷

Bovenstaande situatie bleef hetzelfde in de huidige verslagperiode. Zo berichtte *Anadolu Agency* (AA), het persagentschap van de Turkse overheid,³⁷⁸ dat op 24 juni 2023 Asiye Gulen, een nicht van de leider van de Gülenbeweging, en haar man waren opgepakt in Istanboel. Bij de arrestatie nam de politie onder meer

³⁶⁹ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

³⁷⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 45. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 44. De OHAL-commissie stond in het Engels bekend als de *Inquiry Commission on the State of Emergency (SoE) Measures*, kortweg *SoE Commission*.

³⁷¹ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

³⁷² AP, *A look at Turkey's post-coup crackdown*, 30 augustus 2018.

³⁷³ OHAL-commissie, *Announcement on the decisions of the Inquiry Commission on the State of Emergency Measures*, 12 januari 2023.

³⁷⁴ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³⁷⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 45 en 46. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 45.

³⁷⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 42 en 43.

³⁷⁷ AFP, *Turkey jails nephew of cleric Fethullah Gülen on terrorism charges*, 22 maart 2022.

³⁷⁸ In het Turks staat AA bekend als *Anadolu Ajansı*.

Amerikaanse 1-dollarbiljetten in beslag die begonnen met het serienummer 'F'.³⁷⁹ De Turkse autoriteiten meenden dat het hebben van een 1-dollarbiljet dat begon met het serienummer 'F' duidde op banden met de Gülenbeweging. In dit verband zou de letter 'F' de voornaam 'Fethullah' van Gülen symboliseren. Hij zou naar verluidt deze biljetten vanuit de VS hebben gezegend en verspreid onder zijn volgelingen.³⁸⁰

Op 14 juli 2023 berichtte *Yeni Şafak* ('Nieuwe Dageraad'), een overheidsgezinde krant met een islamistische inslag, dat Selman Gulen en diens echtgenote en schoonouders waren opgepakt in Istanboel. Selman is een neef van de leider van de Gülenbeweging. Volgens de Turkse politie zou het viertal onder meer op instructie van Gülen destijds geld hebben gestort op een bankrekening van Bank Asya.³⁸¹

Eerder waren er berichten dat familieleden van (vermeende) Gülenisten door de Turkse overheid werden benadeeld. Zo kwam het voor dat het paspoort van een familielid werd geconfisqueerd of dat diens paspoortaanvraag werd geweigerd.³⁸² Voor zover kon worden nagegaan kwam het confisqueren van paspoorten en het weigeren van paspoortaanvragen van familieleden in de huidige verslagperiode niet of nauwelijks meer voor, aldus een bron.³⁸³

Een bron gaf aan dat familieleden van (vermeende) Gülenisten hinder konden ondervinden op de arbeidsmarkt, waarbij ze een aanstelling of promotie konden mislopen.³⁸⁴ Dezerzijds was onbekend op welke schaal voornoemde praktijk voorkwam.

³⁷⁹ AA, *Turkish security forces nab niece of FETO terror leader in Istanbul*, 24 juni 2023.

³⁸⁰ AA, *FETO's 'one-dollar bill' mystery solved*, gepubliceerd op 23 juli 2016 en bijgewerkt op 25 juli 2016. Al Monitor, *Why are Turks disposing of \$1 bills?*, 18 augustus 2016. Vertrouwelijke bron, 2 november 2021.

³⁸¹ Yeni Şafak, *FETO leader's nephew fugitive Selman Gulen arrested in Istanbul*, 14 juli 2023.

³⁸² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, 46.

³⁸³ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

³⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

5 Koerden

5.1 Inleiding

Dit hoofdstuk zet de situatie van Koerden in Turkije uiteen en in het bijzonder die van Koerden die opkomen voor de politieke en culturele rechten van hun gemeenschap. Paragraaf 5.2 biedt een introductie tot de Turks-Koerdische bevolking, waarbij wordt gekeken naar de omvang van deze bevolkingsgroep en de verschillende religieuze en politieke affiliaties die Koerden in Turkije hebben. Paragraaf 5.3 behandelt enkele (vermeende) anti-Koerdische geweldsincidenten die in de huidige verslagperiode plaatsvonden. Paragraaf 5.4 laat zien dat sommige vertegenwoordigers van de Turkse overheid intolerant optraden tegen uitingen van de Koerdische identiteit en cultuur. Paragraaf 5.5 gaat in op de positie van de Democratische Partij van de Volkeren (HDP) en de Groen Links Partij (YSP) en hun leden en aanhangers. Paragraaf 5.6 kijkt tot slot naar de behandeling van (vermeende) PKK'ers en hun familieleden.

Raadpleeg paragraaf 1.2 over het verloop van de gewapende strijd tussen de Turkse staat en de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) op Turkse bodem. Raadpleeg subparagraaf 3.5.1 over de situatie van Koerdische journalisten en media. Raadpleeg subparagraaf 3.8.3 over de situatie van Koerdische gevangenen. Raadpleeg paragraaf 9.4 over de situatie van Koerdische dienstplichtigen.

5.2 Introductie tot de Turks-Koerdische gemeenschap

De Koerden wonen hoofdzakelijk verspreid over Turkije, Iran, Irak en Syrië.³⁸⁵ De Koerden in Turkije bewonen van oudsher het zuidoosten en oosten van het land. Door migratie en ontheemding bevinden zich omvangrijke Koerdische gemeenschappen in steden buiten het oorspronkelijke woongebied van de Koerden, zoals Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Istanboel, Izmir, Kocaeli en Mersin.³⁸⁶

In Turkije vormen Koerden de grootste etnische minderheidsgroep, maar hun precieze omvang is onbekend. Daar zijn verschillende redenen voor aan te wijzen. Ten eerste kent Turkije geen volkstellingen op basis van etniciteit.³⁸⁷ Ten tweede komen sommige Koerden niet openlijk uit voor hun etniciteit, omdat zij vrezen te zullen worden gediscrimineerd vanwege hun Koerdische achtergrond.³⁸⁸ Daarnaast is niet altijd duidelijk wie tot de Koerdische bevolkingsgroep kan worden gerekend. Sommige sprekers van het Zazaki, een taalvariant die verwant is aan het *Kurmandji* ('Koerdisch'), beschouwen zichzelf als onderdeel van de Koerdische gemeenschap, terwijl andere Zazaki-taligen zichzelf zien als een aparte bevolkingsgroep.³⁸⁹ Schattingen van het percentage Koerden in Turkije lopen uiteen van 18 tot 25%.³⁹⁰

³⁸⁵ Gourlay, *The Kurds in Erdoğan's Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 4. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 47. Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2022, blz. xiii. Tol, *Erdoğan's war*, uitgegeven in 2023, blz. 65.

³⁸⁶ Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2022, blz. 11.

³⁸⁷ Gourlay, *The Kurds in Erdoğan's Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 5. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 47. Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2022, blz. 10.

³⁸⁸ Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2022, blz. 10.

³⁸⁹ Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2022, blz. 65.

³⁹⁰ Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2022, blz. 10.

In religieus opzicht vormen de Koerden in Turkije geen eenheid. De meeste Koerden hangen de soennitische islam aan.³⁹¹ Volgens een schatting is zeventig procent van de Koerden soenniet en bestaat de overige dertig procent uit jezidi's³⁹² en alevieten.³⁹³

Ook op politiek gebied zijn de Turkse Koerden niet monolithisch. De meeste Koerden steunen de HDP, maar de Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling (AKP) slaagt er ook in om grote aantallen Koerden aan zich te binden.³⁹⁴ Binnen de Turks-Koerdische bevolking voelen conservatieve soennieten³⁹⁵ en zakenlieden zich in het bijzonder aangetrokken tot de AKP.³⁹⁶

Op 24 juli 2023 riepen verschillende politieke partijen en maatschappelijke organisaties, die opkwamen voor de politieke en culturele rechten van de Koerden, op om de Koerden in een nieuwe grondwet te erkennen als een nationale minderheid. Zij wezen erop dat honderd jaar eerder, bij de ondertekening van het Verdrag van Lausanne,³⁹⁷ enkel de joden, Armenen en Grieken waren erkend als minderheid in Turkije, terwijl Koerden de grootste niet-Turkse bevolkingsgroep vormden. De oproep was mede verzorgd door de HDP en YSP.³⁹⁸

Op 31 juli 2023 oordeelde een rechtbank in Istanboel in het voordeel van het *Mezopotamya Kültür Merkezi* (MKM), in het Engels bekend als het *Mezopotamya Cultural Center*. Het MKM bevordert de Koerdische cultuur en had op 16 oktober 2021 een evenement willen organiseren met bijbehorende optredens van Koerdische muzikanten. De autoriteiten hadden destijds het evenement verboden wegens zorgen om de nationale veiligheid en openbare orde. De rechtbank besloot dat het verbod onwettig was en een schending van de vrijheid van meningsuiting.³⁹⁹

5.3 Vermeend anti-Koerdisch geweld vanuit de samenleving

De voorgaande twee ambtsberichten maakten melding van enkele geweldsincidenten met een (vermeende) anti-Koerdische dimensie.⁴⁰⁰ Ook in de huidige verslagperiode berichtten de media over geweldsdaden met een (vermeende) anti-Koerdische dimensie. De volgende voorbeelden dienen enkel ter illustratie van (vermeend) anti-Koerdisch geweld vanuit de Turkse samenleving en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Op 1 april 2022 werd een groep universiteitsstudenten in de zuidelijke provincie Karaman in elkaar geslagen door leden van de omstreden 'Grijze Wolven', de jongeren vleugel en paramilitaire tak van de ultranationalistische Partij van de Nationale Beweging (MHP). De reden voor de aanval was dat de studenten de dag daarvoor een traditionele volksdans hadden uitgevoerd op Koerdische muziek. De HDP en de advocatenorde van Diyarbakır veroordeelden het geweldsincident en

³⁹¹ Gourlay, *The Kurds in Erdoğan's Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 85, 89 en 224. Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2022, blz. 82.

³⁹² Jezidi's vormen een etnoreligieuze minderheid. Zij spreken overwegend de Kurmandji-variant van de Koerdische taal en belijden een syncretische godsdienst.

³⁹³ Gourlay, *The Kurds in Erdoğan's Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 106.

³⁹⁴ Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2022, blz. 5 en 73.

³⁹⁵ Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2022, blz. 37 en 39. Tol, *Erdoğan's war*, uitgegeven in 2023, blz. 104.

³⁹⁶ Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2022, blz. 100.

³⁹⁷ Dit verdrag werd op 24 juli 1923 ondertekend in de Zwitserse stad Lausanne en legde grotendeels de grenzen vast van het hedendaagse Turkije.

³⁹⁸ Bianet, *On the centennial of the Treaty of Lausanne, Kurdish political groups call for recognition*, 24 juni 2023.

³⁹⁹ Bianet, *Court rules against ban on Kurdish cultural event*, 1 augustus 2023.

⁴⁰⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 48 en 49. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 46 en 47.

laatstgenoemde riep op tot een onderzoek.⁴⁰¹ Op het moment van schrijven was onbekend of de Turkse autoriteiten stappen hadden ondernomen tegen de aanvallers. Volgens een bron konden dergelijke incidenten straffeloos plaatsvinden.⁴⁰²

Begin mei 2023 werd in Istanboel een straatmuzikant genaamd Cihan Aymaz doodgestoken.⁴⁰³ De Alliantie van Arbeid en Vrijheid voerde de dodelijke steekpartij terug op de Koerdische etniciteit van de zanger. Volgens dit door de HDP geleid oppositieblok zong Aymaz hoofdzakelijk in het Koerdisch en kreeg hij van een man uit het publiek het verzoek om *Ölürüm Türkiyem* ('Ik sterf voor mijn Turkije') te spelen. Dit lied is populair onder ultranationalistische Turken. Naar verluidt weigerde Ayman het verzoek, waarop hij door de man werd doodgestoken.⁴⁰⁴ De regeringsgezinde krant *Hürriyet Daily News* (HDN) berichtte eveneens over de gewelddadige dood van Ayman, maar maakte geen gewag van een eventuele anti-Koerdische dimensie.⁴⁰⁵ Hoe het ook zij, de verdachte werd vastgezet⁴⁰⁶ op verdenking van doodslag.⁴⁰⁷

5.4 Overheidsoptreden tegen uitingen van de Koerdische identiteit en cultuur

Gedurende de verslagperiode traden vertegenwoordigers van de Turkse overheid op tegen uitingen van de Koerdische identiteit en cultuur. De volgende voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd. Het is dezerzijds onbekend of deze praktijk vaker, minder vaak of net zo vaak voorkwam ten opzichte van vorige verslagperiodes.

In de nacht van 31 december 2022 vielen drie politieagenten twee Koerdische jongemannen aan in de zuidoostelijke provincie Mardin. De twee jongeren droegen traditionele, Koerdische kledij. Volgens de advocatenorde van Mardin en de Vereniging van Advocaten voor Vrijheid (ÖHD) was de aanval een daad van 'haat en discriminatie'. Een rechtbank veroordeelde de agenten voor machtsmisbruik op grond van artikel 86 (3) van het Wetboek van Strafrecht. Aanvankelijk kregen de agenten ieder een gevangenisstraf opgelegd van 385 dagen. Uiteindelijk werd de gevangenisstraf omgezet in een geldboete van 18.000 Turkse lira⁴⁰⁸ die in twintig termijnen moest worden betaald.⁴⁰⁹

Sinds ongeveer 1990 heeft de viering van *Newroz*, het Koerdisch nieuwjaar, aan belang toegenomen onder Koerden in Turkije.⁴¹⁰ Deze feestdag wordt jaarlijks rond 21 maart gevierd. Het Koerdisch nieuwjaar is vanouds een viering van de lente, maar heeft in de Turkse context een sterk gepolitiseerd karakter gekregen. Voor

⁴⁰¹ Evrensel, *Kürtçe müzik dinleyip halay çeken öğrencilere yönelik ülkücü saldırıya tepki yağdı* ('De idealisten hebben studenten aangevallen die luisterden naar Koerdische muziek en de halay (Turkse volksdans) dansten, Mensen hebben gereageerd op de aanval van de idealisten'), 10 april 2022. Duvar English, *Fascist group attacks students for dancing halay to Kurdish music in southern Turkey*, 11 april 2022.

⁴⁰² Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

⁴⁰³ Bianet, *Pain and anger for young street singer killed in Kadıköy*, 4 mei 2023. Duvar English, *Kurdish street musician killed for refusing nationalist song request in Istanbul*, 4 mei 2023. HDN, *Street musician stabbed to death during dispute*, 5 mei 2023.

⁴⁰⁴ Bianet, *Pain and anger for young street singer killed in Kadıköy*, 4 mei 2023. Duvar English, *Kurdish street musician killed for refusing nationalist song request in Istanbul*, 4 mei 2023.

⁴⁰⁵ HDN, *Street musician stabbed to death during dispute*, 5 mei 2023.

⁴⁰⁶ Duvar English, *Kurdish street musician killed for refusing nationalist song request in Istanbul*, 4 mei 2023. HDN, *Street musician stabbed to death during dispute*, 5 mei 2023.

⁴⁰⁷ Duvar English, *Kurdish street musician killed for refusing nationalist song request in Istanbul*, 4 mei 2023.

⁴⁰⁸ Op 1 juni 2023 had 18.000 Turkse lira volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, dezelfde waarde als 843,36 euro.

⁴⁰⁹ Bianet, *Police officers ordered to pay fine in installments for beating two people, including a minor*, 26 mei 2023.

⁴¹⁰ De benaming is afgeleid van het Perzische *Noo rooz*, hetgeen letterlijk 'nieuwe dag' betekent. In het Turks staat deze feestdag bekend als *Nevruz*.

veel Turkse Koerden vormt Newroz een gelegenheid om uiting te geven aan hun Koerdisch bewustzijn en streven naar politieke en culturele rechten.⁴¹¹

Op 19 maart 2023 vierden duizenden mensen op een plein in Istanboel Newroz. De viering werd onder meer bijgewoond door de HDP. De Turkse autoriteiten pakte meer dan tweehonderd mensen op.⁴¹² Zij zouden volgens de autoriteiten 'illegale spandoeken' hebben meegebracht en 'illegale leuzen' hebben geschreeuwd.⁴¹³ Züleyha Gülüm, een HDP-parlementslid, woonde het evenement in Istanboel bij. Zij vertelde aan het onafhankelijke nieuwsmedium *Bianet* dat de Turkse politie sommige mensen, die zich hadden uitgedost in de Koerdische vlaggenkleuren rood, geel en groen, niet toeliet tot het plein. De politie associeerde deze kleuren met de PKK, aldus Gülüm. Ook was het volgens haar niet toegestaan om foto's mee te nemen van Selahattin Demirtaş, de HDP-politicus die sinds 2016 in gevangenschap verkeert.⁴¹⁴ Voor zover kon worden nagegaan, waren alle arrestanten weer vrijgelaten.⁴¹⁵

Op 21 mei 2023 raakte de Turkse politie slaags met een groep Koerdische jongeren in een park in Istanboel. De groep luisterde naar Koerdische muziek en voerde daarbij een traditionele volksdans op. De politie nam de luidsprekers in beslag en pakte vier jongeren op. Zij werden met de handen op de rug geboeid en moesten verplicht naar Osmaanse⁴¹⁶ marsmuziek luisteren.⁴¹⁷ De advocatenorde van Diyarbakır riep op tot een onderzoek naar het incident.⁴¹⁸ Voor zover bekend, was er op het moment van schrijven nog geen onderzoek ingesteld naar het politieoptreden.⁴¹⁹

5.5 Democratische Partij van de Volkeren (HDP)

5.5.1 De HDP in het kort

De HDP is een links-progressieve oppositiepartij die veelal wordt omschreven als 'pro-Koerdisch'. Dit is niet verwonderlijk aangezien het partijkader en de aanhang van de HDP grotendeels uit Koerden bestaat.⁴²⁰ Hoewel de aanhang van de HDP overwegend Koerdisch is, is deze partij niet exclusief Koerdisch.⁴²¹ De HDP komt niet alleen op voor de politieke en culturele rechten van de Koerden, maar ook voor die van andere minderheden en gemeenschappen. Als zodanig telt de HDP ook niet-Koerden in haar gelederen, zoals alevieten, jezidi's, Arabieren, Armenen, Assyriërs, Tsjerkessen,⁴²² Turkse socialisten, feministen, milieuactivisten en leden van de lhbtq+-gemeenschap.⁴²³ Bij sommige HDP'ers komen meerdere van voornoemde

⁴¹¹ Gourlay, *The Kurds in Erdoğan's Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 71-79.

⁴¹² *Bianet*, *Over 200 detained after Istanbul Newroz celebrations*, 19 maart 2023. Duvar English, *Thousands celebrate Newroz across Turkey, 224 detained in Istanbul*, 20 maart 2023.

⁴¹³ Duvar English, *Thousands celebrate Newroz across Turkey*, 20 maart 2023.

⁴¹⁴ *Bianet*, *Over 200 detained after Istanbul Newroz celebrations*, 19 maart 2023.

⁴¹⁵ Vertrouwelijke bron, 3 juli 2023.

⁴¹⁶ Het Osmaanse Rijk bestond van 1299 tot 1922 en besloeg op zijn hoogtepunt delen van Klein-Azië, de Balkan, de Kaukasus, Noord-Afrika en het Arabisch schiereiland. Nationalistische en conservatieve Turken verheerlijken de Osmaanse periode.

⁴¹⁷ *Bianet*, *Police detain, torture young people enjoying Kurdish music in Istanbul*, 22 mei 2023. Duvar English, *Istanbul police detain four youth after brawl over dancing halay to Kurdish music*, 22 mei 2023.

⁴¹⁸ Duvar English, *Istanbul police detain four youth after brawl over dancing halay to Kurdish music*, 22 mei 2023.

⁴¹⁹ Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

⁴²⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 9.

⁴²¹ Gourlay, *The Kurds in Erdoğan's Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 203 en 227. Tol, *Erdoğan's war*, uitgegeven in 2023, blz. 184.

⁴²² De Tsjerkessen, ook wel bekend als 'Circassiërs', zijn van origine een Kaukasisch volk. In de negentiende eeuw verjoeg het tsjaristische Rusland een groot deel van de Tsjerkessen naar het Osmaanse Rijk. Hun nakomelingen leven vandaag de dag deels in Turkije. Historisch Nieuwsblad, *Rusland en Turkije vinden elkaar in hun rancune*, 28 juni 2022. *Bianet*, *Circassians on 159th anniversary of Tsitsekun, 'The name of this is genocide'*, 23 mei 2023.

⁴²³ Gourlay, *The Kurds in Erdoğan's Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 210. Gunes, *The political representation of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2022, blz. 23, 24, 48 en 55. Tol, *Erdoğan's war*, uitgegeven in 2023, blz. 184.

identiteiten tezamen. Zo identificeert Tülay Hatimoğulları Oruç, YSP-parlementslid voor Adana, zichzelf als een Arabier, aleviet, socialist en feminist.⁴²⁴

Na de verkiezingen van mei 2023 deed Demirtaş via Twitter mee dat hij zich had teruggetrokken uit de actieve politiek. Van 2014 tot 2018 bekleedde hij bij de HDP de functie van co-voorzitter.⁴²⁵ Sinds november 2016 zit hij op verdenking van terrorisme in de gevangenis. Demirtaş benadrukte in zijn tweet dat hij tot de HDP zou blijven behoren.⁴²⁶ Zoals reeds vermeld in subparagraaf 1.1.3, behaalde de YSP bij de parlementsverkiezingen in mei 2023 61 parlementszetels. Bij de parlementsverkiezingen van juni 2018 had de HDP 67 zetels behaald. Naar aanleiding van het verlies van zes zetels stapten Mithat Sancar en Pervin Buldan, de huidige co-voorzitters van de HDP, op.⁴²⁷ Zij vonden het ook jammer dat de YSP er niet in was geslaagd om voor de parlementsverkiezingen van mei 2023 kandidaten te werven onder Armenen,⁴²⁸ jezidi's en gehandicapten.⁴²⁹ Onder de YSP-parlementsleden bevonden zich evenmin personen die openlijk lhbtqi+ waren.⁴³⁰

Gedurende de voorgaande twee verslagperiodes verkleinde de Turkse overheid de politieke speelruimte van de HDP.⁴³¹ Deze ontwikkeling zette zich voort gedurende de huidige verslagperiode. Deze paragraaf behandelt de verschillende manieren, waarop de HDP en haar vertegenwoordigers, leden en aanhangers onder druk werden gezet. Zo maakten twee rechtszaken, de zogeheten closure case en de 'Kobani-zaak', het bestaan van de HDP ongewis (subparagraaf 5.5.2). Daarnaast werden vertegenwoordigers van de partij, zoals parlementsleden en burgemeesters, verbannen uit de politiek (subparagraaf 5.5.3). Voorts bleven HDP-leden en -aanhangers het doelwit van de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten (subparagraaf 5.5.4).

5.5.2 *Rechtszaken*

Zoals reeds aangegeven in subparagraaf 1.1.1, was bij het Constitutioneel Hof (AYM) een aanklacht in behandeling om de HDP te verbieden. Op het moment van schrijven was deze closure case nog in behandeling.⁴³² Zoals reeds vermeld in voornoemde subparagraaf, was de HDP voorafgaand aan de parlementsverkiezingen in mei 2023 doorgedaan onder de vlag van de YSP. Gelet hierop zal in de rest van dit hoofdstuk voornamelijk de gecombineerde afkorting 'HDP/YSP' worden gebruikt. Indien de tekst specifiek ingaat op HDP-politici die voor de samenwerking met de YSP in maart 2023 zijn opgepakt, strafrechtelijk vervolgd, veroordeeld en/of gevangengezet, zal enkel de afkorting 'HDP' worden gebruikt.

⁴²⁴ Bianet, *Arap, Alevi, Sosyalist, Feminist Bir Vekil Adayı* ('Een parlements-kandidaat die feminist, socialist en Arabische aleviet is'), 18 juni 2018. Bianet, 'Ghadir Khumm should be a public holiday', 5 juli 2023.

⁴²⁵ In het kader van gendergelijkheid wordt het voorzitterschap bij de HDP door een mannelijke en vrouwelijke co-voorzitter bekleed. HDP, *HDP Women's Assemblies*, ongedateerd, geraadpleegd op 5 juli 2023.

⁴²⁶ Bianet, *Demirtaş announces retirement from active politics*, 31 mei 2023. Bianet, *Demirtaş steps back from active politics but says 'I belong and I will continue to belong to HDP'*, 1 juni 2023. HDN, *Demirtaş says he quits active politics after polls*, 1 juni 2023.

⁴²⁷ Bianet, *HDP co-chairs to step down, conceding disappointing election results*, 5 juni 2023. Daily Sabah, *HDP co-chairs quit by citing 'accountability' after Türkiye polls*, 5 juni 2023. HDN, *HDP co-chairs won't rerun for leadership*, 6 juni 2023.

⁴²⁸ Voorheen was Garo Paylan, een prominent parlements-lid van Armeense komaf, verbonden aan de HDP. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 55. Duvar English, *HDP MP Garo Paylan says lack of Armenian MP candidate is a 'shortcoming'*, 19 april 2023.

⁴²⁹ Bianet, *HDP co-chairs to step down, conceding disappointing election results*, 5 juni 2023. HDN, *HDP co-chairs won't rerun for leadership*, 6 juni 2023.

⁴³⁰ Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

⁴³¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 50-52. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 47-49.

⁴³² Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

Iedere politieke partij in Turkije ontvangt subsidie van de Turkse overheid. Als gevolg van de closure case schortte een rechtbank op 5 januari 2023 de financiële overheidssteun aan de HDP op. De argumentatie luidde dat de financiële steun aan de HDP anders terecht zou komen bij de PKK.⁴³³ De opschorting van de subsidie werd gezien als een opmaat tot de definitieve sluiting van de HDP.⁴³⁴ Op 9 maart 2023 vernietigde het AYM de opschorting. Nadien ontving de partij weer financiële overheidssteun.⁴³⁵ In juni 2023 vroeg het Hof van Cassatie aan het AYM om de geldsteun aan de HDP alsnog te bevriezen, omdat deze partij niet onder haar eigen naam had deelgenomen aan de parlementsverkiezingen van mei 2023, maar onder die van de YSP.⁴³⁶ Het AYM wees dit verzoek af.⁴³⁷

Gedurende de voorgaande verslagperiode ging de Kobanî-zaak van start. In deze zaak stonden 108 gedaagden terecht. Veel gedaagden behoorden tot de HDP, onder wie Demirtaş en Figen Yüksekdağ, de twee voormalige co-voorzitters die allebei sinds 2016 gevangenzitten. De Turkse autoriteiten hielden de gedaagden onder meer verantwoordelijk voor de 37 doden die in oktober 2014 tijdens de zogeheten 'Kobanî-protesten' waren gevallen. Deze protesten hielden verband met de belegering van de Noord-Syrische stad Kobanî destijds.⁴³⁸ De HDP daarentegen, hield de Turkse politie verantwoordelijk voor het gewelddadig verloop van de Kobanî-protesten.⁴³⁹ Op het moment van schrijven was de Kobanî-zaak nog gaande.⁴⁴⁰

5.5.3 HDP-parlementsleden en -burgemeesters

In het recente verleden trokken de Turkse autoriteiten de parlementaire immuniteit in van HDP-parlementsleden.⁴⁴¹ Tijdens de voorgaande verslagperiode kwam HDP-parlementariër Semra Güzel in opspraak nadat er in de media foto's uitlekten, waarop ze poseerde met een gewapende PKK-strijder.⁴⁴² Op 1 maart 2022 trok het Turkse parlement haar parlementaire immuniteit in. In september 2022 werd zij in voorlopige hechtenis opgenomen. Güzel werd verdacht van het steunen van terrorisme en lidmaatschap van een terroristische organisatie.⁴⁴³ Op het moment van schrijven verkeerde zij volgens een bron nog in voorarrest en was er een strafzaak tegen haar gaande.⁴⁴⁴

De Turkse regering verkleinde de politieke speelruimte van de HDP ook door democratisch verkozen HDP-burgemeesters te vervangen door regeringsgezinde bewindvoerders. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2019 won de HDP 65 burgemeesterszetels in het zuidoosten en oosten van Turkije.⁴⁴⁵ In oktober 2021 waren nog zes gemeentes in handen van de HDP, omdat de meeste HDP-burgemeesters in de tussentijd waren vervangen door regeringsgezinde

⁴³³ Al Jazeera, *Turkish court suspends funding for main pro-Kurdish party*, 5 januari 2023. BBC, *Turkey freezes pro-Kurdish party funds before vote*, 5 januari 2023. FT, *Turkish court freezes opposition party's campaign funds ahead of elections*, 5 januari 2023. NOS, *Hoogste rechtbank in Turkije bevriest rekeningen van oppositiepartij HDP*, 5 januari 2023.

⁴³⁴ NOS, *Hoogste rechtbank in Turkije bevriest rekeningen van oppositiepartij HDP*, 5 januari 2023.

⁴³⁵ Bianet, *Constitutional Court lifts blocking of Treasury aid to HDP*, 9 maart 2023.

⁴³⁶ HDN, *Supreme Court demands blockage on HDP's election aid*, 13 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴³⁷ HDN, *Top court rejects request to block treasury aid to HDP*, 20 juni 2023.

⁴³⁸ In oktober 2014 gingen Turkse Koerden in verschillende steden de straat op met een oproep aan de Turkse regering om Kobanî (Arabisch: *Ayn al-Arab*) te ontzetten. Deze stad, die overwegend door Koerden wordt bewoond, werd op dat moment belegerd door ISIS.

⁴³⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 48 en 49.

⁴⁴⁰ Bianet, *Keeping up with the Kobanî trial*, 8 november 2022. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴⁴¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 50. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 47.

⁴⁴² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 49.

⁴⁴³ Bianet, *Semra Güzel of HDP stripped of MP status*, 22 december 2022. HDN, *HDP MP stripped of her status as parliamentarian*, 23 december 2022.

⁴⁴⁴ Vertrouwelijke bron, 9 augustus 2023.

⁴⁴⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 50. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 47.

bewindvoerders.⁴⁴⁶ Op het moment van schrijven was het aantal HDP-gemeentes gezakt naar vijf, omdat op 9 juni 2023 de co-burgemeesters van Patnos waren opgepakt op verdenking van aanbestedingsfraude.⁴⁴⁷ Patnos is een gemeente in de Oost-Turkse provincie Ağrı. De HDP/YSP sprak van een politiek gemotiveerd besluit.⁴⁴⁸

5.5.4 De repressie van de HDP in de praktijk

Voorgaand ambtsbericht meldde dat ongeveer vijfduizend HDP-leden in de gevangenis zaten. Het was lastig om het precieze aantal gevangengezette HDP-leden bij te houden, omdat het oppakken en vrijlaten van HDP-leden voortdurend doorging.⁴⁴⁹ Volgens een bron bleef deze situatie hetzelfde gedurende de huidige verslagperiode. Deze bron deelde mee dat ruim vijfduizend HDP-leden in de gevangenis verkeerden en dat HDP-leden continu werden opgenomen in voorlopige hechtenis, tijdelijk werden vrijgelaten en vervolgens werden veroordeeld. Dezelfde bron gaf aan dat tussen 14 mei en 13 juni 2023 ongeveer vijfhonderd HDP-leden waren opgepakt of opgenomen in voorlopige hechtenis.⁴⁵⁰

In mei 2023 rapporteerde de waarnemingsmissie van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) dat vertegenwoordigers en aanhangers van de YSP gedurende de verkiezingstijd blootgesteld stonden aan intimidatie, druk en 'systematische arrestaties' van de zijde van de Turkse autoriteiten.⁴⁵¹ Deze bevinding kwam overeen met de informatie van vertrouwelijke bronnen. Zo zag een bron met eigen ogen dat verkiezingsbijeenkomsten van de YSP werden gefilmd door leden van de antiterreureenheid van de Turkse politie. Het filmmateriaal werd later gebruikt in strafrechtelijke onderzoeken en aanklachten, aldus de bron.⁴⁵² Een andere bron merkte op dat de repressie van de HDP dusdanig 'systematisch' was, dat er nagenoeg geen HDP-leden en -activisten waren die nog nooit strafrechtelijk waren vervolgd dan wel veroordeeld. Deze opmerking stond los van de ontwikkelingen rond de verkiezingen.⁴⁵³

Ook uit de berichtgeving in de media bleek dat Koerdische politici, advocaten, journalisten en activisten doelwit werden van (massa-)arrestaties. Zo pakte de Turkse politie in de vroege ochtend van 25 april 2023, negentien dagen voor de verkiezingen, 126 personen op in 21 verschillende provincies. Ze werden verdacht van het hebben van banden met de PKK. Onder de arrestanten bevonden zich leidinggevendenden binnen de HDP, YSP-parlements kandidaten, advocaten, journalisten, mensenrechtenverdedigers en theateracteurs.⁴⁵⁴ Volgens een bron werden sommige arrestanten na twee weken weer vrijgelaten, terwijl andere personen in voorlopige hechtenis werden opgenomen. Dezelfde bron kon geen precies getal geven van het aantal personen dat op het moment van schrijven in voorlopige hechtenis verkeerde.⁴⁵⁵ Een andere bron stelde dat de meerderheid van de arrestanten op het moment van schrijven in voorlopige hechtenis zat zonder dat

⁴⁴⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 47.

⁴⁴⁷ Zij heetten Müşerref Geçer en Emrah Kılıç.

⁴⁴⁸ Bianet, *Patnos Belediyesi Eşbaşkanları tutuklandı ('Co-burgemeesters van gemeente Patnos zijn gearresteerd')*, 13 juni 2023. HDP, *HDP's Patnos co-mayors arrested on bogus charges*, 19 juni 2023.

⁴⁴⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 50.

⁴⁵⁰ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴⁵¹ OVSE, *International election observation mission*, 15 mei 2023, blz. 13.

⁴⁵² Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴⁵³ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴⁵⁴ Al Jazeera, *Turkey arrests 110 over suspected PKK ties ahead of elections*, 25 april 2023. BBC, *Turkish mass arrests target Kurdish areas ahead of election*, 25 april 2023. Bianet, *Journalists, lawyers, politicians detained across Turkey in raids targeting pro-Kurdish groups*, 25 april 2023. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

⁴⁵⁵ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

er een aanklacht was ingediend of strafzaak was begonnen.⁴⁵⁶ De massa-arrestatie van 25 april 2023 werd veroordeeld door 33 advocatenordes in Turkije⁴⁵⁷ en 26 internationale mensenrechtenorganisaties.⁴⁵⁸

Twee bronnen brachten naar voren dat in het bijzonder leden van de jongerenafdeling van de HDP in buitengerechtelijke detentie werden geplaatst en onder druk werden gezet, al dan niet door middel van marteling, om als *ajan* ('informant') te gaan fungeren. In ruil voor het aangeven van andere personen binnen de Koerdische beweging, kregen deze informanten strafvermindering of werden zij vrijgelaten. De getuigenissen van deze informanten, al dan niet verstrekt op anonieme basis, waren vaak algemeen van aard, maar werden wel gebruikt door de Turkse politie en openbare aanklagers, aldus beide bronnen.⁴⁵⁹ Dezerzijds is onbekend op welke schaal voornoemde praktijk plaatsvond.

Voorgaand ambtsbericht bood een opsomming van omstandigheden en activiteiten die konden leiden tot de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten. In dit verband verwees 'negatieve aandacht' naar arrestaties, detenties, strafrechtelijke onderzoeken en veroordelingen.⁴⁶⁰ Uit interviews met bronnen bleek dat tijdens de huidige verslagperiode de volgende omstandigheden en activiteiten in het bijzonder konden leiden tot de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten:

- Het deelnemen aan verkiezingsbijeenkomsten van de YSP;⁴⁶¹
- Het deelnemen aan demonstraties (bijvoorbeeld tegen de aanstelling van bewindvoerders die democratisch verkozen HDP-burgemeesters vervangen);⁴⁶²
- Het plaatsen, delen en liken van YSP-gezinde berichten op de sociale media;⁴⁶³
- Het geven van een persverklaring (bijvoorbeeld ten behoeve van moedertaalonderwijs in het Koerdisch);⁴⁶⁴
- Geld sturen naar familieleden in de gevangenis (dit kon worden beschouwd als het financieel steunen van de PKK).⁴⁶⁵

5.5.5 *Behandeling van familieleden van HDP-leden*

Voorgaande twee ambtsberichten meldden dat familieleden van HDP-leden, die zelf geen formeel onderdeel vormden van de HDP, door de Turkse autoriteiten werden gewantrouwd. Als gevolg hiervan konden zij hinder ondervinden in het maatschappelijk verkeer. Zo gebeurde het dat de Turkse autoriteiten bepaalde diensten en producten weigerden aan familieleden van HDP-leden.⁴⁶⁶ Ook konden familieleden van HDP-leden te maken krijgen met huiszoekingen.⁴⁶⁷

Voornoemde situatie bleef hetzelfde gedurende de huidige verslagperiode. Zo benoemde een bron dat indien een persoon actief was binnen de HDP, de Turkse autoriteiten aannamen dat diens gehele familie pro-HDP was. Dezelfde bron gaf aan

⁴⁵⁶ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴⁵⁷ Bianet, *Bar associations condemn detention of lawyers*, 26 april 2023.

⁴⁵⁸ Media Freedom Rapid Response (MFRR), *Turkey, International groups demand release of Kurdish journalists, lawyers, political party officials detained in pre-election crackdown*, 26 april 2023.

⁴⁵⁹ Vertrouwelijke bron, 7 juli 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juli 2023.

⁴⁶⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 50.

⁴⁶¹ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴⁶² Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 7 juli 2023.

⁴⁶³ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

⁴⁶⁵ I Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴⁶⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 53. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 52.

⁴⁶⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 52.

dat familieleden van HDP-leden en -aanhangers werden onderworpen aan politieverhoren en huiszoekingen. Met name in plattelandsdorpen gingen huiszoekingen gepaard met intimidatie en agressie. Gendarmes en eenheden in camouflage-uniform verschenen met honden en plaatsten vuurwapens op de hoofden van familieleden van HDP-leden en -aanhangers, aldus de bron.⁴⁶⁸ Dezerzijds bleef onbekend op welke schaal voornoemde praktijk voorkwam. Een andere bron benoemde dat apolitieke familieleden van HDP/YSP-leden en -aanhangers ook te maken konden krijgen met strafrechtelijke onderzoeken, arrestaties, detenties en strafvervolging.⁴⁶⁹ Dezerzijds bleef onbekend op welke schaal voornoemde praktijk voorkwam.

5.5.6 *Onverdraagzaamheid vanuit de samenleving jegens de HDP*

Tijdens de voorgaande verslagperiode had de HDP niet alleen te maken met repressie van de zijde van de Turkse autoriteiten, maar ook met agressie vanuit de samenleving. Zo werd het provinciale HDP-kantoor in Izmir, een West-Turkse stad aan de Egeïsche Zee, op 17 juni 2021 het doelwit van een aanslag. Een ultranationalistische aanslagpleger genaamd Onur Gencer schoot daarbij HDP-lid Deniz Poyraz dood.⁴⁷⁰ Eind december 2022 werd Gencer veroordeeld tot een gevangenisstraf van negen jaar onder een verzaamd detentieregime.⁴⁷¹

Gedurende de verslagperiode kreeg de HDP opnieuw te maken met onverdraagzaamheid vanuit de Turkse samenleving. Zo werd een HDP-kantoor in Ankara in de nacht van 12 december 2022 het doelwit van vandalisme. Daarbij werden de ruiten ingegooid en partijvlaggen verscheurd. Verder trof men op de deuren de volgende tekst aan: 'Hoe gelukkig is degene die kan zeggen: ik ben een Turk'⁴⁷² en seksistische scheldwoorden. Vier maanden eerder, op 16 augustus 2022, waren HDP-vlaggen gestolen bij hetzelfde kantoor.⁴⁷³ In april 2023 werden partijkantoren van de YSP in Istanboel, Ankara en Izmir het doelwit van vandalisme, waarbij onder meer de partijvlaggen werden verwijderd.⁴⁷⁴

5.6 **Behandeling van (vermeende) PKK'ers en hun familieleden**

Voorgaande twee ambtsberichten vermeldden dat familieleden van (vermeende) PKK'ers te maken konden krijgen met huisinvallen of opzettelijk werden tegengewerkt door de Turkse autoriteiten.⁴⁷⁵

Afgaande op de informatie van bronnen bleef deze situatie hetzelfde in de huidige verslagperiode. Zo legde NRC het verhaal vast van een Koerdische jongeman wiens broer gesneuveld was onder de vlag van de PKK. Als gevolg van het handelen van zijn broer, kon deze jongere naar eigen zeggen geen baan krijgen als academicus of arts.⁴⁷⁶ Een bron gaf aan dat familieleden van PKK'ers voortdurend onder druk stonden en dat hun telefoons werden afgeluisterd. Deze bron vermeldde ook dat huiszoekingen door de politie beangstigend waren voor vrouwen en kinderen.⁴⁷⁷ Een

⁴⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴⁶⁹ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴⁷⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 49.

⁴⁷¹ Bianet, *Deniz Poyraz murder case, Assailant sentenced to aggravated life imprisonment*, 27 december 2022.

⁴⁷² Dit is een zinsnede uit de eed van trouw (Turks: *Andımız*) aan de Turkse natie. In het Engels luidt deze zin: *How happy is the one who says I am a Turk*. Tol, *Erdoğan's war*, uitgegeven in 2023, blz. 110 en 111.

⁴⁷³ Bianet, *HDP office vandalized in Ankara*, 14 december 2022.

⁴⁷⁴ Bianet, *Green Left Party election offices vandalized in Ankara, İzmir*, 12 april 2023.

⁴⁷⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 54. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 53.

⁴⁷⁶ NRC, *Turkse jongeren willen af van Erdogan*, 13 mei 2023.

⁴⁷⁷ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

andere bron was op de hoogte van een vrouw wiens broer in de gevangenis zat vanwege lidmaatschap van de PKK. Nadat zij met haar broer via de gevangenstelefoon had gesproken over de politieke situatie in Turkije, werd zij zelf het onderwerp van een strafrechtelijk onderzoek. Dezelfde bron was op de hoogte van een vader wiens zoon als PKK-strijder was omgekomen in de strijd. Nadat hij de begrafenis had bijgewoond van zijn zoon, werd hij zelf aangeklaagd vanwege lidmaatschap van de PKK.⁴⁷⁸

Voorgaande twee ambtsberichten beschreven een incident dat in september 2020 plaatsvond in de Oost-Turkse provincie Van. Daarbij raakten twee inwoners, Servet Turgut en Osman Şiban, ernstig gewond. Turgut overleed uiteindelijk aan zijn verwondingen. Eerder had in dezelfde omgeving een gewapend treffen plaatsgevonden tussen Turkse regeringssoldaten en PKK-strijders. Het Turkse leger had Turgut en Şiban meegenomen op verdenking van steun aan de PKK. De Turkse autoriteiten stelden dat betrokkenen zich hadden verzet tegen hun arrestatie, waarbij zij van een hoge rots zouden zijn gevallen. Mensenrechtenorganisaties en de HDP daarentegen, deden deze uitleg af als ongeloofwaardig. Zij wezen daarbij op ooggetuigenverklaringen, waaruit bleek dat beide mannen in goede gezondheid aan boord waren gegaan van een legerhelikopter. Derhalve riepen zij op tot een onafhankelijk onderzoek.⁴⁷⁹ Begin december 2021 werd Şiban, die het incident had overleefd, aangeklaagd wegens lidmaatschap van een terroristische organisatie.⁴⁸⁰ Op 12 april 2023 werd Şiban veroordeeld tot een gevangenisstraf van zeven jaar en zes maanden wegens lidmaatschap van een terroristische organisatie. Zijn advocaten waren voornemens om in beroep te gaan.⁴⁸¹

Volgens een bron was er een onderzoek gaande naar het handelen van het Turkse leger tijdens het incident in Van in september 2020, maar was dit onderzoek aangemerkt als vertrouwelijk en werden het publiek en de advocatuur nergens over geïnformeerd. Voor zover bekend, was er op het moment van schrijven geen enkele verdachte in beeld gebracht.⁴⁸²

Tegen het einde van de verslagperiode kwam op TikTok een filmpje in omloop, waarin vier herders en Turkse regeringssoldaten waren te zien. Het filmpje zou op 3 juni 2023 zijn gemaakt in Lice, een district in de zuidoostelijke provincie Diyarbakır. Volgens één van de herders had er eerst een gewapend treffen plaatsgevonden tussen het Turkse leger en de PKK. Na het gevecht namen de soldaten de herders gevangen op verdenking van steun aan de PKK. Daarbij werden de mannen geboeid, geschopt en uitgescholden, aldus de helder. Vervolgens moesten zij een verklaring afgeven op het politiebureau, waarna ze werden vrijgelaten. De advocatenorde van Diyarbakır en de ÖHD deden aangifte tegen de soldaten. De YSP sprak haar bezorgdheid uit over het incident.⁴⁸³

⁴⁷⁸ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴⁷⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 54. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 53.

⁴⁸⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 53.

⁴⁸¹ Bianet, *Kurdish man thrown out of military helicopter given jail sentence on 'terror' charges*, 13 april 2023.

⁴⁸² Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁴⁸³ Bianet, *Soldiers torture shepherds in Diyarbakır, share video on TikTok*, 13 juli 2023.

6 Vrouwen

6.1 Inleiding

In Turkije zijn mannen en vrouwen voor de wet gelijk. Wel was er sprake van genderongelijkheid ten nadele van vrouwen op sommige terreinen, zoals in het openbaar bestuur en op de arbeidsmarkt.⁴⁸⁴ Op de ranglijst over gendergelijkheid van het Wereld Economisch Forum (WEF)⁴⁸⁵ nam Turkije in 2022 de 124^e plek in van de 146 landen.⁴⁸⁶ Er waren indicaties die erop wezen dat de positie van vrouwen in Turkije, van oudsher een patriarchale samenleving, op sommige terreinen verbeterde. Zo steeg de deelname van meisjes en vrouwen aan het onderwijs en de jeugd hechtte in het bijzonder veel waarde aan de gelijkheid van man en vrouw.⁴⁸⁷

Zoals hierboven vermeld, was de positie van de vrouw op het gebied van onderwijs verbeterd. Zo berichtte *Daily Sabah* in maart 2022 dat het percentage vrouwelijke academici was gestegen naar ruim 45% en dat inmiddels 49% van de studenten vrouw was. Deze krant, die de Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling (AKP) gunstig gezind is, baseerde zich daarbij op gegevens van de *Yükseköğretim Kurulu* (Raad voor Hoger Onderwijs, YÖK).⁴⁸⁸ Dankzij de AKP-regering werd tussen 2008 en 2012 het hoofddoekverbod in de politiek en het hoger onderwijs gefaseerd opgeheven. Dit maakte universitair onderwijs toegankelijk voor gesluierde moslima's, hetgeen in belangrijke mate bijdroeg aan de toename van vrouwelijke studenten.⁴⁸⁹

Er kon geen eenduidig beeld worden verkregen van de positie van vrouwen op de Turkse arbeidsmarkt. Volgens het WEF steeg het percentage vrouwelijke wetgevers, senior medewerkers en managers tussen 2021 en 2022 van 16,2% naar 18,19%. Anderzijds daalde het percentage werkende vrouwen in dezelfde periode van 38,5% naar 31,84%.⁴⁹⁰ Volgens een bron was het afgenomen percentage werkende vrouwen niet uitsluitend een manifestatie van genderongelijkheid.⁴⁹¹ Uit cijfers van het WEF blijkt namelijk dat mannen ook werden getroffen door de economische problemen in het land. Zo daalde het percentage werkende mannen tussen 2021 en 2022 van 78% naar 69,41%.⁴⁹² Wel plaatste de bron twee kanttekeningen bij de door het WEF gepubliceerde percentages. Ten eerste werden vrouwen buitenproportioneel getroffen door de economische problemen, omdat werkgevers geneigd waren om eerder vrouwen te ontslaan dan mannen. Ten tweede waren de percentages werkende vrouwen mogelijk geflatteerd, omdat de AKP-regering ook vrouwelijke mantelzorgers, die een subsidie ontvingen voor het verzorgen van een familielid of buur, tot werkende vrouwen rekende.⁴⁹³

⁴⁸⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 54.

⁴⁸⁵ In het Engels staat het WEF bekend als het *World Economic Forum*.

⁴⁸⁶ WEF, *Global gender gap report, 2022, Insight report*, juli 2022, blz. 10 en 342.

⁴⁸⁷ Rob Vreeken, *Een heidens karwei, Erdogan en de mislukte islamisering van Turkije*, uitgegeven in 2023, blz. 27-29.

⁴⁸⁸ *Daily Sabah*, *Ratio of female academics in Turkey surpasses 45%*, 6 maart 2022. De YÖK staat in het Engels bekend als de *Council of Higher Education*.

⁴⁸⁹ De Volkskrant, *In Turkije ging de strijd juist om het recht om het hoofd te bedekken: 'Vrouwen met een hoofddoek voelden zich tweederangsburgers'*, 18 oktober 2022. Vreeken, *Een heidens karwei*, uitgegeven in 2023, blz. 41 en 259.

⁴⁹⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 54. WEF, *Global gender gap report, 2022, Insight report*, juli 2022, blz. 342.

⁴⁹¹ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023.

⁴⁹² WEF, *Global gender gap report, 2021, Insight report*, maart 2021, blz. 377. WEF, *Global gender gap report, 2022, Insight report*, juli 2022, blz. 342.

⁴⁹³ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023.

Vrouwen waren ondervertegenwoordigd in de Turkse politiek, zo ook onder de parlements kandidaten voor de parlementsverkiezingen in mei 2023.⁴⁹⁴ Van de 600 AKP-kandidaten waren er 113 vrouw. Bij de Republikeinse Volkspartij (CHP), de grootste oppositiepartij, waren 147 van de 600 kandidaten vrouw.⁴⁹⁵ Bij de parlementsverkiezingen van juni 2018 deden er onder AKP-vlag 126 vrouwen mee en telde de CHP 137 vrouwelijke kandidaten.⁴⁹⁶ Kortom, bij de regeringspartij was het aantal vrouwelijke kandidaten gedaald en bij de grootste oppositiepartij was het aantal gestegen. Bronnen merkten op dat vrouwelijke parlements kandidaten veelal op niet direct verkiesbare plaatsen werden gezet.⁴⁹⁷

Na de uitslag van de parlementsverkiezingen in mei 2023 bleven vrouwen ondervertegenwoordigd in het 600 zetels tellende parlement, maar het aantal vrouwelijke parlementsleden steeg van 103 naar 121. Dit was een nieuw record in de parlementaire geschiedenis van Turkije.⁴⁹⁸ Nadat Erdoğan op 3 juni 2022 opnieuw was beëdigd als president, maakte hij zijn nieuwe kabinet bekend. Dit kabinet telde één vrouw, namelijk de in België geboren Mahinur Özdemir Göktaş. Zij werd de nieuwe minister voor Familie en Sociale Zaken.⁴⁹⁹

Op 9 juni 2023 benoemde president Erdoğan Hafize Gaye Erkan tot nieuwe gouverneur van de Turkse centrale bank. Erkan was daarmee de eerste vrouw die deze functie bekleedde.⁵⁰⁰

Voorts benoemde president Erdoğan twintig personen tot rector van een universiteit. Onder hen bevond zich één vrouw genaamd Rana Kibar. De publicatie van deze benoemingen in de Staatscourant was op 1 augustus 2023.⁵⁰¹

6.2 Wettelijk kader

Gedurende de voorgaande verslagperiode verliet Turkije de zogeheten 'Istanboel Conventie',⁵⁰² een verdrag van de Raad van Europa (RvE) dat als doel heeft om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen en te bestrijden. Volgens de AKP zou deze conventie traditionele familienormen- en structuren ondermijnen en uitnodigen tot homoseksualiteit en buitenechtelijke relaties.⁵⁰³

Vrouwenrechtenorganisaties dienden bij de Turkse Raad van State⁵⁰⁴ een verzoekschrift in om de terugtrekking van Turkije uit dit verdrag ongedaan te maken. Begin januari 2023 verklaarde de Raad van State het verzoekschrift

⁴⁹⁴ HDN, *Low number of female MP candidates stirs reaction*, 12 april 2023. Bianet, *MP candidate lists reveal lack of women's representation, warns rights group*, 21 april 2023. Al Jazeera, *Women face political barriers ahead of elections*, 10 mei 2023.

⁴⁹⁵ HDN, *Low number of female MP candidates stirs reaction*, 12 april 2023.

⁴⁹⁶ Daily Sabah, *Turkey enters electoral process with highest ratio of female parliamentary candidates ever*, 23 mei 2018.

⁴⁹⁷ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023. Vertrouwelijke bron, 11 mei 2023.

⁴⁹⁸ HDN, *121 female MPs elected in May 14 election*, 16 mei 2023. Bianet, *Turkey's parliamentary election outcomes: more women, conservatives, and nationalists*, 17 mei 2023.

⁴⁹⁹ De Standaard, *Belgische politica wordt minister onder Erdogan*, 4 juni 2023. Duvar English, *Turkey's new government, Erdoğan changes almost all cabinet members*, 4 juni 2023. HDN, *Türkiye announces new cabinet*, 4 juni 2023. RTL Nieuws, *Enige vrouw in nieuw Turks kabinet is geboren in België*, 4 juni 2023.

⁵⁰⁰ Al Monitor, *Turkey names Gaye Erkan as first female Central Bank governor*, 8 juni 2023. HDN, *Erkan becomes first female governor of Türkiye's Central Bank*, 9 juni 2023. De Volkskrant, *De eerste vrouw aan het hoofd van de Turkse centrale bank*, 21 juni 2023.

⁵⁰¹ Bianet, *Erdoğan appoints one woman and 19 men as new rectors*, 1 augustus 2023.

⁵⁰² De volledige benaming in het Engels voor dit verdrag luidt *Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence*.

⁵⁰³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 54 en 55. HRW, *Combating domestic violence in Turkey, The deadly impact of failure to protect*, mei 2022, blz. 4 en 5.

⁵⁰⁴ De Raad van State is de hoogste administratieve rechtbank in Turkije en staat in het Engels en Turks bekend als *Council of State* en *Danıştay*. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 18.

ongegrond.⁵⁰⁵ Wel bleef de *Law to Protect the Family and Prevent Violence against Women (Law No. 6284)*, ook wel bekend als 'Bescherminswet 6284', van kracht. Deze wet was een direct uitvloeisel van de Istanboel Conventie.⁵⁰⁶

Gedurende de verslagperiode ging het geluid op om Bescherminswet 6284 af te schaffen. De Nieuwe Welvaartspartij (YRP), een partij die is voortgekomen uit de politieke islam, toonde zich bereid om toe te treden tot de door de AKP geleide Volksalliantie. Zij stelde daartoe verscheidene voorwaarden, waaronder de afschaffing van Bescherminswet 6284. Hierop sprongen verschillende vrouwelijke AKP-politici in de bres voor de wet in kwestie, onder wie Derya Yanık, destijds de minister van Familie en Sociale Zaken. Zij stelden dat over Bescherminswet 6284 niet kon worden onderhandeld. De wet bleef van kracht en de YRP trad alsnog toe tot de Volksalliantie.⁵⁰⁷

Bescherminswet 6284 stelt de politie en rechtbanken in staat om zowel beschermende als preventieve maatregelen te nemen.⁵⁰⁸ Beschermende maatregelen zien op de veiligheid van het slachtoffer en zijn niet gericht op de dader. Een voorbeeld van een beschermende maatregel is de opname van een vrouw in een blijf-van-mijn-lijfhuis (raadpleeg paragraaf 6.5 voor informatie over de situatie in blijf-van-mijn-lijfhuisen in Turkije). Preventieve maatregelen zijn daarentegen gericht op de dader. Een voorbeeld van een preventieve maatregel is een contactverbod. De duur van een contactverbod kan variëren van een week tot zes maanden. Op de overtreding van preventieve maatregelen staan disciplinaire sancties, zoals een korte periode in detentie of het dragen van een elektronische enkelband.⁵⁰⁹

De volgende paragraaf behandelt de gevolgen van de terugtrekking van Turkije uit de Istanboel Conventie en de mate waarin Bescherminswet 6284 werd gehandhaafd.

6.3 Geweld tegen en rechtsbescherming voor vrouwen

Het was niet gemakkelijk om vast te stellen wat de gevolgen waren van de terugtrekking van Turkije uit de Istanboel Conventie. Een bron deelde mee dat de terugtrekking van Turkije uit dit verdrag vooral een grote impact had op beleidsmatig niveau.⁵¹⁰ Nadat Turkije de Istanboel Conventie had verlaten, kwamen de Turkse autoriteiten met een eigen actieplan⁵¹¹ om geweld tegen vrouwen te bestrijden.⁵¹² Dit actieplan bevatte nergens het begrip 'gendergelijkheid'⁵¹³ en vrouwenrechtenorganisaties waren niet betrokken bij de totstandkoming van dit plan.⁵¹⁴ In dit verband wees een bron erop dat voor de Turkse autoriteiten de gelijkheid tussen man en vrouw niet langer het vertrekpunt was bij de bestrijding van geweld tegen vrouwen.⁵¹⁵ Bronnen benadrukten dat de Istanboel Conventie en

⁵⁰⁵ Bianet, *Council of State board upholds decision on withdrawal from Istanbul Convention*, 3 januari 2023.

⁵⁰⁶ HRW, *Combating domestic violence in Turkey*, uitgegeven in 2023, blz. 18.

⁵⁰⁷ Bianet, *Women politicians in AKP defend Law no 6284 on Preventing Violence Against Women*, 15 maart 2023.

⁵⁰⁸ HDN, *Law on domestic violence a redline: Minister*, 15 maart 2023. Vertrouwelijke bron, 11 mei 2023.

⁵⁰⁹ In het Engels aangeduid als respectievelijk *protective and preventive orders*.

⁵⁰⁹ HRW, *Combating domestic violence in Turkey*, uitgegeven in 2023, blz. 2, 19, 20 en 81-83.

⁵¹⁰ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023.

⁵¹¹ De volledige benaming in het Engels voor dit actieplan luidt *Action Plan for Combating Violence against Women*.

⁵¹² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 55. HRW, *Combating domestic violence in Turkey*, uitgegeven in 2023, blz. 16. Mor Çatı, *Our response to Turkey's report on Opuz group cases*, 20 januari 2023.

⁵¹³ HRW, *Combating domestic violence in Turkey*, uitgegeven in 2023, blz. 16. Mor Çatı, *Our response to Turkey's report on Opuz group cases*, 20 januari 2023. Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023.

⁵¹⁴ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 4 augustus 2023. Vertrouwelijke bron, 5 augustus 2023.

⁵¹⁵ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023.

de daaruit voortvloeiende Beschermingswet 6284 nooit volledig waren geïmplementeerd,⁵¹⁶ hetgeen wordt bevestigd door voorgaande ambtsberichten.⁵¹⁷

Dat vrouwen onvoldoende werden beschermd tegen gender-gerelateerd geweld bleek ook uit een rapport van de internationale mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch (HRW) in mei 2022. In deze publicatie behandelde HRW achttien zaken van huiselijk geweld in de periode 2017-2022. In alle zaken hadden de autoriteiten beschermende dan wel preventieve maatregelen genomen, maar zij hadden nagelaten deze op adequate wijze te handhaven. Eén zaak die in het oog sprong, zag op een vrouw genaamd Yemen Akoda. Op 24 juni 2021 werd zij in de Centraal-Anatolische stad Aksaray door haar echtgenoot Eşref Akoda doodgeschoten, omdat zij van hem wilde scheiden. De autoriteiten hadden tussen februari en juni 2021 viermaal een contactverbod aan hem opgelegd. De duur van deze contactverboden varieerde van één week tot één maand. Hij schond deze contactverboden herhaaldelijk, maar kreeg geen sancties opgelegd wegens gebrek aan bewijs.⁵¹⁸

Turkije is een lidstaat van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen,⁵¹⁹ kortweg het 'VN-Vrouwenverdrag'. Het VN-comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen⁵²⁰ beoordeelt de lidstaten iedere vier jaar in hoeverre deze de rechten en fundamentele vrijheden van vrouwen waarborgen. In juli 2022 observeerde dit comité dat er een kloof bestond tussen de bestaande rechtsmiddelen, zoals vastgelegd in Beschermingswet 6284, en de toepassing van deze wetgeving in de praktijk. Voorts merkte het VN-comité op dat veel vrouwen in Turkije geen melding maakten van gender-gerelateerd geweld vanwege schaamte, angst voor wraak, economische afhankelijkheid van de dader, 'juridische ongeletterdheid', taalbarrières of een gebrek aan vertrouwen in de autoriteiten.⁵²¹

Mor Çatı ('Paars Dak') is een vrouwenrechtenorganisatie en beheert een eigen opvanghuis in Istanboel met een capaciteit van 25 bedden.⁵²² Het jaarverslag van Mor Çatı voor 2022 maakte duidelijk dat het optreden van de Turkse autoriteiten tegen gender-gerelateerd geweld inadequaat bleef. Deze organisatie constateerde dat vrouwen tegen verschillende obstakels aanliepen wanneer zij aangifte wilden doen van geweld. De wachttijden op de politiebureaus waren lang, de verklaringen werden niet serieus genomen dan wel niet vastgelegd, vrouwen werden ontmoedigd om aangifte te doen of zij werden aangemoedigd om zich te verzoenen met de dader. Ook nam Mor Çatı waar dat de duur van contactverboden almaar korter werd. Hierdoor moesten vrouwen continu terug naar het politiebureau om opnieuw een contactverbod aan te vragen.⁵²³

Een bron deelde mee dat indien een vrouw zich bewust was van haar rechten, en expliciet benoemde wat zij van de politie verlangde (bijvoorbeeld een verwijzing naar een blijf-van-mijn-lijfhuis of een contactverbod), zij een kans maakte te worden geholpen. Dezelfde bron gaf aan op de hoogte te zijn van de volgende zaak. Een vrouwelijk slachtoffer van geweld wendde zich tot het politiebureau in haar

⁵¹⁶ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

⁵¹⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 58. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 56 en 57.

⁵¹⁸ HRW, *Combating domestic violence in Turkey*, uitgegeven in 2023, blz. 1, 3, 7, 22, 23, 24

⁵¹⁹ In het Engels staat dit VN-verdrag bekend als de *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*.

⁵²⁰ In het Engels staat dit VN-comité bekend als het *Committee on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* (CEDAW).

⁵²¹ CEDAW, *Concluding observations on the eight periodic report of Türkiye*, 12 juli 2022, blz. 7 en 8.

⁵²² De Standaard, 'Turkije is een mannenland en met Erdogan zal dat zo blijven', 12 mei 2023.

⁵²³ Mor Çatı, *2022, Activity report*, 26 april 2023, blz. 32-34.

buurt. Dit bureau had geen afdeling die gespecialiseerd was in familiezaken en de vrouw werd doorverwezen naar een ander politiekantoor. Dit kantoor weigerde aanvankelijk haar aangifte op te nemen, omdat zij buiten de jurisdictie van het kantoor woonde. Pas nadat de advocaat van de vrouw druk had uitgeoefend, nam het politiebureau de aangifte in behandeling.⁵²⁴

KADES⁵²⁵ is een applicatie die op een smartphone dient te worden geïnstalleerd. Indien een vrouw op de noodknop van deze app drukt, is het de bedoeling dat de politie haar direct te hulp schiet.⁵²⁶ Eind mei 2022 werd deze applicatie ook beschikbaar in het Koerdisch.⁵²⁷ Op het moment van schrijven kon niet worden vastgesteld in hoeverre deze nieuwe taaloctie een positieve verandering teweeg had gebracht voor Koerdisch-sprekende vrouwen.⁵²⁸ Eind april 2023 deelde Soylu, destijds de minister van Binnenlandse Zaken, mee dat sinds 2018 ruim 5,2 miljoen vrouwen de app hadden gedownload.⁵²⁹

De toepassing van de KADES-app liet te wensen over. Bij de politie bestond namelijk de perceptie dat sommige mensen uit nieuwsgierigheid op de paniekknop van deze applicatie drukten om te kijken wat er vervolgens zou gebeuren. Daarom belde de politie eerst de vrouw om te verifiëren of ze daadwerkelijk in gevaar verkeerde. Het probleem was dat vrouwen in een gevaarlijke situatie niet in de gelegenheid waren om op te nemen en dat de agressie van de man toenam wanneer hij bemerkte dat de vrouw contact had met de politie.⁵³⁰ Wanneer agenten daadwerkelijk afkwamen op een oproep, zouden zij geneigd zijn om de vrouw te verzoenen met de dader, aldus een bron.⁵³¹

Cijfers omtrent het aantal door mannen gedode vrouwen liepen uiteen. De beschikbare cijfers maakten desalniettemin duidelijk dat 'femicides' (vrouwenmoorden) een probleem bleven in de huidige verslagperiode. Volgens Soylu, voormalig minister van Binnenlandse Zaken, daalde het aantal femicides tussen 2021 en 2022 van 309 naar 279.⁵³² Een bron plaatste een vraagteken bij de deze cijfers, omdat niet duidelijk was waarop deze waren gebaseerd.⁵³³ *Bianet* is een onafhankelijk nieuwsplatform dat onder meer geweld tegen vrouwen monitort. Volgens dit platform daalde het aantal femicides in dezelfde periode van minstens 339⁵³⁴ naar minstens 327.⁵³⁵

Volgens het platform 'We Zullen Femicide Stoppen'⁵³⁶ was er juist sprake van een toename van het aantal femicides. Het platform registreerde voor 2021 280 femicides en legde voor hetzelfde jaar de verdachte dood vast van 217 vrouwen. Hetzelfde platform documenteerde voor 2022 334 femicides en de verdachte dood van 245 vrouwen.⁵³⁷ Het viel op dat voornoemd platform ook de dood van Poyraz, een vrouwelijk HDP-lid, onder femicides had geschaard. Zij werd op 17 juni 2021 in een HDP-kantoor in Izmir door een ultranationalistische aanslagpleger gedood die

⁵²⁴ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

⁵²⁵ 'KADES' is een samentrekking van *Kadın Destek*, hetgeen in het Engels wordt vertaald met *Women Support*.

⁵²⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 57.

⁵²⁷ *Bianet, Ministry's panic button app for women now available in Kurdish*, 27 mei 2022. Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

⁵²⁸ Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

⁵²⁹ HDN, *Some 5.2 mln women use KADES app: Soylu*, 28 april 2023.

⁵³⁰ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023. Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

⁵³¹ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023.

⁵³² HDN, *Some 5.2 mln women use KADES app: Soylu*, 28 april 2023.

⁵³³ Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023.

⁵³⁴ *Bianet, Men kill at least 339 women in 2021*, 14 februari 2022.

⁵³⁵ *Bianet, Men killed at least 327 women in 2022*, 6 maart 2023.

⁵³⁶ Deze actiegroep staat in het Engels en Turks bekend als het *We Will Stop Femicides (WWSF)* en *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (KCDP)*. Het KCDP monitort en agendeert geweld tegen vrouwen en verleent juridische bijstand aan slachtoffers van huiselijk geweld.

⁵³⁷ *We Will Stop Femicides (WWSF) Platform, 2022 annual report*, 6 januari 2023.

naar eigen zeggen het doel had om 'PKK-leden te vermoorden'.⁵³⁸ Haar dood leek op basis van de beschikbare informatie eerder politiek gemotiveerd dan gendergerelateerd (raadpleeg subparagraaf 5.5.6 voor meer informatie over deze geweldsdaad).

De Turkse overheid bleek in beperkte mate vrouwen te kunnen beschermen tegen femicide. Dit bleek uit gegevens van zowel de overheid als het platform We Zullen Femicide Stoppen. Volgens het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken werden in 2021 38 vrouwen gedood bij wie een beschermende dan wel preventieve maatregel was genomen.⁵³⁹ In 2022 werden minstens 23 vrouwen gedood bij wie een beschermende dan wel preventieve maatregel was genomen, aldus het platform We Zullen Femicide Stoppen.⁵⁴⁰

6.4 Repressie van de vrouwenbeweging

De vrouwenbeweging kreeg in de verslagperiode te maken met repressie van de Turkse staat. Op 25 november 2022 demonstreerden vrouwen door heel het land in het kader van de Internationale Dag voor de Uitbanning van Geweld tegen Vrouwen. In Istanboel kwamen duizenden vrouwen bijeen. De Turkse politie was in groten getale aanwezig en maakte met geweld een einde aan de betoging.⁵⁴¹ Volgens mediaberichten werden enkele dan wel tientallen demonstranten opgepakt.⁵⁴² De politie greep daarbij harder in dan bij voorgaande vrouwenprotesten.⁵⁴³ Een bron vertelde dat sommige demonstranten op het hoofd werden geslagen. Eén vrouw brak haar been, maar werd medische hulp ontzegd, aldus de bron. Anderen werden met de handen op de rug geboeid afgevoerd naar politiebureaus, alwaar zij urenlang werden vastgehouden. Gedurende deze periode kregen zij geen water en mochten zij niet naar het toilet. Volgens dezelfde bron werden de arrestanten de volgende dag vrijgelaten.⁵⁴⁴

Op 8 maart 2023 kwamen opnieuw duizenden vrouwen in Istanboel bijeen, ditmaal vormde Internationale Vrouwendag de aangelegenheid. De autoriteiten hadden voor het tweede jaar op rij de vrouwen verboden om op 8 maart te demonstreren.⁵⁴⁵ De politie maakte met traangas een einde aan de betoging en pakte daarbij enkele demonstranten op.⁵⁴⁶ Na afloop werden zij weer vrijgelaten.⁵⁴⁷

Naast het verbieden en beëindigen van demonstraties verkleinden de Turkse autoriteiten op een andere manier de maatschappelijke speelruimte van de vrouwenbeweging. In april 2022 opende de openbaar aanklager in Istanboel een strafzaak tegen het platform We Zullen Femicide Stoppen. De Turkse justitie wilde deze vrouwenrechtengroep ontbinden, omdat zij zich schuldig zou hebben gemaakt

⁵³⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 49.

⁵³⁹ HRW, *Combatting domestic violence in Turkey*, mei 2022, blz. 3 en 54.

⁵⁴⁰ WWSF, *2022 annual report*, 6 januari 2023.

⁵⁴¹ Duvar English, *Police crack down on women's rights marches in Turkey*, 25 november 2022. Reuters, *Turkish police break up 'violence against women' protest*, 25 november 2022. NOS, *Tientallen vrouwen gearresteerd in Turkije tijdens demonstraties tegen femicide*, 27 november 2022. Vreeken, *Een heidens karwei*, uitgegeven in 2023, blz. 11-12. Vertrouwelijke bron, 14 april 2023.

⁵⁴² Duvar English, *Police crack down on women's rights marches in Turkey*, 25 november 2022. NOS, *Tientallen vrouwen gearresteerd in Turkije tijdens demonstraties tegen femicide*, 27 november 2022. Vreeken, *Een heidens karwei*, uitgegeven in 2023, blz. 11.

⁵⁴³ Vreeken, *Een heidens karwei*, uitgegeven in 2023, blz. 11. Vertrouwelijke bron, 14 april 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

⁵⁴⁴ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023.

⁵⁴⁵ The Independent, *Women in Turkey brave ban on Istanbul march, get tear-gassed*, 8 maart 2023. De Volkskrant, *Feministen zijn wel klaar met Erdogan*, 10 maart 2023.

⁵⁴⁶ The Independent, *Women in Turkey brave ban on Istanbul march, get tear-gassed*, 8 maart 2023.

⁵⁴⁷ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023. Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023.

aan onder meer het 'ondermijnen van familiestructuren' en 'immoreel gedrag'.⁵⁴⁸ Hierop schaarden tal van maatschappelijke actoren, waaronder advocatenordes en vrouwen- en lhbtq+-rechtengroepen, zich achter het vrouwenplatform.⁵⁴⁹ Op het moment van schrijven was de sluitingszaak tegen het platform nog gaande.⁵⁵⁰

6.5 Opvang voor vrouwen

Voorgaand ambtsbericht vermeldde dat Turkije in totaal 149 blijf-van-mijn-lijfhuizen telde, welke tezamen een opvangcapaciteit hadden van 3.624 bedden.⁵⁵¹ Volgens een bron waren deze aantallen hetzelfde op 8 maart 2023.⁵⁵² Een andere bron deelde mee dat het huidige aantal blijf-van-mijn-lijfhuizen mogelijk lager was, omdat deze met eigen ogen had gezien dat sommige blijf-van-mijn-lijfhuizen tijdelijk dan wel permanent waren gesloten.⁵⁵³ Het VN-comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen constateerde in zijn concluderende bevindingen van juli 2022 dat het aantal blijf-van-mijn-lijfhuizen in Turkije te weinig was en dat de omstandigheden in deze opvanghuizen ontoereikend waren.⁵⁵⁴ In mei 2023 berichtte het Vlaamse dagblad *De Standaard* (DS) dat alle blijf-van-mijn-lijfhuizen in Istanboel vol zaten.⁵⁵⁵

Voorgaand ambtsbericht berichtte dat de dienstverlening van de meeste opvanghuizen tekortschoot op verschillende terreinen. Zo ontbrak het veelal aan professionele begeleiding en psychologische ondersteuning. Ook kwam het voor dat sommige overheidsmedewerkers alleen vrouwen toelieten die slachtoffer waren van fysiek geweld, terwijl slachtoffers van geestelijk geweld eveneens recht hadden op opvang.⁵⁵⁶ Voornoemde situatie bleef hetzelfde gedurende de huidige verslagperiode afgaande op de verklaringen van een bron. Deze stelt op de hoogte te zijn van een vrouw die gedurende een jaar in een opvanghuis geen enkele maatschappelijk werker had gezien. Dezelfde bron bracht naar voren dat alleen slachtoffers van fysiek geweld werden toegelaten tot opvanghuizen.⁵⁵⁷

De vraag in hoeverre een vrouw zich kan handhaven in Turkije indien zij door haar familie en/of stam/clan wordt verstoten, liet zich volgens een bron niet eenduidig beantwoorden. Volgens een bron bepaalde het socio-economisch profiel van een verstoten vrouw in hoeverre zij zich kon handhaven in Turkije. Indien een vrouw onderwijs had genoten en een eigen inkomen had, was zij voor haar verblijf in Turkije niet afhankelijk van haar familie. Echter, indien zij ongeschoold was en geen werkervaring had, was het voor haar niet gemakkelijk om elders in het land zelfstandig een nieuw bestaan op te bouwen.⁵⁵⁸

⁵⁴⁸ BalkanInsight, *Turkish women's rights group faces shutdown for 'immorality'*, 14 april 2022. The Guardian, *Turkish women's group targeted as Erdoğan fans flames of 'culture war'*, 14 april 2022. NOS, *Turkije wil femicide-organisatie verbieden, 'Aanval op alle vrouwen in Turkije'*, 20 april 2022. De Groene Amsterdammer, *President Erdogan richt zijn pijlen op feministen*, 20 april 2022.

⁵⁴⁹ Al Monitor, *Turkish women's groups rally behind anti-femicide platform*, 31 mei 2022.

⁵⁵⁰ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023. Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 11 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 16 juni 2023.

⁵⁵¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 58.

⁵⁵² Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023.

⁵⁵³ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023.

⁵⁵⁴ CEDAW, *Concluding observations on the eight periodic report of Türkiye*, 12 juli 2022, blz. 8.

⁵⁵⁵ DS, *'Turkije is een mannenland en met Erdogan zal dat zo blijven'*, 12 mei 2023.

⁵⁵⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 58.

⁵⁵⁷ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023.

⁵⁵⁸ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023.

6.6 Situatie voor vrouwen in het rampgebied

Zoals beschreven in subparagraaf 1.1.2, werd Zuidoost-Turkije in februari 2023 getroffen door aardbevingen. Dit natuurgeweld had een impact op de situatie voor vrouwen in het rampgebied. Zo was er sprake van een toename van gendergerelateerd geweld en kregen vrouwen weinig bescherming en onvoldoende mogelijkheden om het geweld te melden.⁵⁵⁹ Verder was het moeilijk voor vrouwen om aan menstruatieproducten te komen⁵⁶⁰ en was het voor alleenstaande vrouwen lastig om een tent te bemachtigen. Tenten werden namelijk op gezinsbasis verstrekt.⁵⁶¹ Daarnaast bevonden vrouwentoiletten zich op afgelegen plekken of langs de kant van de weg, waardoor vrouwen een drempel ervoeren om daar naartoe te gaan.⁵⁶²

Tussen 20 en 24 februari 2023 bracht Mor Çatı een werkbezoek aan het rampgebied. Deze vrouwenrechtenorganisatie constateerde dat niet werd voorzien in de specifieke behoeften van vrouwen in het rampgebied. Veel opvanghuizen waren door de aardbevingen getroffen en als gevolg verplaatst naar een andere locatie, maar vaak was voor het publiek onduidelijk waarheen. Omdat het openbaar vervoer in het rampgebied tot stilstand was gekomen, konden vrouwen zonder eigen vervoersmiddel de opvanghuizen niet bereiken.⁵⁶³ Een bron vulde aan dat het opvanghuis in Adıyaman tijdelijk was gevestigd in een container, maar dat deze door de daaropvolgende wateroverlast werd weggespoeld.⁵⁶⁴

⁵⁵⁹ Vertrouwelijke bron, 24 maart 2023.

⁵⁶⁰ The Guardian, *After the earthquakes, it's women and girls in Turkey feeling the aftershocks*, 9 maart 2023. Vertrouwelijke bron, 14 april 2023.

⁵⁶¹ The Guardian, *After the earthquakes, it's women and girls in Turkey feeling the aftershocks*, 9 maart 2023. Mor Çatı, *Mechanisms for combatting violence against women in the earthquake zone*, 14 maart 2023. Vertrouwelijke bron, 3 mei 2023.

⁵⁶² Mor Çatı, *Mechanisms for combatting violence against women in the earthquake zone*, 14 maart 2023. Support to Life (STL), *Emergency situation report*, 6 april 2023, blz. 5.

⁵⁶³ Mor Çatı, *Mechanisms for combatting violence against women in the earthquake zone*, 14 maart 2023.

⁵⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 14 april 2023.

7 Alleenstaande minderjarigen

7.1 Wettelijk kader

In de *Child Protection Law* (Wet op de Kinderbescherming, CPL), ook bekend als Wet Nr. 5395, en het Burgerlijk Wetboek (BW)⁵⁶⁵ is vastgelegd welke opvang en bescherming moeten worden geboden aan kinderen die verstoken zijn van ouderlijke zorg. De CPL vermeldt dat rechters de uitvoer van deze wet dienen te coördineren. Echter, president Erdoğan heeft per decreet besloten dat het ministerie van Familie en Sociale Zaken⁵⁶⁶ belast is met de uitvoer van de CPL. Formeel gezien is een presidentieel decreet ondergeschikt aan de wet, en zijn rechters dus verantwoordelijk voor de uitvoer van de CPL, maar in de praktijk voert het ministerie van Familie en Sociale Zaken deze wet uit.⁵⁶⁷

Op 6 september 2022 publiceerde de Staatscourant de *regulations on the functioning procedures and principles of child protection services planning and child care institutions*. In voornoemde voorschriften staat vermeld hoe kinderopvanghuizen dienen te worden beheerd, welke diensten zij moeten leveren aan alleenstaande minderjarigen en onder welke voorwaarden een alleenstaande minderjarige kan worden ontslagen uit een kinderopvanghuis.⁵⁶⁸ De CPL bleef gedurende de verslagperiode ongewijzigd.⁵⁶⁹

Het wettelijk gezag over een minderjarig kind komt in beginsel toe aan de biologische ouders. Indien een kind in een kinderopvanghuis moet worden opgenomen, behoort een rechter volgens het BW een voogd te benoemen. In een dergelijke situatie is de voogd veelal een medewerker van het kinderopvanghuis. De voogd is bevoegd om op te treden als de vertegenwoordiger van het kind en kan het kind bijvoorbeeld inschrijven in een school en aanmelden voor gezondheidszorg.⁵⁷⁰

7.2 Soorten verschillende kinderopvanghuizen

Het vorige ambtsbericht vermeldde dat er drie soorten kinderopvanghuizen waren, te weten kindertehuizen (Turks: *Çocuk Evleri*),⁵⁷¹ kinderverblijven (Turks: *Çocuk Evleri Sitesi*)⁵⁷² en kinderrehabilitatiecentra (Turks: *Çocuk Destek Merkezleri*).⁵⁷³ De kindertehuizen namen de vorm aan van een vrijstaand huis of een appartementengebouw. De kinderverblijven deden denken aan een campus en ieder kinderverblijf bestond uit een cluster van gebouwen. De kinderrehabilitatiecentra waren speciaal ontwikkeld voor kinderen met specifieke problematieken. In december 2020 waren er 1.193 kindertehuizen die onderdak boden aan 5.956 kinderen, 111 kinderverblijven alwaar 6.181 kinderen verbleven en 65 kinderrehabilitatiecentra die 1.347 kinderen accommodeerden. In totaal verbleven er dus 13.484 kinderen in één van de drie voornoemde kinderopvanghuizen.⁵⁷⁴ Gedurende de verslagperiode ondergingen de kinderrehabilitatiecentra een naamsverandering en werden deze centra voortaan 'gespecialiseerde

⁵⁶⁵ In het Engels staat het BW bekend als *Civil Code*.

⁵⁶⁶ In het Engels staat dit departement bekend als het *Ministry of Family and Social Services* (MoFSS).

⁵⁶⁷ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2023.

⁵⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 15 mei 2023.

⁵⁶⁹ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2023.

⁵⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2023.

⁵⁷¹ In het Engels bekend als *child homes*.

⁵⁷² In het Engels bekend als *child home sites*.

⁵⁷³ In het Engels bekend als *child rehabilitation centres*.

⁵⁷⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 61.

kinderverblijven' (Turks: *ih̄tisaslařtırılmıř Çocuk evleri sitesi*)⁵⁷⁵ genoemd. Deze naamsverandering vloeide voort uit de voorschriften die in september 2022 waren aangenomen (raadpleeg paragraaf 7.1 voor meer informatie over deze voorschriften).⁵⁷⁶ Volgens een bron was er enkel sprake van een naamswijziging en bleef dit type kinderopvanghuis opvang bieden aan alleenstaande minderjarigen met specifieke problematieken. In dit verband kan worden gedacht aan kinderen met een vluchtachtergrond, een drugsverslaving of gedragsproblemen. Ook zwangere adolescenten en kinderen die in het verleden seksueel waren misbruikt werden opgevangen in gespecialiseerde kinderverblijven.⁵⁷⁷

In 2022 waren er 1.187 kinderentehuizen die onderdak boden aan 5.581 kinderen, 113 kinderverblijven alwaar 6.699 kinderen verbleven en 65 gespecialiseerde kinderverblijven die 1.591 kinderen accommodeerden. In totaal verbleven er dus 13.871 kinderen in één van de drie voornoemde kinderopvanghuizen.⁵⁷⁸

Bovengenoemde kinderopvanghuizen bevatten een scala aan uiteenlopende faciliteiten, waaronder bibliotheken, studeerkamers, woonkamers, keukens, slaapkamers, badkamers en toiletten. Naast het verlenen van psychosociale zorg organiseerden de kinderopvanghuizen ook uiteenlopende activiteiten op het gebied van cultuur, sport en kunst.⁵⁷⁹ Volgens een bron maakte het ministerie van Familie en Sociale Diensten een behoorlijk deel van het budget vrij voor het opknappen en renoveren van kinderopvanghuizen.⁵⁸⁰

7.3 Pleegzorg

In de *Foster Care Regulation*, die dateert van 14 december 2012, is vastgelegd onder welke voorwaarden pleegzorg kan worden toegekend. Het ministerie van Familie en Sociale Zaken is verantwoordelijk voor het beheer van het stelsel van pleegzorg. Toekomstige pleegouders behoren een aanvraag in te dienen bij de provinciale afdeling van het ministerie van Familie en Sociale Zaken. Vervolgens wordt binnen de provinciale afdeling van dit ministerie een commissie gevormd die zich zal buigen over de aanvraag. De commissie voert een onderzoek uit en stelt de toekomstige pleegouders en het kind in de gelegenheid om elkaar te leren kennen. Binnen de commissie dient consensus te bestaan of de toekomstige pleegouders aan de voorwaarden voldoen. Daarnaast dient ook het kind in te stemmen met het toekennen van de pleegzorg. Zodra alle betrokken partijen akkoord zijn, wordt de pleegzorg middels ondertekening van juridische documenten geformaliseerd. Het ministerie zal vervolgens de voortgang blijven monitoren. De frequentie van monitoring wisselt per geval.⁵⁸¹

Halverwege januari 2022 verbleven er ongeveer 8.500 kinderen in pleeggezinnen.⁵⁸² In de huidige verslagperiode steeg dit aantal naar 9.011.⁵⁸³

⁵⁷⁵ In het Engels bekend als *specialized child home sites*.

⁵⁷⁶ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2023.

⁵⁷⁷ Vertrouwelijke bron, 15 mei 2023.

⁵⁷⁸ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2023.

⁵⁷⁹ Vertrouwelijke bron, 15 mei 2023.

⁵⁸⁰ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2023.

⁵⁸¹ Vertrouwelijke bron, 15 mei 2023.

⁵⁸² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 61.

⁵⁸³ Vertrouwelijke bron, 4 mei 2023.

8 Seksuele minderheden (lhbtq+)

8.1 Inleiding

Geslachtsgemeenschap tussen twee mensen van hetzelfde geslacht is niet strafbaar in Turkije.⁵⁸⁴ Wel wezen bronnen erop dat sommige wetten werden aangewend om de vrijheden van lhbtq+ in te perken. Zo bevat de Ambtenarenwet⁵⁸⁵ een artikel waarin staat dat een ambtenaar kan worden ontslagen indien deze zich op 'immorele wijze' gedraagt. Volgens twee bronnen werd een dergelijk artikel ingezet tegen lhbtq+-individuen, hetgeen mensen belette om openlijk uit te komen voor hun seksuele oriëntatie en genderidentiteit.⁵⁸⁶ Een bron wees erop dat lhbtq+-activisten en -demonstranten vanwege hun uitingen konden worden vervolgd wegens 'het zaaien van haat en vijandigheid',⁵⁸⁷ hetgeen is vastgelegd in artikel 216 van het Wetboek van Strafrecht.⁵⁸⁸ Dit overkwam bijvoorbeeld studenten die tijdens een protest bij de Bosphorus Universiteit een regenboogvlag met zich meedroegen (raadpleeg subparagraaf 1.1.4 voor meer informatie over de studentenprotesten bij deze universiteit).⁵⁸⁹

De *LGBT Equality Index* is een ranglijst die inzichtelijk maakt hoe het wereldwijd gesteld is met de rechten en vrijheden van lhbtq+. Deze ongedateerde index kijkt daarbij naar de desbetreffende wet- en regelgeving in ieder land en de maatschappelijke houding jegens lhbtq+. Van de in totaal 197 landen nam Turkije de 116^e plaats in.⁵⁹⁰

Ook vanuit de samenleving bestond er antipathie jegens lhbtq+, waarop verder wordt teruggekomen in paragraaf 8.3. Het hebben van een lhbtq+-identiteit kon verschillende negatieve gevolgen hebben. Zo hadden lhbtq+ minder toegang tot de arbeidsmarkt. Dit gold in het bijzonder voor personen die openlijk uitkwamen voor hun lhbtq+-geaardheid en -identiteit, bij wie het duidelijk was dat zij lhbtq+ waren en bij wie de lhbtq+-geaardheid en -identiteit zonder toestemming openbaar was gemaakt.⁵⁹¹ Vandaar dat veel lhbtq+ niet openlijk uitkwamen voor hun seksuele geaardheid en genderidentiteit, omdat zij bang waren voor discriminatie, geweld en/of agressie.⁵⁹²

Gedurende de verslagperiode verslechterde het sociale klimaat voor lhbtq+ in Turkije. De Turkse overheid liet zich namelijk in toenemende mate negatief uit over de lhbtq+-gemeenschap.⁵⁹³ Zo beschuldigde Soyly, destijds de minister van Binnenlandse Zaken, in november 2022 de lhbtq+-gemeenschap van het bedrijven van 'cultureel terrorisme'.⁵⁹⁴ President Erdoğan omschreef op zijn beurt op 16 januari 2023 de lhbtq+-gemeenschap als een 'virus van ketterij'.⁵⁹⁵ Ook tijdens zijn

⁵⁸⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 59. Vertrouwelijke bron, 27 april 2023.

⁵⁸⁵ In het Engels staat deze wet bekend als de *civil servants law*.

⁵⁸⁶ Vertrouwelijke bron, 28 april 2023. Vertrouwelijke bron, 17 mei 2023.

⁵⁸⁷ Dit vergrijp staat in het Engels bekend als *inciting or insulting the public to hatred and enmity*.

⁵⁸⁸ Vertrouwelijke bron, 25 april en 17 mei 2023.

⁵⁸⁹ Heinrich Böll Stiftung, *The Bogazici Resistance, The matter circles back to queers (Mevzu Lubunya'ya)!*, 24 juni 2022.

⁵⁹⁰ Equaldex, *LGBT Equality Index, The most LGBT-friendly countries in the world*, ongedateerd, geraadpleegd op 31 juli 2023.

⁵⁹¹ Vertrouwelijke bron, 27 april 2023. Vertrouwelijke bron, 28 april 2023. Vertrouwelijke bron, 17 mei 2023.

⁵⁹² Vertrouwelijke bron, 27 april 2023. Vertrouwelijke bron, 17 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 29 mei 2023.

⁵⁹³ Nu.nl, *Turkse lhbtq+-gemeenschap krijgt de boodschap: word onzichtbaar*, 24 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2023.

⁵⁹⁴ Duvar English, *In new hate speech, Turkish Interior Minister Soyly deems LGBTI+ 'cultural terrorism'*, 13 november 2022.

⁵⁹⁵ Duvar English, *In new hate speech, Erdoğan deems LGBTI+ 'virus of heresy'*, 17 januari 2023.

verkiezingscampagne bediende hij zich van anti-lhbtq+ retoriek. President Erdoğan omschreef de oppositie als 'pro-lhbt' en riep kiezers op om daarvan weg te blijven. Ook benadrukte hij dat zijn partij en alliantie 'tegen lhbt' waren.⁵⁹⁶ In zijn overwinningstoespraak op 29 mei 2023 omschreef president Erdoğan lhbtq+ als een bedreiging voor de samenleving en de familie.⁵⁹⁷

De lhbtq+-rechtenbeweging toonde zich desalniettemin weerbaar.⁵⁹⁸ In een gezamenlijke reactie op de overwinningstoespraak van president Erdoğan stelden lhbtq+-rechtenorganisaties te zullen blijven strijden voor lhbtq+-rechten.⁵⁹⁹ In dit verband dient te worden vermeld dat met name in Istanboel en Ankara de lhbtq+-rechtenbeweging zichtbaar en sterk georganiseerd was. Een bron plaatste deze vermelding wel in perspectief. De maatschappelijke ruimte voor lhbtq+ in voornoemde steden bleef beperkt tot bepaalde districten en wijken, zoals Beşiktaş, Taksim en Kadıköy in Istanboel en Çankaya in Ankara, aldus de bron.⁶⁰⁰

Voorts dient te worden opgemerkt dat lhbtq+ niet alleen stonden in hun strijd voor lhbtq+-rechten.⁶⁰¹ Zo kwamen sommige oppositiepartijen en advocatenordes op voor de rechten van lhbtq+. Voor de parlementsverkiezingen in mei 2023 schoof de linkse Turkse Arbeiderspartij (TİP) drie transvrouwen als kandidaat naar voren. Eén van de kandidaten was transgender activist en toneelspeelster Zeynep Esmeray Özadikti.⁶⁰² Eén bron merkte wel op dat voornoemde kandidaten hoofzakelijk als lijstduwers fungeerden, maar niet op een direct verkiesbare plek stonden. Uiteindelijk werd geen van de transvrouwen verkozen tot parlements lid.⁶⁰³

Zoals hierboven vermeld, namen advocatenordes het op voor lhbtq+-rechten. Toen top-imam Ali Erbaş zich tijdens een preek⁶⁰⁴ in april 2020 negatief uitliet over lhbtq+, werd zijn uitspraak veroordeeld door de advocatenordes van Izmir en Ankara. Erbaş is het hoofd van *Diyanet*, het directoraat voor godsdienstzaken.⁶⁰⁵ De advocatenordes werden vervolgens aangeklaagd wegens het 'openlijk beledigen van religieuze waarden', hetgeen is vastgelegd in artikel 216 (3) en artikel 53 van het Wetboek van Strafrecht. Op 24 april 2023 werd het bestuur van de advocatenorde van Izmir in eerste aanleg vrijgesproken.⁶⁰⁶ Op 17 mei 2023 werden de bestuursleden van de advocatenorde van Ankara vrijgesproken.⁶⁰⁷

⁵⁹⁶ Bianet, *Erdoğan urges young people to stay away from 'pro-LGBT' opposition*, 24 april 2023. Nu.nl, Verkiezingsupdate, *Erdoğan richt campagne op de lhbtq+-gemeenschap*, 28 april 2023. The Times of Israel, *'We are against the LGBT', Erdoğan fuels culture wars amid tight election contest*, 5 mei 2023. Duvar English, *AKP's record on LGBTI+ hatred increases in run-up to elections*, 6 mei 2023. The Independent, *Turkey's Erdoğan attacks 'pro-LGBT' opposition in tight election race*, 8 mei 2023. The Guardian, *'We're against LGBT', Erdoğan targets gay and trans people ahead of critical Turkish election*, 12 mei 2023.

⁵⁹⁷ Bianet, *'Our struggle is bigger than his words', LGBTI+ groups react to Erdoğan's victory speech*, 29 mei 2023. The Guardian, *Erdoğan and his hardline allies have won Turkey – women and LGBTQ+ people will pay the price*, 29 mei 2023. The Independent, *Erdoğan in victory speech rant against 'LGBT+ forces', Turkish president secures another five years after run-off*, 30 mei 2023.

⁵⁹⁸ Vertrouwelijke bron, 29 juni 2023.

⁵⁹⁹ Bianet, *'Our struggle is bigger than his words', LGBTI+ groups react to Erdoğan's victory speech*, 29 mei 2023.

⁶⁰⁰ Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

⁶⁰¹ Vreeken, *Een heidens karwei*, uitgegeven in 2023, blz. 209 en 210. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2023.

⁶⁰² Duvar English, *Trans women candidates from Turkish Workers' Party running for parliamentary seats*, 13 april 2023. Cumhuriyet, *TİP İstanbul Milletvekili Adayı aktivist Zeynep Esmeray Özadikti kimdir? Zeynep Esmeray Özadikti kaç yaşında, nereli? ('Wie is toch die activist en kandidaat-kamerlid van TİP Zeynep Esmeray Özadikti? Hoe oud is zij? Waar komt zij vandaan?')*, 8 mei 2023. Bianet, *From Esmeray, candidate for MP, to trans women: 'You can go to the polls with your identity card'*, 11 mei 2023.

⁶⁰³ Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

⁶⁰⁴ Het ging hierbij om de *khutbah*, oftewel de preek die voorafgaat aan het vrijdaggebed.

⁶⁰⁵ In het Engels staat Diyanet bekend als het *Directorate of Religious Affairs*.

⁶⁰⁶ Duvar English, *Court acquits Izmir Bar Association's ex-management in case concerning Diyanet's anti-LGBTI+ sermon*, 24 april 2023. Bianet, *Izmir Bar executives acquitted for condemning Diyanet's anti-LGBTI+ sermon*, 25 april 2023. Kaos GL, *Izmir Bar Association which reacted against the homophobic hate khutbah of the Religious Affairs was acquitted*, 25 april 2023. L4L, *Board of the Izmir Bar acquitted on all charges*, 1 mei 2023.

⁶⁰⁷ Cumhuriyet, *Ankara Barosu üyeleri 'Ali Erbaş' davasında beraat etti ('Leden van de Ankara-Orde zijn vrijgesproken in de rechtszaak over Ali Erbaş')*, 17 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 17 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 22 mei 2023.

8.2 Lhbtq+-evenementen en -uitingen in de openbare ruimte

De voorgaande twee ambtsberichten vermeldden dat de Turkse autoriteiten repressief optraden tegen lhbtq+-evenementen en -uitingen in de openbare ruimte.⁶⁰⁸ In de huidige verslagperiode bleef deze situatie hetzelfde. De onderstaande voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Op 20 mei 2022 maakte de Turkse oproerpolitie met geweld een einde aan een Pride-mars op de campus van de Bosporus Universiteit.⁶⁰⁹ Volgens het socialistische nieuwsplatform *Sendika.org* werden daarbij ongeveer zeventig mensen opgepakt.⁶¹⁰ Op 29 mei 2023 ging de rechtszaak van start tegen zeventig studenten die aan de mars hadden deelgenomen. Zij stonden terecht voor het bieden van verzet tegen de politie en het schenden van de Wet op Vergadering en Betoging.⁶¹¹

In 2022 verboden de Turkse autoriteiten de *Istanbul Pride* voor het achtste jaar op rij.⁶¹² Desalniettemin kwamen honderden betogers op 26 juni 2022 bijeen om te demonstreren voor lhbtq+-rechten.⁶¹³ De oproerpolitie pakte in totaal 373 mensen op.⁶¹⁴ Nog nooit waren er zoveel mensen opgepakt tijdens de Istanbul Pride. Tijdens de voorgaande edities van de Pride tussen 2015 en 2021 waren er in totaal 103 mensen opgepakt.⁶¹⁵ Alle opgepakte demonstranten werden na een medische controle en een verhoor vrijgelaten.⁶¹⁶ Uiteindelijk werd geen van de opgepakte demonstranten veroordeeld door een rechter.⁶¹⁷

SPoD, een Turkse lhbtq+-rechtenorganisatie,⁶¹⁸ en het *Istanbul LGBTI+ Pride Week Committee* gingen in beroep tegen het verbod op de Istanbul Pride. Een administratieve rechtbank in Istanboel verklaarde dit beroep ongegrond.⁶¹⁹ De eisers waren volgens een bron voornemens om in hoger beroep te gaan.⁶²⁰

De Turkse autoriteiten traden niet enkel repressief op tegen de Pride in Istanboel. In 2022 werden in heel het land Pride-evenementen verboden en de politie handhaafde deze verboden op actieve wijze. Gedurende de gehele Pride-maand, die duurde van 20 mei tot 5 juli 2022, werden 530 mensen opgepakt.⁶²¹

⁶⁰⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 60 en 61. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 63 en 64.

⁶⁰⁹ *Sendika.org*, *Boğaziçi Onur Yürüyüşü'ne polis saldırdı: Yaklaşık 70 kişi gözaltında* ('Politie grijpt in bij Bosporus Pride-Parade, Ongeveer 70 mensen zijn aangehouden'), 20 mei 2022. Duvar English, *Turkish police detain, batter Boğaziçi students for attending pride march on campus*, 21 mei 2022. Bianet, *Seventy students on trial for Boğaziçi pride participation amid torture allegations*, 30 mei 2023.

⁶¹⁰ *Sendika.org*, *Boğaziçi Onur Yürüyüşü'ne polis saldırdı: Yaklaşık 70 kişi gözaltında*, 20 mei 2022.

⁶¹¹ Bianet, *Seventy students on trial for Boğaziçi pride participation amid torture allegations*, 30 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 30 mei 2023.

⁶¹² SPoD, *From 2015 to today, Prohibitions on Istanbul LGBTI+ Pride marches*, december 2022, blz. 3, 8, 11 en 46. Vreken, *Een heidens karwei*, uitgegeven in 2023, blz. 204.

⁶¹³ Reuters, *Turkish police prevent Istanbul Pride from going ahead*, 26 juni 2022. Bianet, *Istanbul Pride Parade, Detained and tortured, 373 people released*, 27 juni 2022.

⁶¹⁴ Bianet, *Istanbul Pride Parade*, 27 juni 2022. Duvar English, *Turkish police detain 373 LGBTI pride protestors in Istanbul*, 27 juni 2022. Kaos GL, *Government waged war against LGBTI+s, 10 bans and at least 530 detainees in 37 days*, 27 juni 2022.

⁶¹⁵ Kaos GL, *Government waged war against LGBTI+s*, 27 juni 2022.

⁶¹⁶ Bianet, *Istanbul Pride Parade*, 27 juni 2022.

⁶¹⁷ Nu.nl, *Turkse lhbtq+-gemeenschap krijgt de boodschap: word onzichtbaar*, 24 juni 2023.

⁶¹⁸ SPoD staat voor *Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği*, hetgeen 'Vereniging van Sociaal Beleid voor Genderidentiteit en Seksuele Geaardheid' betekent. In het Engels staat SPoD bekend als de *Social Policy, Gender Identity and Sexual Orientation Studies Association*. SPoD doet aan voorlichting, rechtsbijstand en psychosociale zorg voor de lhbtq+-gemeenschap.

⁶¹⁹ Kaos GL, *2022 Istanbul Pride Week bans were brought before the Constitutional Court*, 29 november 2022. SPoD, *From 2015 to today*, december 2022, blz. 41.

⁶²⁰ Vertrouwelijke bron, 17 mei 2023.

⁶²¹ Kaos GL, *Government waged war against LGBTI+s*, 27 juni 2022.

Tijdens de Pride-maand in 2023 werden opnieuw tal van activiteiten en evenementen door de Turkse autoriteiten verboden.⁶²² De volgende incidenten dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Op 7 juni 2023 voorkwam de politie een vertoning van een lhbtq+-film in Kadıköy, een gemeente binnen de metropool Istanboel. Zij pakte daarbij zowel bezoekers als organisatoren op. De gearresteerden werden vervolgens weer vrijgelaten.⁶²³ Op 9 juni 2023 maakte de politie een einde aan een Pride-mars op de campus van de Technische Universiteit van het Midden-Oosten in Ankara. Daarbij zouden minstens vijf personen zijn opgepakt.⁶²⁴ Op 18 juni 2023 maakte de politie een einde aan een demonstratie van transactivisten in Istanboel,⁶²⁵ waarbij zij tien activisten oppakte. De opgepakte personen werden de volgende dag vrijgelaten.⁶²⁶

Op 25 juni 2023 vond de jaarlijkse Pride-mars in Istanboel plaats. Demonstranten konden vanwege de verhoogde politieaanwezigheid niet bijeenkomen op het Taksim-plein, de locatie waar van oudsher de Pride-mars plaatsvond. Derhalve kwamen honderden demonstranten bijeen op een nabijgelegen plek. De politie maakte vervolgens een einde aan de samenkomst⁶²⁷ en pakte daarbij 113 mensen op.⁶²⁸

Onder de opgepakte personen bevond zich een Iraniër genaamd Elyas Torabibaeskendari die conditionele bescherming genoot in Istanboel (raadpleeg paragraaf 10.2 en 10.4 voor meer informatie over het begrip conditionele bescherming). Torabibaeskendari werd overgebracht naar een vertrekcentrum in Şanlıurfa en volgens zijn familie was er een terugkeerbesluit genomen om hem uit te zetten naar Iran. Het *Pride Week Committee*, dat de jaarlijkse Pride in Istanboel organiseert, uitte zijn bezorgdheid, omdat in Iran op het verrichtten van homoseksuele handelingen de doodstraf staat. De Iraniër zou derhalve het risico lopen om bij terugkeer de doodstraf opgelegd te krijgen, aldus het comité. Ook de Mensenrechtenvereniging (İHD), de Vereniging van Advocaten voor Vrijheid (ÖHD) en SPoD protesteerden tegen de mogelijke gedwongen uitzetting van Torabibaeskendari naar Iran.⁶²⁹ Eind juli 2023 werd hij tot opluchting van zijn familie en het maatschappelijk middenveld vrijgelaten uit het vertrekcentrum.⁶³⁰

De zaak van Torabibaeskendari deed denken aan die van Mehsa Khaleghi. Deze Iraanse transvrouw genoot ook bescherming in Turkije. Nadat ze tijdens een livestream op Instagram een Koran had verscheurd, werd zij op 4 augustus 2022 opgepakt en een dag later overgebracht naar een vertrekcentrum in de buurt van Izmir. Ook Khaleghi dreigde gedwongen te worden uitgezet naar Iran.⁶³¹ Voor zover kon worden nagegaan, ging haar uitzetting niet door en werd zij vrijgelaten uit het vertrekcentrum.⁶³²

⁶²² Vertrouwelijke bron, 29 juni 2023.

⁶²³ Gercek News, *Istanbul police clamp down on LGBTQIA+film screening, detain guests*, 8 juni 2023.

⁶²⁴ Bianet, *METU Pride March marred by interventions, detentions*, 9 juni 2023.

⁶²⁵ Bianet, *Istanbul Trans Pride March faces aggression amid heavy police presence*, 18 juni 2023.

⁶²⁶ BalkanInsight, *Ten protestors detained in Istanbul Trans Pride Parade released*, 19 juni 2023. Bianet, *Istanbul Trans Pride March, Detained activists released*, 19 juni 2023.

⁶²⁷ Bianet, *Istanbul Pride Parade, LGBTI+ activists gather despite restrictions, nearly 100 detained*, 25 juni 2023. De Standaard, *Alweer tientallen mensen gearresteerd tijdens Pride in Istanboel*, 25 juni 2023. Trouw, *Tientallen aanhoudingen bij Pride-marsen in Turkije*, 25 juni 2023. De Volkskrant, *Istanbul Pride in de kiem gesmoord*, 27 juni 2023.

⁶²⁸ Bianet, *HRW denounces Turkey's bans on Pride celebrations as flagrant human rights violation*, 27 juni 2023.

⁶²⁹ Bianet, *Iranian refugee detained during Istanbul Pride Parade faces deportation, possible death sentence*, 27 juni 2023. Bianet, *Rights advocates urge for release of LGBTI+ activist facing repatriation to Iran*, 30 juni 2023. Bianet, *Elyas's family calls for help, Lawyers will object to the deportation order for the activist from Iran*, 6 juli 2023.

⁶³⁰ Bianet, *Detained during Pride Parade, Iranian refugee released from deportation center after a month*, 31 juli 2023.

⁶³¹ OUTspoken Middle East (OSME), *Trans woman who tore up the Quran in an Instagram post may face deportation to Iran*, 16 augustus 2022.

⁶³² Vertrouwelijke bron, 24 juli 2023.

Eind juni 2023 bracht de internationale mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch (HRW) een verklaring uit, waarin zij het optreden van de Turkse autoriteiten en politie tijdens de Pride-maand veroordeelde. Zij omschreef daarin de arrestaties en verboden op de Pride-evenementen als een inbreuk op de vrijheid van vereniging en vergadering.⁶³³

De volgende gebeurtenis maakte ook duidelijk dat de lhbtq+-gemeenschap in Turkije onder druk stond. Op 26 juli 2023 legde de Hoge Raad voor Radio en Televisie (RTÜK) boetes op aan verschillende streamingsdiensten, waaronder Netflix, Disney+ en Amazon Prime Video. Voornoemde platformen hadden films of series gestreamd met lhbtq+-thematieken en -elementen. Volgens RTÜK ondermijnden dergelijke producties de nationale en morele waarden van Turkije en vormden deze een bedreiging voor het gezinsleven.⁶³⁴

8.3 Antipathie en agressie vanuit de samenleving

Zoals reeds aangegeven in paragraaf 8.1 ondervonden seksuele minderheden antipathie en agressie vanuit de samenleving. De volgende voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins worden beschouwd als uitputtend.

In mei 2022 dienden lhbtq+-activisten in Eskişehir bij de plaatselijke rechtbank een strafrechtelijke klacht in. In deze noordwestelijke stad waren namelijk anonieme pamfletten verspreid die opriepen tot het doden van lhbtq+.⁶³⁵ Dit was vrij opmerkelijk, omdat Eskişehir bekendstond als een progressieve universiteitsstad en relatief tolerant ten aanzien van lhbtq+.⁶³⁶ In het pamflet stond dat 'sodomie' *haram* (verboden volgens de sharia) was. Verder bevatte de tekst uitspraken van verscheidene islamitische geleerden die hadden gesteld dat lhbtq+ moesten worden gedood, bijvoorbeeld door middel van steniging.⁶³⁷ De lhbtq+-activisten in Eskişehir hielden de Turkse autoriteiten verantwoordelijk voor het creëren van een anti-lhbtq+ klimaat, waarin mensen zich gesterkt voelden om dergelijke pamfletten te verspreiden.⁶³⁸ Op het moment van schrijven was de zaak nog in behandeling⁶³⁹ en zouden er nog altijd haatpamfletten in Eskişehir worden verspreid.⁶⁴⁰

Op 18 september 2022 kwamen duizenden mensen bijeen in het kader van een zogeheten *Great Family Meeting*. In een aankondigingsfilmpje riepen de organisatoren op 'lhbt-propaganda' een halt toe te roepen en gezinnen, kinderen en toekomstige generaties te beschermen.⁶⁴¹ In oktober 2022 vonden soortgelijke

⁶³³ HRW, *Turkey, Mass detentions at Pride marches, Conflict with court decisions on right to free assembly*, 27 juni 2023.

⁶³⁴ Bianet, *RTÜK fines streaming platforms for violating 'family protection principles'*, 27 juli 2023. Vertrouwelijke bron, 27 juli 2023.

⁶³⁵ Kaos GL, "Devlet, katledilmemiz için yayımladığı fermanları evlerimizin posta kutusuna koyan cemaatlere ne yapacak?" ("Wat gaat de overheid doen tegen sektes die pamfletten hebben gepubliceerd om ons te vermoorden en in onze brievenbussen hebben gedaan?"), 13 mei 2022. Evrensel, *Eskişehir'de LGBTİ'ler için "Katli vacip" diyen broşür hakkında suç duyurusunda bulunuldu* ('Er is een strafrechtelijke klacht ingediend over de pamfletten waarin staat "moord is noodzakelijk" voor lhbt's in Eskişehir'), 17 mei 2022. Bianet, *Leaflets advising 'stoning LGBTI+s to death' distributed in Turkey's Eskişehir*, 19 mei 2022.

⁶³⁶ Bianet, *Leaflets advising 'stoning LGBTI+s to death' distributed in Turkey's Eskişehir*, 19 mei 2022. De Volkskrant, *Met xenofobie hoopt Kılıçdaroglu alsnog de zwevende kiezer binnen te halen*, 27 mei 2023.

⁶³⁷ Bianet, *Leaflets advising 'stoning LGBTI+s to death' distributed in Turkey's Eskişehir*, 19 mei 2022.

⁶³⁸ Kaos GL, "Devlet, katledilmemiz için yayımladığı fermanları evlerimizin posta kutusuna koyan cemaatlere ne yapacak?", 13 mei 2022. Evrensel, *Eskişehir'de LGBTİ'ler için "Katli vacip" diyen broşür hakkında suç duyurusunda bulunuldu*, 17 mei 2022. Bianet, *Leaflets advising 'stoning LGBTI+s to death' distributed in Turkey's Eskişehir*, 19 mei 2022.

⁶³⁹ Vertrouwelijke bron, 17 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 29 mei 2023.

⁶⁴⁰ Vertrouwelijke bron, 17 mei 2023.

⁶⁴¹ Bianet, *Thousands gather at anti-LGBTI+ rally in İstanbul*, 19 september 2022. Duvar English, *Anti-LGBTI+ 'hate march' held in İstanbul with state support*, 19 september 2022. Kaos GL, *Kaos GL filed a suit against the public service announcement, supporting the hate rally, of RTÜK*, 6 november 2022.

bijeenkomsten plaats in Şanlıurfa, Konya en Ankara.⁶⁴² RTÜK plaatste het aankondigingsfilmpje voor de bijeenkomst in Istanboel op zijn website binnen de categorie 'officiële bekendmakingen'.⁶⁴³ Hierop spande Kaos GL, een Turkse lhbtq+-rechtenorganisatie, een rechtszaak aan tegen RTÜK. Zij vond dat het overheidsorgaan zich schuldig had gemaakt aan het uitzenden van een filmpje met een haatboodschap.⁶⁴⁴ Op het moment van schrijven was de zaak in behandeling.⁶⁴⁵

Op 21 maart 2023 werden lhbtq+-personen met messen aangevallen tijdens de viering van Newroz (Koerdisch nieuwjaar) in Diyarbakır (raadpleeg paragraaf 5.4 voor meer informatie over de betekenis van deze feestdag). De aanvallers identificeerden zichzelf als nationalistische Koerden en wilden niet dat de lhbtq+-personen zwaaiden met regenboogvlaggen. De aanval werd onder meer veroordeeld door de Mensenrechtenvereniging (İHD), de advocatenorde van Diyarbakır en twee plaatselijke lhbtq+-rechtenorganisaties.⁶⁴⁶ Een bron deelde mee dat er aangifte was gedaan en dat er een strafrechtelijk onderzoek gaande was.⁶⁴⁷

Desgevraagd gaven twee bronnen aan dat het onbekend is op welke schaal eergerelateerd geweld plaatsvond tegen lhbtq+.⁶⁴⁸ Een bron benoemde daarbij dat de meeste lhbtq+, die slachtoffer waren geworden van geweld en uitsluiting van de zijde van hun families, niet geneigd waren om aangifte te doen bij de politie. Zij vreesden dan opnieuw te worden gediscrimineerd, maar dan door de dienstdoende politieagenten. Ook hadden de meeste lhbtq+ weinig tot geen vertrouwen in de rechtsgang, aldus dezelfde bron.⁶⁴⁹

8.4 Situatie van transgender personen

Transgender personen waren als groep zichtbaar en waren als gevolg het doelwit van discriminatie, uitsluiting en agressie.⁶⁵⁰ De negatieve dan wel onheuse bejegening van transgender personen kon verschillende vormen aannemen. Zo hadden transgender personen minder toegang tot de arbeidsmarkt en zagen met name transvrouwen zich gedwongen om illegaal sekswerk te verrichten.⁶⁵¹ Ook konden transgender personen minder toegang tot de woningmarkt⁶⁵² en gezondheidszorg ervaren.⁶⁵³

Wettelijk gezien kunnen transgender personen zich tot de autoriteiten wenden voor bescherming. Echter, in de praktijk waren transgender personen niet geneigd om transfobie te melden bij de politie vanwege haar transfobe reputatie.⁶⁵⁴

⁶⁴² Kaos GL, *Kaos GL filed a suit against the public service announcement*, 6 november 2022. Duvar English, *AKP's record on LGBTI+ hatred increases in run-up to elections*, 6 mei 2023.

⁶⁴³ Bianet, *Thousands gather at anti-LGBTI+ rally in Istanbul*, 19 september 2022. Duvar English, *Anti-LGBTI+ 'hate march' held in Istanbul with state support*, 19 september 2022. Kaos GL, *Kaos GL filed a suit against the public service announcement*, 6 november 2022.

⁶⁴⁴ Kaos GL, *Kaos GL filed a suit against the public service announcement*, 6 november 2022.

⁶⁴⁵ Vertrouwelijke bron, 17 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 29 mei 2023.

⁶⁴⁶ Bianet, *Mob attack on LGBTI+s during Diyarbakır Newroz celebrations*, 22 maart 2023. Kaos GL, *Attack against LGBTI+s at Newroz once again!*, 23 maart 2023. Duvar English, *LGBTI+ members attacked during Newroz celebration call for solidarity*, 24 maart 2023. Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

⁶⁴⁷ Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

⁶⁴⁸ Vertrouwelijke bron, 27 april 2023. Vertrouwelijke bron, 28 april 2023.

⁶⁴⁹ Vertrouwelijke bron, 28 april 2023.

⁶⁵⁰ Vertrouwelijke bron, 27 april 2023. Vertrouwelijke bron, 28 april 2023.

⁶⁵¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 65. Vertrouwelijke bron, 27 april 2023. Vertrouwelijke bron, 28 april 2023.

⁶⁵² Vertrouwelijke bron, 27 april 2023. Vertrouwelijke bron, 28 april 2023.

⁶⁵³ Vertrouwelijke bron, 25 april 2023. Vertrouwelijke bron, 28 april 2023.

⁶⁵⁴ Vertrouwelijke bron, 25 april 2023. Vertrouwelijke bron, 27 april 2023. Vertrouwelijke bron, 28 april 2023.

Er kon geen eenduidig antwoord worden gevonden op de vraag of transvrouwen meer discriminatie, uitsluiting en geweld ondervonden dan transmannen. Drie bronnen gaven aan dat transvrouwen meer discriminatie, uitsluiting en geweld ondervonden. Zij gaven hiervoor verschillende oorzaken op. Transvrouwen waren zichtbaarder dan transmannen en ervoeren als gevolg meer transfobie. Zij ervoeren ook meer transfobie, omdat de maatschappij het hen zwaar aanrekende dat zij 'afstand hadden genomen van hun mannelijkheid'. In een patriarchale samenleving als de Turkse zou derhalve meer begrip zijn voor transmannen dan voor transvrouwen.⁶⁵⁵ Een andere bron stelde dat transvrouwen weliswaar zichtbaarder waren en dat hun problemen daardoor sneller in het nieuws kwamen, maar dat dit niet hoefde te betekenen dat transmannen minder problemen zouden hebben.⁶⁵⁶

Hieronder volgen enkele voorbeelden van discriminatie, uitsluiting en agressie jegens transgender personen in de huidige verslagperiode. Deze voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

In de nacht van 4 op 5 januari 2023 werd een transvrouw genaamd Ecem Seçkin het dodelijk slachtoffer van een haatmisdrijf in Izmir.⁶⁵⁷ Zij voorzag in haar onderhoud als sekswerker. Een man, naar verluidt een klant, bracht haar met messteken om het leven. De verdachte werd aangeklaagd wegens moord. De eerste zitting stond gepland op 16 juni 2023.⁶⁵⁸

Op 18 januari 2023 ondervond een transvrouw, bekend onder de initialen S.A., discriminatie in een ziekenhuis in Istanboel. Zij meldde zich bij een balie, maar kon de baliemedewerker niet horen, omdat deze haar niet aankeek en met het gezicht naar beneden sprak. Toen S.A. aangaf dat zij de medewerker niet kon verstaan, antwoordde deze: 'Volgens mij ben jij je niet bewust van je uiterlijk voorkomen; ik kan jou niet aankijken'. Hierop belde S.A. de politie om aangifte te doen, maar deze verscheen niet.⁶⁵⁹ De transvrouw diende vervolgens een klacht in bij de patiëntenservice.⁶⁶⁰ Het ziekenhuisbestuur liet vervolgens weten dat het de 'nodige maatregelen' zou treffen tegen de bewuste medewerker, maar maakte daarbij niet duidelijk wat deze maatregelen daadwerkelijk inhielden.⁶⁶¹

Kaos GL, een lhbtq+-rechtenorganisatie, berichtte dat op 11 februari 2023 een dakloze transvrouw dood op straat in Istanboel was gevonden. Deze transvrouw, enkel bekend onder de voornaam Deniz, wenste niet in reguliere daklozencentra te verblijven, omdat zij daar was mishandeld door transfobe mannen. Zij kon echter niet in een blijf-van-mijn-lijfhuis worden opgenomen, omdat dergelijke opvang bestemd was voor vrouwen en haar identiteitskaart vermeldde dat zij van het mannelijk geslacht was. Ziekenhuizen namen Deniz hooguit voor één dag op en toen buurtgenoten voor haar een hotel wilden boeken, weigerde het hotel haar de toegang. Zij overleed naar verluidt als gevolg van de kou en gezondheidsproblemen.⁶⁶²

⁶⁵⁵ Vertrouwelijke bron, 27 april en 18 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 28 april 2023. Vertrouwelijke bron, 19 juli 2023.

⁶⁵⁶ Vertrouwelijke bron, 25 april 2023.

⁶⁵⁷ Bianet, *Transphobic hate murder in Izmir*, 5 januari 2023. Kaos GL, *The defendant who killed Ecem Seçkin, had gone to her house with three knives!*, 10 april 2023.

⁶⁵⁸ Kaos GL, *The defendant who killed Ecem Seçkin, had gone to her house with three knives!*, 10 april 2023.

⁶⁵⁹ Bianet, *Discrimination against trans woman at Istanbul hospital*, 24 januari 2023. Kaos GL, *Transphobic discrimination at Bakırköy Dr. Sadi Konuk Hospital*, 26 januari 2023.

⁶⁶⁰ Kaos GL, *Transphobic discrimination at Bakırköy Dr. Sadi Konuk Hospital*, 26 januari 2023.

⁶⁶¹ Kaos GL, *Transfobik ayrımcılığın yaşandığı Bakırköy Dr. Sadi Konuk Hastanesi'nden haber var ('Nieuws over het Bakırköy Said Konuk Ziekenhuis, waar een transvrouw gediscrimineerd werd')*, 25 januari 2023.

⁶⁶² Kaos GL, *A homeless trans woman was found dead in Istanbul*, 15 februari 2023.

Op 12 maart 2023 werd Selin Ciğerci door een transfobe menigte belaagd in Konya, een stad in Centraal-Anatolië. Deze transvrouw is een mediapersoonlijkheid en zakenvrouw. Ciğerci wilde in Konya een schoonheidssalon openen en de groep mensen probeerde dit tegen te houden. De politie wist de menigte op afstand te houden.⁶⁶³ Op het moment van schrijven was naar verluidt geen van de belagers aangeklaagd en strafrechtelijk vervolgd. Ciğerci's schoonheidssalon in Konya was ondertussen draaiende.⁶⁶⁴

De problemen van journalist Ajda Ender lieten zien waar transgender personen in Turkije mee te maken konden krijgen in het dagelijks leven. Deze in Istanboel woonachtige transvrouw werd sinds 2005 door haar burens beledigd, lastiggevallen en bedreigd.⁶⁶⁵ Volgens de burens zou zij een 'prostitutee' zijn die mannelijke klanten in haar appartement ontving. In een interview met Kaos GL verklaarde Ender dat zij in 2011 werd uitgescholden door een buurman. Deze gooide transfobe beledigingen naar haar hoofd. Zij wilde hier aangifte van doen, maar de politie weigerde haar verklaring op te nemen. In 2019 bonden de burens met een mes op de deur van Ender.⁶⁶⁶ Ditmaal nam de politie wel haar aangifte in behandeling, maar merkte de dienstdoende politieagent op: 'Ben jij je ervan bewust dat dit allemaal door jouw uiterlijk voorkomen komt?' Uiteindelijk besloot de openbaar aanklager niet tot strafvervolgning over te gaan.⁶⁶⁷ Op 11 mei 2023 ging er wel een rechtszaak tegen Ender van start, omdat zij de advocaat van de burens zou hebben beledigd.⁶⁶⁸ In de aanklacht was naar verluidt geen rekening gehouden met haar genderidentiteit en werd ze omschreven als 'de zoon van (...)'. Hier nam Ender aanstoot aan.⁶⁶⁹ Op het moment van schrijven was de rechtszaak in behandeling.⁶⁷⁰

⁶⁶³ Bianet, *Crowd attempts to attack trans women Selin Ciğerci*, 13 maart 2023. Duvar English, *Islamist groups attack Turkish trans woman's beauty center in Konya*, 13 maart 2023.

⁶⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 17 mei 2023.

⁶⁶⁵ Bianet, *Prosecutor turns complainant trans woman into the suspect*, 3 april 2023. Kaos GL, *Journalist Ajda Ender, who has been exposed to systematic transphobic discrimination by her neighbours, will be put on trial due to the complaint of her neighbors' lawyer! Ajda Ender spoke of the process*, 6 april 2023.

⁶⁶⁶ Het bewuste artikel citeert Ender als volgt: 'They knocked at my door, hit the door with a knife, (...)'.
⁶⁶⁷ Kaos GL, *Journalist Ajda Ender, who has been exposed to systematic transphobic discrimination by her neighbours, will be put on trial due to the complaint of her neighbors' lawyer!*, 6 april 2023.

⁶⁶⁸ Bianet, *Prosecutor turns complainant trans woman into the suspect*, 3 april 2023. Kaos GL, *Journalist Ajda Ender, who has been exposed to systematic transphobic discrimination by her neighbours, will be put on trial due to the complaint of her neighbors' lawyer!*, 6 april 2023.

⁶⁶⁹ Bianet, *Prosecutor turns complainant trans woman into the suspect*, 3 april 2023.

⁶⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 17 mei 2023.

9 Dienstplichtontduikers en deserteurs

9.1 Inleiding

Allereerst dient te worden opgemerkt dat er weinig recente informatie beschikbaar was over de situatie van dienstplichtontduikers en deserteurs. Voor zover kon worden nagegaan, deden zich in de verslagperiode geen noemenswaardige veranderingen voor ten aanzien van de militaire dienstplicht.⁶⁷¹ Derhalve wordt verwezen naar het hoofdstuk over dienstplichtontduikers en deserteurs in het voorgaande ambtsbericht (zie hoofdstuk 9).⁶⁷²

9.2 Wettelijk kader

Dienstplichtontduiking en desertie zijn strafbaar onder respectievelijk artikel 63 (1) (a) en artikel 66 (1) (a) van de *Law on Military Code*. Volgens artikel 6 (1) (a) en (b) van dezelfde wet moet een soldaat minstens zes dagen ongeoorloofd afwezig zijn, alvorens te kunnen worden aangemerkt als deserteur.⁶⁷³

Het is voor dienstplichtigen mogelijk om op formele wijze de militaire dienstplicht af te kopen. In dat geval resteert de dienstplichtige één maand militaire basistraining. Deze praktijk staat bekend als 'betaalde dienstplicht'.⁶⁷⁴ Voorheen konden dienstplichtontduikers geen gebruik maken van deze regeling. Dit stond zo vastgelegd in artikel 9 (6) van de *Law on Conscription*.⁶⁷⁵ Op 20 juni 2022 diende een groep AKP-parlementsleden een wetsvoorstel in om ook dienstplichtontduikers de mogelijkheid te bieden om hun dienstplicht formeel af te kopen.⁶⁷⁶ Op 30 juni 2022 nam het Turkse parlement dit wetsvoorstel aan. Daarbij werd vastgesteld dat dienstplichtontduikers een hoger bedrag moesten betalen dan reguliere dienstplichtigen die de dienstplicht wilden afkopen.⁶⁷⁷

Voorgaand ambtsbericht meldde dat het afkoopbedrag 43.151,28 Turkse lira⁶⁷⁸ bedroeg gedurende de periode van 1 juli tot 31 december 2021.⁶⁷⁹ Voor de periode van 1 januari tot 30 juni 2023 was het afkoopbedrag gestegen naar 104.084,16⁶⁸⁰ Turkse lira.⁶⁸¹

9.3 Situatie van dienstplichtontduikers en deserteurs in het algemeen

De Turkse autoriteiten vervolgden dienstplichtontduikers en deserteurs op actieve wijze op grond van artikel 26 (1) van de *Law on Conscription*. Dit bracht een grote inperking op hun bewegingsvrijheid met zich mee. Dienstplichtontduikers en

⁶⁷¹ Vertrouwelijke bron, 31 mei 2023.

⁶⁷² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 67-71.

⁶⁷³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 67. Vertrouwelijke bron, 31 mei 2023.

⁶⁷⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 67. Daily Sabah, *Turkish lawmakers seek to expand paid conscription service*, 20 juni 2022. Vertrouwelijke bron, 31 mei 2023.

⁶⁷⁵ Vertrouwelijke bron, 15 maart 2022. Vertrouwelijke bron, 15 maart 2022.

⁶⁷⁶ Daily Sabah, *Turkish lawmakers seek to expand paid construction service*, 20 juni 2022.

⁶⁷⁷ AA, *Bedelli askerlik düzenlemesini de içeren kanun teklifi TBMM Genel Kurulunda kabul edildi* ('Het wetsvoorstel, inclusief regelgeving over betaalde dienstplicht, is aanvaard in de Algemene Vergadering van de Grote Nationale Assemblée van Turkije, TBMM'), 30 juni 2022.

⁶⁷⁸ Destijds had het bedrag van 43.151,28 Turkse lira dezelfde waarde als 2.680,41 euro.

⁶⁷⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 67.

⁶⁸⁰ Op 1 juni 2023 had 104.084,16 Turkse lira volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, dezelfde waarde als 4.876,99 euro.

⁶⁸¹ Vertrouwelijke bron, 31 mei 2023.

deserteurs werden niet alleen beperkt in hun bewegingsvrijheid, maar konden ook te maken krijgen met oplopende geldboetes.⁶⁸² Op het moment van schrijven bedroeg de maandelijkse boete voor dienstplichtontduikers en deserteurs 1.517,89⁶⁸³ Turkse lira.⁶⁸⁴ Het vorige ambtsbericht meldde dat de oplopende boetes konden aanzwellen tot een omvangrijk bedrag.⁶⁸⁵

Er was geen concrete informatie beschikbaar waaruit duidelijk werd dat dienstplichtontduikers en deserteurs onevenredig werden bestraft indien zij een bepaalde etniciteit, religie, politieke overtuiging, seksuele geaardheid en/of genderidentiteit hadden.⁶⁸⁶ Eén bron merkte op dat lhbtq+-dienstplichtigen tijdens hun dienstplicht veelal hun seksuele oriëntatie en genderidentiteit voor zich hielden.⁶⁸⁷

9.4 Koerdische dienstplichtigen

Voor zover bekend, bestond er geen vastomlijnd systeem dat de inzet van dienstplichtigen in bepaalde regio's bepaalde. Dienstplichtigen hadden geen keuze over waar zij werden gelegerd. Aldus konden dienstplichtige Koerden worden gelegerd in Zuidoost-Turkije, waar de Turkse strijdkrachten in conflict waren met de PKK (raadpleeg paragraaf 1.2 voor meer informatie over de strijd tussen het Turkse leger en de PKK op Turkse bodem). Het is onbekend hoeveel Koerdische dienstplichtigen waren gelegerd in het zuidoosten van het land. In beginsel werden dienstplichtigen niet ingezet bij gevechtshandelingen.⁶⁸⁸ Meer recente informatie over de situatie van Koerdische dienstplichtigen was niet beschikbaar.

⁶⁸² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 68. Vertrouwelijke bron, 31 mei 2023.

⁶⁸³ Op 1 juni 2023 had 1.517,89 Turkse lira volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, dezelfde waarde als 71,12 euro.

⁶⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 31 mei 2023.

⁶⁸⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 68.

⁶⁸⁶ Vertrouwelijke bron, 25 april 2023. Vertrouwelijke bron, 28 april 2023. Vertrouwelijke bron, 31 mei 2023.

⁶⁸⁷ Vertrouwelijke bron, 27 april 2023.

⁶⁸⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 70. Vertrouwelijke bron, 31 mei 2023.

10 Irreguliere migranten, asielzoekers en -statushouders

10.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de situatie van irreguliere migranten, asielzoekers en -statushouders in Turkije. Paragraaf 10.2 zet het wettelijk kader ten aanzien van asiel en migratie in Turkije uiteen. Paragraaf 10.3 gaat specifiek in op de positie van Syriërs in Turkije en paragraaf 10.4 kijkt naar de situatie van Afghanen in Turkije. Voor informatie omtrent de situatie van de Oeigoerse diaspora in Turkije wordt verwezen naar het algemeen ambtsbericht China dat in december 2022 is uitgekomen.⁶⁸⁹

10.2 Wettelijk kader

De Wet op Buitenlanders en Internationale Bescherming (WBIB),⁶⁹⁰ ook wel bekend als Wet Nr. 6458, reguleert asiel- en migratiestromen in Turkije. Deze wet maakt onderscheid tussen vier verschillende soorten van bescherming, namelijk:

- Vluchtelingenstatus als bedoeld in het Vluchtelingenverdrag dat de VN in 1951 aannamen;
- Conditionele bescherming;⁶⁹¹
- Subsidiaire bescherming;⁶⁹²
- *Temporary protection* (tijdelijke bescherming, TP).⁶⁹³

Vluchtelingenstatus als bedoeld in het Vluchtelingenverdrag kan in Turkije alleen worden toegekend aan staatsburgers van lidstaten van de Raad van Europa (RvE). Niet-Europese asielzoekers die vervolgd worden op basis van één van de Verdragsgronden⁶⁹⁴ kunnen in aanmerking komen voor conditionele bescherming. Niet-Europese asielzoekers die bij terugkeer naar het land van herkomst een voorzienbaar risico lopen op ernstige schade, kunnen in aanmerking komen voor subsidiaire bescherming. Voor Syriërs is een aparte categorie van bescherming ontworpen, te weten TP. Aangezien zij als gevolg van de burgeroorlog in Syrië (2011-heden) in groten getale naar Turkije kwamen, konden hun asielaanvragen niet individueel worden getoetst binnen het raamwerk van conditionele en subsidiaire bescherming. Derhalve kunnen zij in aanmerking komen voor een tijdelijke beschermde status.⁶⁹⁵

Voorheen was het *Directorate General of Migration Management* (Directoraat-Generaal voor Migratiebeheer, DGMM)⁶⁹⁶ belast met de uitvoer van de WBIB.⁶⁹⁷ Tijdens de voorgaande verslagperiode kreeg het DGMM een nieuwe naam, te weten: *Presidency of Migration Management* (Presidentschap voor Migratie Management,

⁶⁸⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, december 2022, blz. 90 en 91.

⁶⁹⁰ In het Engels staat de WBIB bekend als de *Law on Foreigners and International Protection* (LoFIP).

⁶⁹¹ In het Engels en Turks bekend als respectievelijk *conditional protection* en *Şartlı mülteci*.

⁶⁹² In het Engels en Turks bekend als respectievelijk *subsidiary protection* en *İkincil Koruma*. Een andere Engelstalige benaming voor subsidiaire bescherming is *secondary protection*.

⁶⁹³ In het Turks bekend als *Geçici Koruma*.

⁶⁹⁴ Deze Verdragsgronden zijn: ras, religie, nationaliteit, het behoren tot een sociale groep of politieke overtuiging.

⁶⁹⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 72. Vertrouwelijke bron, 25 mei 2023.

⁶⁹⁶ In het Turks stond het DGMM bekend als *Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*.

⁶⁹⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 72.

PMM).⁶⁹⁸ Bronnen waren het erover eens dat de verandering van DGMM naar PMM niet leidde tot wezenlijke veranderingen in de asielpraktijk. Net als het voormalige DGMM valt het PMM onder het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken en is het verantwoordelijk voor de uitvoer van de WBIB. Nu de Turkse immigratie-autoriteiten zijn opgewaardeerd tot een presidentschap, voert de president het uiteindelijk gezag. Een provinciekantoor, waar asielzoekers hun asielaanvragen behoren in te dienen, staat nog altijd bekend als *Provincial Directorate of Migration Management* (PDMM).⁶⁹⁹

In februari 2022 kondigden de Turkse autoriteiten aan dat buitenlanders, zo ook houders van een conditionele, subsidiaire of tijdelijke beschermingsstatus, zich niet langer mochten vestigen in buurten waar de bevolking reeds voor 25% uit buitenlanders bestond. Dit beleid heette in het Engels en Turks *Dilution Plan* en *seyreltme planı*.⁷⁰⁰ Per 1 juli 2022 werd het toegestane percentage buitenlanders in een buurt naar twintig teruggebracht.⁷⁰¹ In juli 2023 maakte het PMM bekend dat in 1.169 buurten de registratie voor buitenlanders was stopgezet. Buitenlanders mochten zich niet meer in deze buurten vestigen.⁷⁰²

Het was voor statushouders niet gemakkelijk om een verblijfadres te vinden in een buurt waar het percentage buitenlanders onder de twintig lag. In dergelijke buurten heerste namelijk een woningtekort en waren de huurprijzen doorgaans hoger, terwijl veel statushouders niet beschikten over voldoende financiële middelen. Daarnaast waren zulke buurten minder gastvrij ten aanzien van buitenlanders en waren huurbazen niet geneigd om appartementen te verhuren aan statushouders.⁷⁰³

De bronnen verstrekten tegenstrijdige informatie in hoeverre statushouders op eigen initiatief een geschikte buurt moesten vinden waar de bevolking voor minder dan twintig procent uit buitenlanders bestond. Twee bronnen gaven aan dat de Turkse immigratie-autoriteiten de statushouder verwezen naar een buurt die 'open' was voor buitenlanders.⁷⁰⁴ Twee andere bronnen gaven daarentegen aan dat de statushouder zelf moest uitzoeken welke buurten 'open' waren voor buitenlanders.⁷⁰⁵ Weer een andere bron gaf aan dat de PDMM-ambtenaren hier willekeurig mee omgingen. In sommige gevallen verwezen zij de statushouder naar een buurt; in andere gevallen diende deze zelf een buurt te vinden.⁷⁰⁶

⁶⁹⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 58. Het PMM staat in het Turks bekend als *Göç İdaresi Başkanlığı*.

⁶⁹⁹ Vertrouwelijke bron, 25 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁷⁰⁰ Al Monitor, *Turkey's quota plan for refugees alarms rights activists*, 23 februari 2022. MEMO, *Turkey implements 25% quota for foreigners in districts, reportedly targeting Syrians*, 24 februari 2022.

⁷⁰¹ Ahval, *Turkey to implement residence quota on foreigners next month*, 11 juni 2023. Bloomberg, *Turkey to impose residence quotas on foreigners from July 1*, 11 juni 2022. HDN, *More neighborhoods to be closed to foreigners, says minister*, 12 juni 2022. Al Jazeera, *Rising anti-refugee sentiment leads to debate in Turkey*, 27 juli 2022. HRW, *Turkey, Hundreds of refugees deported to Syria*, 24 oktober 2022. HRW, *"No one asked me why I left Afghanistan", Pushbacks and deportations of Afghans from Turkey*, 18 november 2022, blz. 4.

⁷⁰² Bianet, *Turkey reports nearly 5 million migrants across the country*, 17 juli 2023.

⁷⁰³ Vertrouwelijke bron, 25 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

⁷⁰⁴ Vertrouwelijke bron, 25 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁷⁰⁵ Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 3 augustus 2023.

⁷⁰⁶ Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

10.3 Syriërs in Turkije

10.3.1 Registratie van Syriërs

In juli 2023 herbergde Turkije volgens het PMM ongeveer 3,3 miljoen geregistreerde Syriërs.⁷⁰⁷ Het was gevaarlijk en duur⁷⁰⁸ om illegaal de Syrisch-Turkse grens over te steken. Zo stond er een grensmuur tussen beide landen die het grootste deel van de grens bestreek. Syriërs die illegaal Turkije wilden inreizen, liepen het risico te worden beschoten door Turkse grenswachten (raadpleeg subparagraaf 10.3.4 voor meer informatie over geweld van Turkse grenswachten). Op het moment van schrijven werd de instroom van Syriërs in Turkije geschat op enkele tientallen tot honderden per maand.⁷⁰⁹

Formeel gezien kan een nieuwaangekomen Syriër overal in Turkije een aanvraag voor TP indienen.⁷¹⁰ Echter, gedurende de voorgaande verslagperiode was de registratie van nieuwaangekomen Syriërs in sommige provincies voorlopig stopgezet, te weten Istanboel, Ankara, Izmir en Hatay. In Gaziantep werd de registratie van Syriërs opeenvolgend stopgezet en hervat, afhankelijk van de instroom.⁷¹¹ Volgens een bron namen de Turkse autoriteiten op het moment van schrijven geen nieuwe TP-aanvragen van Syriërs in behandeling in de provincies Istanboel, Ankara, Izmir, Hatay, Kilis en Osmaniye. In Gaziantep was de registratie van nieuwaangekomen Syriërs nog gedeeltelijk gaande, aldus dezelfde bron.⁷¹²

In provincies waar de registratie van Syriërs was stopgezet, konden uitzonderingen worden gemaakt voor Syrische nieuwkomers die als kwetsbaar werden beschouwd. Zo was een bron op de hoogte van enkele nieuwaangekomen Syriërs die van het PDMM in Ankara een tijdelijke beschermde status kregen, omdat hun gezondheidsklachten het beste konden worden behandeld in de Turkse hoofdstad.⁷¹³ Een andere bron gaf aan dat ieder PDMM-kantoor de ruimte had om zelf te bepalen welke nieuwaangekomen Syriër als kwetsbaar kon worden beschouwd en dus in aanmerking kon komen voor TP.⁷¹⁴

Tijdens de verslagperiode veranderde de aanvraagprocedure voor nieuwaangekomen Syriërs. Vanaf 6 juni 2022 mochten Syriërs niet langer de uitkomst van een TP-aanvraag afwachten op een verblijfplaats naar keuze. Aanvragers dienden gedurende de procedure in een zogeheten *Temporary Accommodation Centre (TAC)*⁷¹⁵ te verblijven.⁷¹⁶ Deze TAC's waren gemaakt van containers en werden beheerd door het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken.⁷¹⁷ Gedurende de aanvraagprocedure genoten de Syriërs geen bewegingsvrijheid⁷¹⁸ en verbleven ze in een afgesloten deel van het TAC dat werd bewaakt. De duur van een aanvraag verschilde per persoon, aldus een bron.⁷¹⁹

⁷⁰⁷ Bianet, *Turkey reports nearly 5 million migrants across the country*, 17 juli 2023.

⁷⁰⁸ Volgens een bron betaalde een Syriër ongeveer tussen de vijf- en zeventien duizend dollar aan mensensmokkelaars om illegaal de Syrisch-Turkse grens over te steken. Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023.

⁷⁰⁹ Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 23 augustus 2023. Vertrouwelijke bron, 23 augustus 2023.

⁷¹⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 73. Vertrouwelijke bron, 25 mei 2023.

⁷¹¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 73 en 74.

⁷¹² Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁷¹³ Vertrouwelijke bron, 25 mei 2023.

⁷¹⁴ Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023.

⁷¹⁵ Een alternatieve benaming voor deze centra in het Engels luidt *Temporary Shelter Centres*. In het Turks staan de TAC's bekend als *Geçici Barınma Merkezleri* (enkelvoud: *Geçici Barınma Merkezi*).

⁷¹⁶ UNHCR, *Registration with the Turkish authorities*, ongedateerd, geraadpleegd op 3 augustus 2023. Vertrouwelijke bron, 25 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 3 augustus 2023.

⁷¹⁷ Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 2 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 3 augustus 2023.

⁷¹⁸ Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 3 augustus 2023.

⁷¹⁹ Vertrouwelijke bron, 3 augustus 2023.

Sommige nieuwaangekomen Syriërs hoefden hun aanvraag niet af te wachten in een TAC. Er gold een uitzondering voor onder andere pasgeboren baby's en echtgenoten van TP-houders en mensen die vanwege medische omstandigheden niet in een TAC konden verblijven.⁷²⁰

Een bron nam met eigen ogen waar dat zich in de TAC's een supermarkt, basisschool, middelbare school en ziekenhuis bevonden. Dezelfde bron observeerde dat Syriërs een vergoeding of voucher kregen voor de boodschappen en dat water en elektriciteit werden vergoed door de Turkse autoriteiten.⁷²¹

10.3.2 *Rechten en bewegingsvrijheid van Syrische TP-houders*

Syrische TP-houders hebben recht op verschillende sociale voorzieningen, waaronder toegang tot onderwijs en gezondheidszorg. Een TP-houder heeft alleen toegang tot deze overheidsdiensten in de provincie van registratie. Indien een Syrische TP-houder zich buiten zijn provincie van registratie wenst te begeven, moet deze in het bezit zijn van een reisvergunning van het PDMM-kantoor.⁷²²

Na de aardbevingen in februari 2023 besloot het PMM om bovengenoemde reisrestrictie te laten vervallen voor TP-houders in de volgende tien provincies: Kahramanmaraş, Hatay, Malatya, Adiyaman, Adana, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Osmaniye en Diyarbakır. Op 13 februari 2023 paste het PMM deze tijdelijke maatregel aan. Vanaf deze datum mochten alleen TP-houders uit Kahramanmaraş, Hatay, Gaziantep, Adiyaman en Malatya zich tijdelijk zonder reisrestrictie in een andere provincie begeven. Deze vijf provincies waren het zwaarst getroffen door het natuurgeweld. De TP-houders uit voornoemde provincies kregen daartoe een reisvergunning die zestig dagen geldig was. Op 27 april 2023 werd deze vergunning met negentig dagen verlengd. De informatie in deze alinea is afkomstig van een bron.⁷²³

Bovengenoemde richtlijn bracht praktische problemen met zich mee. Indien de TP-houder geen familie in een andere provincie had, moest deze zelf een tijdelijk woonadres zien te regelen. Huurbazen waren echter niet geneigd om huurcontracten te verstrekken aan Syriërs. Daarnaast waren de meeste Syriërs niet vermogend genoeg om elders in Turkije een huurwoning te betalen. Deze praktische obstakels bemoeilijkten het voor TP-houders uit de zwaarst getroffen provincies om zich tijdelijk elders op rechtmatige wijze te vestigen.⁷²⁴

Tijdens de voorgaande verslagperiode hadden TP-houders het recht om tijdelijk naar Syrië terug te keren, alwaar zij met behoud van hun tijdelijke beschermingsstatus islamitische feestdagen⁷²⁵ konden vieren.⁷²⁶ Dit recht kwam tijdens de huidige verslagperiode te vervallen.⁷²⁷ In april 2022 maakte de Turkse overheid bekend dat TP-houders niet met behoud van hun status *Eid al-Fitr* ('Suikerfeest') konden gaan vieren in Syrië. Indien zij wel naar Syrië terugkeerden, zouden zij hun tijdelijke

⁷²⁰ UNHCR, *Registration with the Turkish authorities*, ongedateerd, geraadpleegd op 3 augustus 2023.

⁷²¹ Vertrouwelijke bron, 3 augustus 2023.

⁷²² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 74 en 75. Vertrouwelijke bron, 25 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁷²³ Vertrouwelijke bron, 3 augustus 2023..

⁷²⁴ Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁷²⁵ In het Turks aangeduid als *Bayram*.

⁷²⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 76.

⁷²⁷ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

beschermingsstatus verliezen en dus niet legaal terug kunnen naar Turkije.⁷²⁸ Een uitzondering werd gemaakt voor degenen die een begrafenis wilden bijwonen in Syrië. Deze konden wel tijdelijk terugkeren naar Syrië met behoud van hun TP-status.⁷²⁹ In juni 2022 deelde de Turkse overheid mee dat TP-houders niet tijdelijk naar Syrië konden gaan om daar *Eid al-Adha* ('Offerfeest') te vieren met behoud van hun status.⁷³⁰

10.3.3 *Anti-Syrische sentimenten*

Gedurende de voorgaande verslagperiode nam de antipathie jegens de Syrische gemeenschap in Turkije toe binnen een context van economische achteruitgang en stijgende werkloosheid en inflatie.⁷³¹ Deze anti-Syrische sentimenten bleven sterk voelbaar en zichtbaar in de huidige verslagperiode.⁷³² Zo trapte een Turkse jongeman in de zuidoostelijke stad Gaziantep, waar veel Syrische vluchtelingen verblijven, een zeventigjarige Syrische vrouw genaamd Leyla Muhammed⁷³³ in haar gezicht. Het incident leidde tot publiekelijke verontwaardiging en de gouverneur van Gaziantep bezocht Leyla in het ziekenhuis. De dader werd opgepakt en Syrische activisten begonnen op sociale media een solidariteitscampagne voor Leyla.⁷³⁴

Sommige politici en politieke partijen probeerden met het oog op de verkiezingen in mei 2023 in te spelen op de anti-Syrische sentimenten.⁷³⁵ Zo beloofde Kılıçdaroğlu, CHP-leider en presidentskandidaat van de Natie-alliantie, op 14 maart 2023 dat hij binnen twee jaar alle Syrische vluchtelingen in Turkije zou terugsturen naar Syrië mocht zijn oppositieblok de verkiezingen winnen.⁷³⁶ De Goede Partij lanceerde in april 2023 een verkiezingsfilmpje genaamd *Davetsiz Misafir* ('Ongenode Gast'), waarin zij xenofobe sentimenten tegen immigranten aanwakkerde.⁷³⁷ In de aanloop naar de tweede stemronde in de presidentsverkiezingen op 28 mei 2023 verhardde Kılıçdaroğlu zijn anti-immigrantenretoriek⁷³⁸ en beloofde hij onder meer het land te redden van de 'terreur en vluchtelingen'⁷³⁹ en 'onze dochters te beschermen [tegen Syrische vluchtelingen]'.⁷⁴⁰

Volgens een bron vond de anti-Syrische retoriek van politici weinig weerklank in Diyarbakır. Dezelfde bron voerde deze omstandigheid terug op twee oorzaken. Ten eerste waren de meeste Syrische vluchtelingen in Diyarbakır van Koerdische komaf en bestond er een grote mate van culturele en taalkundige affiniteit tussen Turkse en Syrische Koerden. Ten tweede hadden veel Turkse Koerden in de jaren negentig, toen er in Zuidoost-Turkije op grote schaal werd gevochten tussen de Turkse

⁷²⁸ The New Arab, *Turkey prohibits refugees from visiting Syria during Eid al-Fitr*, 20 april 2022. Daily Sabah, *Migrants' Bayram visits to Syria will not be allowed: Soyulu*, 22 april 2022. HDN, *Visits by Syrian during Eid holiday restricted*, 22 april 2022. Syria Direct, *Cancellation of Eid visits to Syria a 'turning point' in Turkey's refugee policy*, 27 april 2022.

⁷²⁹ HDN, *Visits by Syrian during Eid holiday restricted*, 22 april 2022. Syria Direct, *Cancellation of Eid visits to Syria a 'turning point' in Turkey's refugee policy*, 27 april 2022.

⁷³⁰ The New Arab, *Ankara tells Syria refugees to celebrate Eid Al-Adha in Turkey or take a 'one way ticket' home*, 13 juni 2022.

⁷³¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 77.

⁷³² Vertrouwelijke bron, 7 augustus 2023.

⁷³³ Ook wel gespeld als 'Leila Mohammed'.

⁷³⁴ Al Jazeera, *Turkey, Man arrested after kicking elderly Syrian woman in video*, 1 juni 2022. The Arab News, *Mayor visits elderly Syrian woman after unprovoked attack by Turkish man*, 1 juni 2022. Middle East Eye (MEE), *Brutal attack on elderly Syrian refugee in Turkey sparks outrage online*, 1 juni 2022.

⁷³⁵ Vertrouwelijke bron, 7 augustus 2023.

⁷³⁶ Duvar English, *Kılıçdaroğlu visits Syrian border, once again vows to deport refugees in two years*, 14 maart 2023.

⁷³⁷ Bianet, *Racist and anti-immigrant election video from Good Party: 'Uninvited Guest'*, 13 april 2023.

⁷³⁸ Al Jazeera, *Kılıçdaroğlu turns to anti-migrant fears before Turkey run-off*, 17 mei 2023. NRC, *Kan hij Erdogan wel verslaan?*, 20 mei 2023. Bianet, *Anti-migration leader endorses Kılıçdaroğlu in Turkey's presidential runoff vote*, 24 mei 2023. Het Parool, *Voor de tweede verkiezingsronde in Turkije slaat Kılıçdaroğlu een hardere toon aan*, 24 mei 2023. De Volkskrant, *Met xenofobie hoopt Kılıçdaroğlu alsnog de zwevende kiezer binnen te halen*, 27 mei 2023.

⁷³⁹ Het Parool, *Voor de tweede verkiezingsronde in Turkije slaat Kılıçdaroğlu een hardere toon aan*, 24 mei 2023. De Volkskrant, *Met xenofobie hoopt Kılıçdaroğlu alsnog de zwevende kiezer binnen te halen*, 27 mei 2023.

⁷⁴⁰ Bianet, *Anti-migration leader endorses Kılıçdaroğlu in Turkey's presidential runoff vote*, 24 mei 2023. De Volkskrant, *Met xenofobie hoopt Kılıçdaroğlu alsnog de zwevende kiezer binnen te halen*, 27 mei 2023.

strijdkrachten en de Koerdische Arbeiderspartij (PKK), zelf moeten vluchten voor geweld. Dit vergrootte het begrip van de gastgemeenschap in Diyarbakir voor vluchtelingen, aldus de bron.⁷⁴¹

Begin juli 2023 vormde Dilovası, een industriestad in Noordwest-Turkije, het toneel van anti-Syrische taferelen. De directe aanleiding voor de maatschappelijke onrust was de dood van een hond. In de perceptie van de gastgemeenschap zouden Syriërs de hond hebben vergiftigd. Op 2 juli 2023 trok een boze menigte door de straten die xenofobe leuzen riep als 'We willen geen Syriërs!'⁷⁴² De anti-Syrische demonstratie ontaardde in ongeregelde heden, waarbij huizen werden aangevallen en winkels vernield. De politie greep in en pakte tien Syriërs op die naar een vertrekcentrum werden gebracht.⁷⁴³ Het incident in Dilovası deed denken aan het anti-Syrisch geweld dat op 11 augustus 2021 plaatsvond in Altındağ, een buitenwijk van Ankara.⁷⁴⁴

10.3.4 *Geweld tegen Syriërs van de zijde van de Turkse autoriteiten*

Zoals reeds vermeld in subparagraaf 10.3.1, liepen Syriërs het risico te worden beschoten door Turkse grenswachten indien zij probeerden om de Syrisch-Turkse grens illegaal over te steken. Gedurende de verslagperiode berichtten mensenrechtenorganisaties en media over gewelddadige incidenten aan de Syrisch-Turkse grens, waarbij Turkse grenswachten Syriërs beschoten of martelden die probeerden om Turkije illegaal binnen te komen. De internationale mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch (HRW) stelde informatie te hebben verkregen van een humanitaire organisatie die anoniem wenste te blijven. Volgens deze organisatie zouden tussen oktober 2015 en april 2023 door toedoen van Turkse grenswachten minstens 234 doden en 231 gewonden zijn gevallen aan de Syrisch-Turkse grens.⁷⁴⁵ Op 14 maart 2023 berichtte het *Syrian Observatory for Human Rights* (Syrisch Observatorium voor de Mensenrechten, SOHR)⁷⁴⁶ dat de Turkse gendarmerie sinds het begin van 2023 elf mensen zou hebben gedood aan de Syrisch-Turkse grens.⁷⁴⁷

Een incident dat in de huidige verslagperiode in het oog sprong, vond plaats op 11 maart 2023. Op deze datum onderschepten Turkse grenswachten acht Syriërs die illegaal de Syrisch-Turkse grens overstaken. De groep Syriërs werd gemarteld, waarbij uiteindelijk twee Syriërs overleden aan hun verwondingen. De Turkse grenswachten dwongen de overige zes om terug te gaan naar Syrië.⁷⁴⁸

Op 15 maart 2023 werd bovengenoemd incident besproken in een praatprogramma van *Orient TV*, een televisiekanaal dat de Syrische oppositie gunstig gezind is. Naar aanleiding van deze uitzending werden Alaa Farhat en Ahmed Alrihawi, respectievelijk de manager en tafelheer, door de Turkse autoriteiten opgepakt.⁷⁴⁹

⁷⁴¹ Vertrouwelijke bron, 14 juni 2023.

⁷⁴² Bianet, 'They fear to go to work', *Demonstration against Syrian refugees in Turkey's industrial hotbed*, 3 juli 2023. Duvar English, *Crowded group marches against Syrian refugees in Kocaeli province*, 3 juli 2023. NRC, *Hoe een dode hond in Turkije een klopjacht op Syriërs ontketende*, 21 juli 2023.

⁷⁴³ NRC, *Hoe een dode hond in Turkije een klopjacht op Syriërs ontketende*, 21 juli 2023.

⁷⁴⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 77.

⁷⁴⁵ HRW, *Turkish border guards torture, kill Syrians*, 27 april 2023.

⁷⁴⁶ Het SOHR is gevestigd in het Verenigd Koninkrijk en verricht onderzoek naar mensenrechtenschendingen in Syrië.

⁷⁴⁷ SOHR, *maqal 11 mawâTinan bi-raSSaS al-jandarma mundhu matla3 al-3âm...* ('11 burgers door kogels van de gendarmerie gedood sinds begin dit jaar...'), 14 maart 2023.

⁷⁴⁸ SOHR, *maqal 11 mawâTinan bi-raSSaS al-jandarma mundhu matla3 al-3âm...*, 14 maart 2023. MEE, *Turkey arrests three soldiers over the killing of Syrians at border*, 19 maart 2023. Bianet, *Parliamentary question about alleged torture, killing of refugees by border guards*, 22 maart 2023. HRW, *Turkish border guards torture, kill Syrians*, 27 april 2023.

⁷⁴⁹ The New Arab, *Syrian Orient TV manager, host arrested in Turkey following discussion on torture*, 15 maart 2023. The New Arab, *Syrians rejoice as journalists arrested in Turkey after 'guest complaint' are released*, 17 maart 2023.

Een dag later werden zij vrijgelaten tot grote vreugde van de Syrische gemeenschap in Turkije.⁷⁵⁰

10.3.5 *Uitgezette Syriërs*

Syriërs die in Turkije tijdelijke bescherming genieten, worden in beginsel niet teruggestuurd naar Syrië. In artikel 8 (1) en artikel 12 (1) van de *Temporary Protection Regulation* (TPR) staat vastgelegd op welke gronden de TP-status van iemand kan worden ingetrokken. Eén van de intrekingsgronden is dat een persoon is veroordeeld voor een zwaar misdrijf en beschouwd wordt als een gevaar voor de openbare orde en/of nationale veiligheid.⁷⁵¹

Tijdens de voorgaande verslagperiode stelde geen van de bronnen op de hoogte te zijn van grootschalige en systematische deportaties van Syriërs of een centraal beleid dat hierop zou zien. Deze bronnen omschreven desgevraagd de schaal van uitzettingen als 'verwaarloosbaar', 'heel laag' dan wel 'incidenteel'.⁷⁵²

Het was lastig om gedurende de huidige verslagperiode zicht te krijgen op de omvang van gedwongen uitzettingen.⁷⁵³ Eén bron stelde op basis van anekdotische informatie de indruk te hebben dat in de huidige verslagperiode het aantal uitzettingen toenam. Deze bron had berichten opgevangen dat busladingen Syriërs de Turks-Syrische grens zouden zijn overgezet bij Bab al-Hawa. Dezelfde bron gaf aan deze informatie niet te kunnen verifiëren.⁷⁵⁴ Een andere bron gaf aan dat er wekelijks of maandelijks enkele honderden uitzettingen plaatsvonden. In sommige gevallen ging het om TP-houders die zich buiten hun provincie van registratie bevonden zonder reistoestemming van het PDMM-kantoor. Dit vormt formeel geen grond voor uitzetting, benadrukte de bron.⁷⁵⁵

Op 24 oktober 2022 berichtte HRW dat de Turkse autoriteiten tussen februari en juli 2022 honderden Syriërs zouden hebben gedeporteerd naar Syrië. HRW kwam tot deze conclusie op basis van interviews met 47 Syriërs, onder wie 37 die zelf waren uitgezet naar Syrië. In de meeste gevallen ging het om Syriërs die weliswaar tijdelijke bescherming genoten in Turkije, maar woonachtig en werkzaam waren buiten hun provincie van registratie, hetgeen formeel gezien geen reden is tot intrekking van de TP-status van iemand. Alle geïnterviewde Syriërs verklaarden aan HRW dat ze onder (fysieke) dwang een zogeheten 'vrijwillig' terugkeerformulier hadden ondertekend in een vertrekcentrum of op de Turks-Syrische grens. De geïnterviewde Syriërs verklaarden dat ze de formulieren niet zelf mochten bestuderen en dat er geen uitleg over de inhoud werd gegeven. Ook kregen de Syriërs tijdens hun detentie, die voorafging aan de uitzetting, niet de gelegenheid om contact op te nemen met een advocaat of familielid. Sommige geïnterviewde Syriërs verklaarden dat ze eerst waren geschopt of geslagen door Turkse politieagenten of gendarmes. In andere gevallen hadden de dienstdoende veiligheidsbeambten bedreigd met geweld of met opsluiting voor één jaar. Alle geïnterviewden vertelden verder aan HRW dat er in de vertrekcentra een gebrek heerste aan voedsel en sanitaire voorzieningen en dat de leefomstandigheden er onhygiënisch waren.⁷⁵⁶

⁷⁵⁰ The New Arab, *Syrians rejoice as journalists arrested in Turkey after 'guest complaint' are released*, 17 maart 2023.

⁷⁵¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 75. Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023.

⁷⁵² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 75.

⁷⁵³ Vertrouwelijke bron, 7 augustus 2023.

⁷⁵⁴ Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023.

⁷⁵⁵ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁷⁵⁶ HRW, *Turkey, Hundreds of refugees deported to Syria*, 24 oktober 2022.

De bevindingen van HRW kwamen overeen met informatie uit andere bronnen, zowel openbare als vertrouwelijke. Uit deze informatie wordt duidelijk dat de Turkse autoriteiten Syriërs ertoe dwongen om een 'vrijwillig' terugkeerformulier te ondertekenen. Een Syriër kon worden gedetineerd voor onbepaalde tijd, omdat deze bijvoorbeeld geen TP had aangevraagd of betrokken was geweest bij een vechtpartij. In het detentiecentrum kreeg de betrokkene vervolgens de 'keuze' tussen het ondertekenen van een 'vrijwillig' terugkeerformulier of het blijven verkeren in detentie. Uiteindelijk was het de bedoeling dat de betrokkene dusdanig onder druk kwam te staan, dat deze opgaf en tekende voor diens 'vrijwillige' terugkeer. Dezerzijds is onduidelijk op welke schaal dit gebeurde.⁷⁵⁷

10.3.6 *Terugkeerproject van de Turkse overheid*

Op 3 mei 2022 kondigde president Erdoğan aan om binnen drie jaar een miljoen Syriërs vrijwillig te willen laten terugkeren naar Noord-Syrië.⁷⁵⁸ Deze terugkeer moest volgens de Turkse autoriteiten vrijwillig en veilig zijn.⁷⁵⁹ Om Syriërs ertoe te bewegen naar Syrië terug te keren, kondigde de Turkse overheid aan om voldoende huizen, scholen en ziekenhuizen te bouwen. Verder stelde zij infrastructuur te zullen aanleggen ten behoeve van de industrie en landbouw⁷⁶⁰ alsook voorzieningen als water en elektriciteit.⁷⁶¹ Dit terugkeerproject zou onder andere worden bekostigd door Qatar.⁷⁶² Op het moment van schrijven was onduidelijk welke Syriërs door de Turkse autoriteiten zouden worden benaderd voor vrijwillige terugkeer en op basis van welke criteria dit zou gebeuren.⁷⁶³

De gebieden in Noord-Syrië waar de terugkeerders vrijwillig naartoe moesten gaan, werden op papier bestuurd door de *Syrian Interim Government* (SIG). Deze interim-regering was voortgekomen uit een oppositiecoalitie. In de gebieden waren zowel de militaire tak van de SIG als de Turkse strijdkrachten aanwezig. De gewapende vleugel van de SIG stond bekend als het *Syrian National Army* (Syrische Nationale Leger, SNA), niet te verwarren met het Syrische regeringsleger.⁷⁶⁴ Het SNA vormde in naam één leger, maar bestond in werkelijkheid uit verschillende facties die elkaar soms bevochten.⁷⁶⁵

10.3.7 *Situatie voor Syriërs in het rampgebied*

Zoals reeds vermeld in subparagraaf 1.1.2 werden Zuidoost-Turkije en Noordwest-Syrië in februari 2023 getroffen door aardbevingen. In het rampgebied in het zuidoosten van Turkije verbleven op dat moment ongeveer 1,7 miljoen Syrische TP-

⁷⁵⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 76. Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023. The Guardian, 'We fear leaving the house', Lebanon and Turkey step up deportations of Syrian refugees, 27 juni 2023.

⁷⁵⁸ Ahval, *New project underway for return of 1 million Syrians, says Erdoğan*, 3 mei 2022. The New York Times, *Turkey's plan to draw refugees back to Syria, Homes for 1 million*, 4 mei 2022. Daily Sabah, *Türkiye to repatriate Syrians with Qatari-backed housing project*, 25 mei 2023. Daily Sabah, *Türkiye seeks safety for refugees intending to return to Syria*, 31 mei 2023. AA, *Türkiye prepares homes in northern Syria for voluntary return of Syrian refugees*, 26 mei 2023.

⁷⁵⁹ Daily Sabah, *Türkiye to repatriate Syrians with Qatari-backed housing project*, 25 mei 2023. Daily Sabah, *Türkiye seeks safety for refugees intending to return to Syria*, 31 mei 2023. AA, *Türkiye prepares homes in northern Syria for voluntary return of Syrian refugees*, 26 mei 2023.

⁷⁶⁰ The New York Times, *Turkey's plan to draw refugees back to Syria, Homes for 1 million*, 4 mei 2022. Daily Sabah, *Türkiye to repatriate Syrians with Qatari-backed housing project*, 25 mei 2023. Daily Sabah, *Türkiye seeks safety for refugees intending to return to Syria*, 31 mei 2023.

⁷⁶¹ AA, *Türkiye prepares homes in northern Syria for voluntary return of Syrian refugees*, 26 mei 2023.

⁷⁶² Daily Sabah, *Türkiye to repatriate Syrians with Qatari-backed housing project*, 25 mei 2023. Daily Sabah, *Türkiye seeks safety for refugees intending to return to Syria*, 31 mei 2023. AA, *Türkiye prepares homes in northern Syria for voluntary return of Syrian refugees*, 26 mei 2023.

⁷⁶³ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁷⁶⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Syrië*, mei 2022, blz. 20. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁷⁶⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Syrië*, augustus 2023, blz. 13.

houders.⁷⁶⁶ Volgens de Turkse immigratie-autoriteiten stonden er op 1 februari 2023 460.150 Syriërs geregistreerd in Gaziantep en 354.000 in Antakya.⁷⁶⁷ De ramp had een grote impact op het leven van de Syrische vluchtelingen in het rampgebied. Net als de Turkse inwoners van het gebied werden ze geconfronteerd met het verlies van naasten en bezittingen.⁷⁶⁸ Daarnaast liepen de reeds bestaande spanningen tussen Syriërs en hun Turkse gastgemeenschappen verder op.⁷⁶⁹

Door de toenemende xenofobie vonden sommige Syriërs het volgens een bron ongemakkelijk om samen met Turken te verblijven in dezelfde officiële opvangkampen van de Turkse overheid. Zij verkozen om in informele nederzettingen te verblijven met als gevolg dat ze minder toegang hadden tot overheidshulp.⁷⁷⁰ Deze informele nederzettingen bestonden uit zelfgemaakte tenten of tenten die geschonken waren door het *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı* (Agentschap voor Rampen en Noodgevallen, AFAD)⁷⁷¹ of internationale donoren als Qatar en China, aldus dezelfde bron.⁷⁷²

De aardbevingen leidden tot enkele nieuwe maatregelen voor TP-houders in het rampgebied. Zoals reeds vermeld in subparagraaf 10.3.2, kwam de reisrestrictie te vervallen voor TP-houders die verbleven in de vijf provincies die het zwaarst waren getroffen door de aardbevingen. Daarnaast gaven de Turkse autoriteiten Syriërs in het rampgebied toestemming om tijdelijk terug te keren naar Syrië. Ze konden dan in hun geboorteland verblijven voor een periode van drie tot zes maanden met behoud van hun TP-status.⁷⁷³ Volgens een bron keerden tussen 13 februari en 2 juni 2023 70.086 Syriërs terug naar Syrië. Vanaf 2 juni 2023 konden Syriërs volgens dezelfde bron niet langer in het kader van deze regeling terugkeren naar Syrië. Voor zover de bron kon nagaan, waren er op 24 juli 2023 41.680 Syriërs (59,47%) weer teruggekeerd naar Turkije.⁷⁷⁴ Naar verluidt was 15 september 2023 de deadline voor terugkeer naar Turkije.⁷⁷⁵

Op 9 juni 2023 berichtte *The Guardian* dat Syrische kankerpatiënten die woonachtig waren in Noordwest-Syrië via de grensovergang bij Bab al-Hawa tijdelijk werden toegelaten tot Turkije voor bestralingsbehandeling. Sinds de aardbevingen in februari 2023 hadden kankerpatiënten in Noordwest-Syrië geen toegang tot deze vorm van kankerbehandeling.⁷⁷⁶ Op 26 juli 2023 meldde *Al Jazeera* dat de Turkse toelating van kankerpatiënten uit Noordwest-Syrië op 10 juli 2023 tijdelijk was gestaakt, maar inmiddels weer was hervat.⁷⁷⁷

⁷⁶⁶ UNHCR, *Türkiye-Syria earthquake, Emergency appeal*, bijgewerkt in februari 2023.

⁷⁶⁷ Al Jazeera, *Syrian refugees return home from Turkey after quake devastation*, 16 februari 2023.

⁷⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023.

⁷⁶⁹ Trouw, *Spanning loopt op tussen Turken en vluchtelingen*, 14 februari 2023. Vertrouwelijke bron, 24 maart 2023. Vertrouwelijke bron, 6 april 2023.

⁷⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 26 mei 2023.

⁷⁷¹ Het AFAD is de landelijke rampenbestrijdingsdienst en staat in het Engels bekend als het *Disaster and Emergency Management Presidency*.

⁷⁷² Vertrouwelijke bron, 1 juni 2023.

⁷⁷³ Al Jazeera, *Syrian quake victims being sent 'home' from Turkey for burial*, 15 februari 2023. The New York Times, *Thousands of Syrian refugees in Turkey rush to border crossings to return home*, 15 februari 2023. Algemeen Nederlands Persbureau (ANP), *40.000 Syriërs uit Turks aardbevingsgebied terug naar Syrië*, 28 februari 2023.

⁷⁷⁴ Trouw, *Syrische vluchtelingen weg uit Turkije: 'Geen werk, geen huis meer'*, 6 maart 2023. The Independent, *As key votes loom, Turkish parties vow to send migrants home*, 9 mei 2023.

⁷⁷⁵ Vertrouwelijke bron, 1 augustus 2023.

⁷⁷⁶ Vertrouwelijke bron, 21 februari 2023.

⁷⁷⁷ The Guardian, *Hope for Syrian cancer patients as cross-border treatment resumes in Turkey*, 9 juni 2023.

⁷⁷⁸ Al Jazeera, *Cancer patients head for Turkey after border closure protests in NW Syria*, 26 juli 2023.

10.4 Afghanen in Turkije

Naast de circa 3,3 miljoen geregistreerde Syriërs herbergde Turkije ongeveer 320.000 geregistreerde vluchtelingen die Syrisch noch Europees waren.⁷⁷⁸ De meesten hadden de Afghaanse nationaliteit,⁷⁷⁹ maar onder deze groep bevonden zich ook Irakezen, Iraniërs en Somaliërs.⁷⁸⁰

Vluchtelingen met een conditionele of subsidiaire beschermingsstatus behoren dezelfde rechten te genieten als Syrische TP-houders. Ze kunnen deze rechten, net als Syrische TP-houders, enkel genieten in hun provincie van registratie.⁷⁸¹ Wel is er een belangwekkend verschil tussen geregistreerde Syriërs en niet-Syriërs voor wat betreft de toegang tot een ziektekostenverzekering. Bij niet-Syriërs verloopt deze verzekering na een jaar automatisch. Het PDMM beslist vervolgens of de ziektekostenverzekering van een niet-Syriër na een jaar wordt verlengd. In sommige gevallen werd dit gedaan, bijvoorbeeld omdat de niet-Syriër ernstige gezondheidsklachten had.⁷⁸² Deze paragraaf zal verder specifiek ingaan op de situatie van Afghanen in Turkije.

Gedurende de voorgaande verslagperiode bouwden de Turkse autoriteiten een muur langs de grens met Iran.⁷⁸³ Deze grensmuur was in de huidige verslagperiode nog altijd in gebruik en volgens een bron bleven de Turkse autoriteiten verder werken aan dit bouwsel. Desalniettemin slaagden sommige Afghanen erin om de Iraans-Turkse grens over te steken, maar op het moment van schrijven zou de Afghaanse instroom in Turkije 'niet omvangrijk' zijn, aldus dezelfde bron.⁷⁸⁴

Gedurende de voorgaande verslagperiode meldden bronnen dat de Turkse autoriteiten na de inname van Kaboel door de Taliban in augustus 2021 niet langer asielaanvragen in behandeling namen van nieuwaangekomen Afghanen. Laatstgenoemden werden door de Turkse autoriteiten op twee verschillende manieren gedwongen teruggestuurd naar Iran. Indien de Turkse autoriteiten hen op de grens onderschepten, werden ze gelijk weer over de grens gestuurd. Een dergelijke praktijk stond bekend als het uitvoeren van *push-backs*. Indien nieuwaangekomen Afghanen in Turkije werden opgepakt, werden ze eerst bijeengebracht in vertrekcentra om vervolgens over de Turks-Iraanse grens te worden gezet. Een dergelijke handelswijze werd een 'gedwongen uitzetting' genoemd. In beide gevallen kregen uitgezette Afghanen geen gelegenheid om internationale bescherming aan te vragen bij de Turkse autoriteiten en werden ze niet formeel overgedragen aan de Iraanse autoriteiten. Zowel *push-backs* als gedwongen uitzettingen verliepen volgens bronnen op gewelddadige wijze.⁷⁸⁵

Bovenstaande situatie bleef hetzelfde gedurende de huidige verslagperiode.⁷⁸⁶ Zo sprak Amnesty met 24 Afghanen die in de periode van april 2021 tot mei 2022 gedwongen de Turks-Iraanse grens waren overgezet. De Turkse autoriteiten hadden hen daarbij niet in de gelegenheid gesteld om internationale bescherming aan te vragen.⁷⁸⁷ HRW interviewde 38 Afghanen die vertelden dat ze in de periode van

⁷⁷⁸ HRW, "No one asked me why I left Afghanistan", 18 november 2022, blz. 1 en 12. Vertrouwelijke bron, 21 februari 2023.

⁷⁷⁹ HRW, "No one asked me why I left Afghanistan", 18 november 2022, blz. 1 en 12.

⁷⁸⁰ Vertrouwelijke bron, 25 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

⁷⁸¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 79. Vertrouwelijke bron, 25 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

⁷⁸² Vertrouwelijke bron, 25 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

⁷⁸³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 78.

⁷⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁷⁸⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 79.

⁷⁸⁶ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁷⁸⁷ Amnesty International, "They don't treat us like humans", *Unlawful returns of Afghans from Turkey and Iran*, 31 augustus 2022, blz. 7 en 9.

januari 2021 tot april 2022 aan de Turks-Iraanse grens push-backs hadden ondervonden. Ook zij hadden naar eigen zeggen geen kans gekregen om bescherming aan te vragen bij de Turkse autoriteiten.⁷⁸⁸ Alleenstaande mannen uit Afghanistan liepen in het bijzonder het risico om te worden uitgesloten van de asielpcedure en gedwongen te worden teruggestuurd.⁷⁸⁹

Net als in de voorgaande verslagperiode werden Afghanen op verschillende wijzen gedwongen teruggestuurd. In sommige gevallen werden zij na de grensoversteek door de Turkse autoriteiten onderschept en gelijk weer de Turks-Iraanse grens overgezet, een zogeheten push-back. In andere gevallen werden opgepakte Afghanen eerst verzameld in een informeel kamp aan de grens of in een vertrekcentrum alvorens zij gedwongen werden teruggestuurd naar Iran. Net als tijdens de voorgaande verslagperiode verliepen de push-backs en gedwongen uitzettingen op een gewelddadige manier, waarbij de Afghanen werden geslagen of geschopt en hun persoonlijke bezittingen werden afgepakt of verbrand.⁷⁹⁰

De omstandigheden in de vertrekcentra waren blijkens de rapporten van Amnesty en HRW slecht. Zo waren deze centra vaak overbevolkt en konden vastgezette Afghanen moeilijk in contact treden met een advocaat of ngo.⁷⁹¹

Verder documenteerden beide internationale mensenrechtenorganisaties gevallen van Afghanen die door de Turkse autoriteiten gedwongen op het vliegtuig waren gezet naar Afghanistan. Voorafgaand aan deze vorm van gedwongen terugkeer hadden ze een 'vrijwillig' terugkeerformulier ondertekend. Dit was veelal onder fysieke dwang gebeurd of de Turkse autoriteiten hadden door middel van misleiding of vervalsing een vingerafdruk gekregen op het formulier.⁷⁹²

Voorts maakten de onderzoeken van Amnesty en HRW duidelijk dat in enkele gevallen Afghanen gedwongen waren uitgezet naar Syrië. Amnesty legde het geval vast van een Afghaan die gedwongen werd uitgezet naar Syrië.⁷⁹³ Het HRW-rapport maakte melding van twee Afghanen die gedwongen waren uitgezet naar Noordwest-Syrië in een gebied dat in handen was van *Hay'at Tahrir al-Sham* (Bevrijdingsorganisatie voor de Levant, HTS),⁷⁹⁴ een islamistische groep die is voortgekomen uit de Syrische tak van *Al Qaida* (AQ).⁷⁹⁵

Voorgaand ambtsbericht meldde dat nieuwaangekomen Afghanen zich veelal niet durfden te wenden tot de Turkse immigratie-autoriteiten uit angst dat ze zouden worden ondergebracht in een vertrekcentrum om vervolgens over de grens met Iran te worden gezet.⁷⁹⁶ Afgaande op de onderzoeksbevindingen van Amnesty bleef deze dynamiek van kracht in de huidige verslagperiode. Zo legde deze mensenrechtenorganisatie het geval vast van een Afgaans gezin dat asiel aanvraag bij het PDMM-kantoor in de Oost-Turkse stad Van. Het gezin werd vervolgens ondergebracht in een politiebureau en daarna gedwongen teruggestuurd naar Iran.⁷⁹⁷ Gelet op dergelijke voorvallen vertelden Afghanen aan Amnesty dat ze uit

⁷⁸⁸ HRW, "No one asked me why I left Afghanistan", 18 november 2022, blz. 10.

⁷⁸⁹ HRW, "No one asked me why I left Afghanistan", 18 november 2022, blz. 4 en 12. Vertrouwelijke bron, 12 juni 2023.

⁷⁹⁰ Amnesty, "They don't treat us like humans", 31 augustus 2022, blz. 29, 30, 31, 34, 36 en 47-49. HRW, "No one asked me why I left Afghanistan", 18 november 2022, blz. 21-25, 30-33 en 44.

⁷⁹¹ Amnesty, "They don't treat us like humans", 31 augustus 2022, blz. 26, 31, 32 en 36. HRW, "No one asked me why I left Afghanistan", 18 november 2022, blz. 33, 34, 37-39 en 42.

⁷⁹² Amnesty, "They don't treat us like humans", 31 augustus 2022, blz. 7, 9, 26 en 38. HRW, "No one asked me why I left Afghanistan", 18 november 2022, blz. 20 en 49-51.

⁷⁹³ Amnesty, "They don't treat us like humans", 31 augustus 2022, blz. 9, 36 en 45.

⁷⁹⁴ HTS staat in het Engels bekend als de *Organisation for the Liberation of the Levant*.

⁷⁹⁵ HRW, "No one asked me why I left Afghanistan", 18 november 2022, blz. 57.

⁷⁹⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 80.

⁷⁹⁷ Amnesty, "They don't treat us like humans", 31 augustus 2022, blz. 28, 33, 36 en 43.

angst voor geweld of arrestatie geen internationale bescherming durfden aan te vragen bij de Turkse autoriteiten.⁷⁹⁸

In juni 2023 berichtte de BBC dat in het Turks-Iraanse grensgebied bendes geld verdienen met het ontvoeren van Afghaanse migranten die probeerden de grens over te steken. De bendeleden eisten losgeld van de families van de ontvoerde migranten. Onder de ontvoerde Afghanen bevonden zich personen die eerder een push-back hadden ondervonden van de zijde van de Turkse autoriteiten.⁷⁹⁹

⁷⁹⁸ Amnesty, *"They don't treat us like humans"*, 31 augustus 2022, blz. 43.

⁷⁹⁹ BBC, *Afghan migrants kidnapped and tortured on Iran-Turkey border*, 13 juni 2023

11 Terugkeer

Er was geen volledig beeld te krijgen over de eventuele problemen die Turkse staatsburgers konden ervaren indien zij terugkeerden naar Turkije. Voor zover bekend, bestaat er geen volgsysteem dat de ervaringen van terugkeerders naar Turkije monitort en zijn er evenmin individuen of instanties die gespecialiseerd zijn in de problematiek omtrent (gedwongen) terugkeer naar Turkije.⁸⁰⁰ De voor dit hoofdstuk ingewonnen informatie blijft derhalve anekdotisch en gefragmenteerd van aard.

Een bron was op de hoogte van irreguliere migranten en afgewezen asielzoekers die in 2022 waren teruggekeerd naar Turkije. Deze terugkeerders hadden de Turkse nationaliteit. De meeste terugkeerders keerden vanuit Duitsland terug naar Turkije, maar sommige terugkeerders kwamen uit andere landen, zoals Nederland, België en Noorwegen. In sommige gevallen was de asielaanvraag van de terugkeerder afgewezen en vond deze dat de behandeling van diens beroep tegen de afwijzing te lang duurde.⁸⁰¹

In de terugkeerzaken waarvan de bron op de hoogte was, waren voor zover bekend geen detenties voorgekomen na terugkeer. Indien er een strafrechtelijke procedure openstond, liep de terugkeerder bij terugkeer het risico om te worden gedetineerd, aldus dezelfde bron. Deze benadrukte daarbij dat Turkije hierin niet verschilde van menig ander land.⁸⁰²

Dezelfde bron stelde dat het illegaal verlaten van Turkije geen strafbaar feit vormt en dat een terugkeerder bij terugkeer hooguit een administratieve boete kan verwachten. De bron gaf verder aan dat het minder leek voor te komen dat dienstplichtontduikers bij terugkeer in detentie werden geplaatst, maar kon dit niet nader onderbouwen dan wel concretiseren.⁸⁰³

Het ministerie van Familie en Sociale Zaken is verantwoordelijk voor de opvang van alleenstaande minderjarigen die terugkeren naar Turkije.⁸⁰⁴

⁸⁰⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 72. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 81.

⁸⁰¹ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁸⁰² Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁸⁰³ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

⁸⁰⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 60. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2023.

12 Bijlagen

12.1 Afkortingen en anderstalige begrippen

AA	Anadolu Agency (persagentschap van de Turkse overheid)
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (Agentschap voor Rampen en Noodgevallen)
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi (Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling)
AQ	Al Qaida
ATK	Adli Tıp Kurumu (Raad voor Forensische Geneeskunde)
AYM	Anayasa Mahkemesi (Constitutioneel Hof)
bekçi	buurtwachten (hulppolitie)
BW	Burgerlijk Wetboek
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (Turkse telecomautoriteit)
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi (Republikeinse Volkspartij)
CPJ	Committee to Protect Journalists
CPL	Child Protection Law (Wet op de Kinderbescherming)
Diyanet	directoraat voor godsdienstzaken
DW	Deutsche Welle
ESP	Ezilenlerin Sosyalist Partisi (Socialistische Partij van de Onderdrukten)
FETÖ	Fethullahçı Terör Örgütü (Fethullah-terreurorganisatie, Turkse overheidsterm voor Gülenbeweging)
HDP	Halkların Demokratik Partisi (Democratische Partij van de Volkeren)
Hizmet Hareketi	dienstbaarheidsbeweging (Gülenistische term voor Gülenbeweging)
HRW	Human Rights Watch
HSK	Hâkimler ve Savcılar Kurulu (Raad van Rechters en Aanklagers)
HTS	Hay'at Tahrir al-Sham (Bevrijdingsorganisatie voor de Levant)
ISIS	Islamitische Staat in Irak en Syrië
İFÖD	İfade Özgürlüğü Derneği (Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting)
İYİ Parti	Goede Partij
KADES	Kadın Destek (Women Support)
MA	Mezopotamya Agency
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi (Partij van de Nationalistische Beweging)
MKM	Mezopotamya Kültür Merkezi (Mezopotamya Cultural Center)
MİT	Millî İstihbarat Teşkilatı (nationale veiligheidsdienst)
MLSA	Media and Law Studies Association
Newroz	Koerdisch nieuwjaar (letterlijk 'nieuwe dag')
ngo	non-gouvernementele organisatie
NRC	Nieuwe Rotterdamse Courant
OHAL	Olağanüstü Hal (noodtoestand)
ÖHD	Özgürlük için Hukukçular Derneği (Vereniging van Advocaten voor Vrijheid)
OVSE	Organisatie voor Vrede en Samenwerking in Europa

PDMM	Provincial Directorate of Migration Management
PKK	Partiya Karkerên Kurdistanê (Koerdische Arbeiderspartij)
PMM	Presidency of Migration Management (Presidentschap voor Migratie Management)
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (Hoge Raad voor Radio en Televisie)
RvE	Raad van Europa
SIG	Syrian Interim Government (Syrische interim-regering)
SOHR	Syrian Observatory for Human Rights (Syrische Observatorium voor de Mensenrechten)
SNA	Syrian National Army (Syrische Nationale Leger)
TAC	Temporary Accommodation Centre
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (Turkse Instituut voor Mensenrechten en Gelijkheid)
TİP	Türkiye İşçi Partisi (Turkse Arbeiderspartij)
ToR	Terms of Reference
TGS	Türkiye Gazeteciler Sendikası (Unie van Turkse Journalisten)
TİHV	Türkiye İnsan Hakları Vakfı (Mensenrechtenstichting van Turkije)
TP	Temporary Protection (tijdelijke bescherming)
TPR	Temporary Protection Regulation
TTB	Türk Tabipleri Birliği (Turkse Medische Vereniging)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (VN-vluchtelingenorganisatie)
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Projesi (juridisch informatiesysteem van de Turkse overheid)
VOA	Voice of America
WBIB	Wet op Buitenlanders en Internationale Bescherming
WEF	Wereld Economisch Forum
YÖK	Yükseköğretim Kurulu (Raad voor Hoger Onderwijs)
YPG	Yekîneyên Parastina Gel (Volksbeschermingseenheden)
YSK	Yüksek Seçim Kurulu (Hoge Kiesraad)
YSP	Yeşil Sol Parti (Groen Links Partij)

12.2 Kranten en nieuwsplatforms

Agence France-Presse (AFP)
 Al Jazeera
 Al Monitor
 Amnesty International
 Anadolu Agency (AA)
 Algemeen Nederlands Persbureau (ANP)
 BalkanInsight
 Bianet
 British Broadcasting Corporation (BBC)
 Committee to Protect Journalists (CPJ)
 Cumhuriyet ('Republiek')
 Daily Sabah
 De Groene Amsterdammer
 De Standaard
 De Volkskrant
 Duvar English
 Equaldex

Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)
Evrensel
Financial Times (FT)
Front Line Defenders
Gercek News
Halkların Demokratik Partisi (Democratische Partij van de Volkeren, HDP)
Heinrich Böll Stiftung
Het Financieele Dagblad (FD)
Het Parool
Historisch Nieuwsblad
Human Rights Watch (HRW)
Hürriyet Daily News (HDN)
International Federation of Journalists (IFJ)
JAMnews
Kaos GL
Lawyers for Lawyers (L4L)
Media and Law Studies Association (MLSA)
Middle East Eye (MEE)
Middle East Monitor (MEMO)
Mor Çatı ('Paars Dak')
NATO Stability Policing Centre of Excellence (NATO SP COE)
Nederlands Dagblad (ND)
Nederlandse Omroep Stichting (NOS)
Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC)
OHAL-commissie
OUTspoken Middle East (OSME)
Politikyoł
Raad van Europa (RvE)
Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL)
Reporters sans frontières (RSF)
Reuters
RTL Nieuws
Rûdaw
Sendika.org
Slate
Syria Direct
Syrian Observatory for Human Rights (SOHR)
The Guardian
The Independent
The New Arab
Trend News Agency
Trouw
TRT Haber
TRT World
Türkiye Gazeteciler Sendikası (Unie van Turkse Journalisten, TGS)
UNHCR
Verenigde Naties (VN)
Voice of America (VOA)
Yeni Şafak ('Nieuwe Dageraad')

12.3 Boeken

Gourlay, William

- *The Kurds in Erdoğan's Turkey, Balancing identity, resistance and citizenship*, uitgegeven in 2020.

Gunes, Cengiz

- *The political representation of Kurds in Turkey, New actors and modes of participation in a changing society*, uitgegeven in 2022.

Tol, Gönül

- *Erdoğan's war, A strongman's struggle at home and in Syria*, uitgegeven in 2023.

Vreeken, Rob

- *Een heidens karwei, Erdogan en de mislukte islamisering van Turkije*, uitgegeven in 2023.

12.4 Rapporten en overige publicaties

Amnesty International

- *The Taner Kılıç prosecution*, 13 september 2017.
- *"They don't treat us like humans", Unlawful returns of Afghans from Turkey and Iran*, 31 augustus 2022.
- *Türkiye, Police and gendarmerie commit abuses in earthquake zone*, 5 april 2023.

Anayasa Mahkemesi (Constitutioneel Hof, AYM)

- *Constitutional Court of Turkey, Introductory booklet*, ongedateerd.

Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW)

- *Concluding observations on the eight periodic report of Türkiye*, 12 juli 2022.

Human Rights Watch (HRW)

- *Combatting domestic violence in Turkey, The deadly impact of failure to protect*, mei 2022.
- *"No one asked me why I left Afghanistan", Pushbacks and deportations of Afghans from Turkey*, 18 november 2022.

İfade Özgürlüğü Derneği (Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD)

- *The right not to be forgotten on the internet, Freedom of expression assessment of the application of the Turkish right to be forgotten measures under Law No. 5651*, mei 2023.

International Crisis Group (ICG)

- *An enduring challenge, ISIS-linked foreigners in Türkiye*, 28 februari 2023.

Media and Law Studies Association (MLSA)

- *299 years, 2 months and 24 days, The cost of freedom of expression in Turkey, 1 September 2021 – 20 July 2022, Trial monitoring report*, 5 december 2022.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

- *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019.
- *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021.
- *Algemeen ambtsbericht Syrië*, juni 2021.
- *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022.
- *Algemeen ambtsbericht Syrië*, mei 2022.
- *Algemeen ambtsbericht China*, december 2022.
- *Algemeen ambtsbericht Syrië*, augustus 2023.

Mor Çatı ('Paars Dak')

- *2022, Activity report*, 26 april 2023.

Organisatie voor Vrede en Samenwerking in Europa (OVSE)

- *International election observation mission, Republic of Türkiye – General elections, 14 mei 2023, Statement of preliminary findings and conclusions*, 15 mei 2023.

Raad van Europa (RvE)

- *Türkiye, Urgent joint opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europa on the draft amendments to the Penal Code regarding the provision on "false or misleading information"*, 7 oktober 2022.
- *War in Europe and the fight for the right to report, Annual report, 2023*, maart 2023.

SPoD

- *From 2015 to today, Prohibitions on Istanbul LGBTI+ Pride marches*, december 2022.

Support to Life (STL)

- *Emergency situation report*, 6 april 2023.

Wereld Economisch Forum (WEF)

- *Global gender gap report, 2021, Insight report*, maart 2021.
- *Global gender gap report, 2022, Insight report*, juli 2022.

We Will Stop Femicides (WWSF) Platform

- *2022 annual report*, 6 januari 2023.